

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет
Кафедра історії та культури української мови

**Звертання у творах Василя Стефаника
та їх вивчення у ЗЗСО**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 6 курсу, 601 групи
денної форми навчання
спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»
Терлецька Оксана Василівна
Науковий керівник:
д. філол. н., проф. Скаб М. С.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №__

від —"__" _____2021

Зав. кафедри _____ проф. Колесник Н. С.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВЕРТАННЯ У ТВОРАХ В. СТЕФАНИКА.....	9
1.1 Звертання як лінгвістична категорія і його дослідження в науковій літературі.....	9
1.2 Вивчення ідіостилю письменника українськими мовознавцями.....	13
1.2 Вивчення ідіостилю В. Стефаника. Звертання як важливий складник ідіостилю письменника.....	19
Висновки до I Розділу.....	27
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ ЗВЕРТАНЬ У ТВОРАХ В. СТЕФАНИКА.....	29
2.1. Структурно-морфологічна класифікація звертань у творах В. Стефаника	29
2.1.1. Класифікація звертань за структурою.....	29
2.1.2. Морфологічна характеристика звертань у творах В. Стефаника.....	38
2.2. Лексико-семантична класифікація звертань у творах В. Стефаника.....	41
2.3. Стилiстичні та прагматичні функції звертань у творах В. Стефаника.....	49
Висновки до II Розділу.....	59
РОЗДІЛ III МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЗВЕРТАНЬ У ШКОЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА).....	61
3.1 Методика вивчення звертань у курсі української мови (з використанням творів В. Стефаника).....	61
3.2 Використання матеріалів роботи на уроках української літератури.....	67
3.3. Розробка виховного заходу – екскурсії до Русівського літературно- меморіального музею Василя Стефаника.....	67
Висновки до III Розділу.....	77

ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	95
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Однією з найважливіших складників культурної свідомості народу є мова. Саме у мові накопичуються традиції попередніх поколінь, їхній досвід. Мова слугує також основним засобом спілкування людей, сприяє їхньому порозумінню. Цю функцію допомагають реалізовувати різні мовні засоби, одним з яких є звертання, яке сприяє встановленню та підтриманню спілкування, залученню уваги, а також дозволяє висловити своє ставлення до адресата або соціального середовища, надати їм характеристику.

Актуальність теми дослідження обумовлена зростанням наукового інтересу до українського синтаксису і, зокрема, структурних компонентів речень, серед яких особливе місце відводиться звертанням. Проблема функціонування звертань у мовленні має безпосереднє відношення до вивчення мовної картини світу, міжкультурної комунікації, взаємозв'язку мови і мислення, а також до інших базових питань сучасної лінгвістики.

Актуальність також обумовлена тим, що у травні 2021 року виповнюється 150 років зі дня народження видатного українського письменника Василя Стефаника. Тож маємо додаткову нагоду звернути увагу на твори В. Стефаника як на матеріал, який доречно залучати до уроків української мови у загальноосвітній школі.

Звертання як лінгвістична категорія була предметом дослідження таких вчених, як А. Агафонова [1], С. Баранова [6], С. Бирик [42], С. Богдан [11; 12], І. Бойко [13], Я. Вжещ [16], І. Вихованець [18], І. Волкова [19], Ю. Вольська [21], К. Городенська [18; 25], М. Гринишин [26; 27], Н. Данилюк [30], Л. Дашко [31], Т. Донченко [33], Н. Дубіль [34], П. Дудик [35], С. І. Єрмоленко [37; 38; 39; 40], С. Я. Єрмоленко [42], Л. Загнітко [44], А. Ільків [50; 51; 52], А. Каратаєва [53], Л. Кардаш [119], Л. Корновенко [60], А. Коробко [6], І. Кучеренко [60], Т. Ларіна [67], Л. Лонська [69], Н. Лясецька [39], О. Межов

[72], В. Михайленко [75], В. Олійников [78], А. Палійчук [79], М. Плющ [83], І. Погребняк [84], Н. Поліщук [85], О. Пономарів [86], О. Проценко [87], І. Рабчук [88], С. Романюк [89], О. Рушак [90], Т. Сіроштан [40], М. В. Скаб [97; 98], М. С. Скаб [95; 99; 100; 101], М. Телеки [106], Є. Тимченко [107], О. Тодор [42], О. Турчак [108], Н. Фурист [110], Я. Чорненький [34], Т. Чубань [119], К. Шульжук [120], В. Явір [123] та ін.

Явище ідіостилю було предметом дослідження таких дослідників, як А. Бондаренко [14], В. Волощук [20], Н. Головченко [23], П. Гриценко [28], Т. Євтушина [36], В. Іваськевич [48], К. Крохмальна [62], В. Кухаренко [64], О. Переломова [80], В. Півень [81], А. Пікалова [82], І. Сидоренко [93], С. Січкара [94], Н. Сологуб [104], Л. Ставицька [105], О. Черняк [118] та ін.

Ідіостиль В. Стефаніка аналізували І. Бабій [4], Т. Беценко [7], Н. Дзюбшина-Мельник [32], Т. Євтушина [36], С. С. Єрмоленко [41], А. Зеленько [45], М. Зубрицький [46], М. Лесін [68], В. Миронюк [73], М. С. Скаб [96], С. Хороб [111; 112; 113; 114; 115], Н. Шумило [122] та інші автори.

На різні мовні явища у новелах В. Стефаніка звертали увагу такі дослідники, як Н. Бабич [2], І. Бабій [3], Я. Баран [5], З. Бичко [8], Н. Бичко [8], Т. Біленко [9], П. Білоусенко [10], А. Височина [17], Н. Голянич [24], Н. Грицик [29], Н. Дзюбшина-Мельник [32], В. Дякіна [116], С. С. Єрмоленко [41], Н. Журавльова [43], А. Іванова [47], Ю. Калимон [63], З. Каспришин [55], М. Кобилянська [56], І. Кобилянський [57], Н. Ковальчук [58], І. Кононенко [59], В. Коропенко [61], І. Кульчицький [63], Л. Кучеренко [66], О. Матвіїшин [70; 71], В. Олексенко [77], І. Попова [17], О. Роман [71], М. С. Скаб [96], Н. Сніжко [102], Р. Христианінова [116], Д. Черепуха [117], Р. Шумей [121], Н. Шумило [122] та ін.

Дидактичні аспекти творчості В. Стефаніка вивчали А. Вакалюк [15], Г. Ізвекова [49] та ін.

Особливості звертань у мові В. Стефаніка досліджували на матеріалі епістолярю С. Богдан [11; 12], А. Ільків [50; 51; 52], В. Набитович [76], а на

прикладі художніх творів Н. Журавльова [43] (народнопісенні елементи у звертаннях), Н. Ковальчук [58] (синтаксичні форми звертань), О. Миронюк [74] (назви спорідненості та свояцтва у творах В. Стефаника в ролі звертань).

У той же час, форми звертань у творах Василя Стефаника недостатньо досліджені в українському мовознавстві, не визначені можливості їхнього застосування на уроках української мови, що обумовлює актуальність та доцільність обраної теми дипломного дослідження.

Об'єкт дослідження – лексико-семантичні, структурно-граматичні, стилістичні та прагматичні особливості звертання в українській мові.

Предмет дослідження – звертання у творах Василя Стефаника.

Мета дослідження – теоретично розглянути лінгвістичну категорію звертань та особливості ідіостилю В. Стефаника та практично проаналізувати особливості функціонування звертань у творах В. Стефаника, уточнити методичні аспекти вивчення звертань у школі на матеріалі творів досліджуваного автора.

Завдання дослідження:

1. Розглянути звертання як лінгвістичну категорію.
2. Проаналізувати особливості звертань у творах Василя Стефаника та їхні функції.
3. Розкрити методичні аспекти вивчення звертань у школі на матеріалі творів В. Стефаника.
4. Зробити висновки про структурні, морфологічні, семантичні та стилістичні особливості звертань у новелах В. Стефаника та їхній дидактичний потенціал на уроках української мови в середній школі.

Методи дослідження. У роботі було використано низку методів, методик та прийомів лінгвістичного дослідження: *аналіз* – при вивченні наукової літератури, *лінгвістичний аналіз* – для дослідження звертань у новелах В. Стефаника, *компаративістський аналіз* – при порівнянні стилістичних функцій та конотацій звертань в новелах В. Стефаника, *синтезом* користувалися для узагальнення висновків вчених та наших власних

результатів дослідження, *класифікацією* – при визначенні структурних, морфологічних, семантичних та стилістичних типів звертань в аналізованих новелах, *квантитативний аналіз* – для кількісної характеристики одержаних відомостей, *графічні методи* – для унаочнення отриманих результатів дослідження.

Матеріалом дослідження слугували новели В. Стефаніка, вміщені на електронному ресурсі УкрЛіб («Бібліотека Української Літератури»). URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php>, електронні адреси яких подаємо у списку скорочень джерел ілюстративного матеріалу, а в тексті роботи вказуємо лише відповідне скорочення, зокрема: «Амбіції» (А); «Ангел» (Ан); «Басараби» (Б); «Вечірня година» (ВГ); «Вона – Земля» (ВЗ); «Виводили з села» (ВЗС); «Вістуни» (Ві); «Вовчиця» (Во); «Воєнна шкода» (ВШ); «Гріх» (Г); «Гріх» («Думає собі Касіяниха») (ГДСХ); «Давнина» (Д); «Дурні баби» (ДБ); «Дід Гриць» (ДГ); «Діти» (Ді); «Давня мелодія» (ДМ); «Дорога» (До); «Діточа пригода» (ДП); «Засідання» (З); «Злодій» (Зл); «З міста йдучи» (ЗМЙ); «Катруся» (К); «Кленові листки» (КЛ); «Камінний хрест» (КХ); «Лан» (Л); «Лист» (Ли); «Лесева фамілія» (ЛФ); «Марія» (М); «Мати» (Ма); «Май» (Май); «Майстер» (Майст); «Межа» (Ме); «Мамин синок» (МС); «Новина» (Н); «Осінь» (О); «Палій» (П); «Пістунка» (Пі); «Підпис» (Під); «Побожна» (По); «Портрет» (Пор); «Роса» (Р); «Сон» (С); «Святий вечір» (СВ); «Сини» (Сини); «Синя книжечка» (СК); «Стратився» (Ст); «Суд» (Суд); «Такий панок» (ТП); «У корчмі» (УК); «У нас все свято» (УНВС); «Червоний вексель» (ЧВ); «Шкільник» (Ш); «Шкода» (Шк); «Morituri» (Mor).

Разом було відібрано 450 мікроконтекстів із звертаннями.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уперше здійснено комплексне дослідження звертань у творах В. Стефаніка, визначено їхні стилістичні та прагматичні функції, а також розглянуто методичні аспекти вивчення звертань у школі на матеріалі творів В. Стефаніка.

Практичне значення роботи. Результати магістерської роботи можуть бути використано на уроках української мови при вивченні теми «Звертання», на уроках української літератури, а також при проведенні виховних заходів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, списку скорочення джерел ілюстративного матеріалу, додатку, анотації та summary англійською мовою.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВЕРТАННЯ У ТВОРАХ В. СТЕФАНИКА

Звертання є одним із елементів письменницького ідіостилю. Структурне та семантичне різноманіття звертань залежить від стилістичних та жанрових особливостей твору та допомагає реалізувати авторську мету. Тому аналіз звертань має проводитися з урахуванням жанру твору та особливостей ідіостилю письменника.

1.1 Звертання як лінгвістична категорія і його дослідження в науковій літературі

Звертання належить до найбільш дискусійних лінгвістичних категорій, що, за словами, В. Олійникова, зумовлено «складністю синтаксичної організації зазначеної мовної одиниці, її функційно-семантичною специфікою, поліфункційністю, ускладненнями в розмежуванні первинної та вторинної функції» [78, с. 61 – 62].

Основні суперечливі проблеми, що обговорюють дослідники, стосуються як самого терміна «звертання», так і місця звертання у структурі речення. Ці проблеми взаємопов'язані, адже варіативність терміна багато у чому обумовлена складністю синтаксичної природи цієї мовної категорії. Так, зокрема, дослідники використовують терміни «звертання» [11; 30; 31; 33; 34; 35; 44; 60; 69; 74; 75; 78; 79; 86; 87; 89; 90; 97; 98; 99; 119], «звернення» [19], «вокатив» [13; 37; 38; 39; 40; 53; 65; 72; 101; 107; 108; 123], «апеляція», «одиниці апеляції», «одиниці сфери апеляції» [90; 95; 100], «апозитивема-вокатив» [88], «вокативна синтаксема» чи «вокативне речення» [21; 26], «кличний відмінок» [25], «номінація адресата мовлення» [27; 106].

Як зазначають Т. В. Чубань та Л. В. Кардаш, «у найдавніших працях з української лінгвістики поняття про звертання не було» [119, с. 81]. Р. Рушак з цієї причини припускає недоцільність вживання терміна «звертання» як кальки з російської, несистемного відносно лінгвістичної терміносистеми української мови [90, с. 162], проте застосовує його як синонімічний до терміна «одиниці апеляції» для номінації «конкретних мовних одиниць, що виконують апелятивну функцію» [90, с. 162], а терміни «форми звертання» або «одиниці сфери апеляції» використовує, слідом за М. Скабом [95], для позначення збірного поняття [90, с. 162]. М. Гринішин розмежовує терміни таким чином: звертання – це «компонент чи складник неінформативного комунікативного акту» [27, с. 228], а номінації адресата мовлення та вокативи – це «мовні одиниці, за допомогою яких виражаються відповідні мовленнєві акти» [27, с. 229]. Таким чином, дослідниця використовує концепцію комунікативної лінгвістики для розрізнення понять «звертання» та «номінація адресата мовлення», а останнє вважає тотожним поняттю «вокатив».

У цій роботі ми використовуємо термін звертання як «інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення» [109, с. 184]. Натомість вокатив (кличний відмінок), услід за І. Вихованцем та К. Городенською розуміємо як природну форму звертання в українській мові. Як зазначають дослідники, спеціалізованим засобом вираження звертання в українській мові є форма кличного відмінка, а його первинною семантико-синтаксичною функцією є функція адресата – потенційного суб'єкта дії, з якою корелює його первинна формально-синтаксична функція підмета [18, с. 77]. Вживаючи звертання, мовець ставить комунікативне спонукальне завдання на виконання соціального акту прохання, наказу тощо. М. Скаб зауважує, що «жодне висловлення не обмежується лише апеляцією до адресата мовлення, <...> а завжди доповнює якесь інше основне комунікативне завдання, наявність якого дозволяє визнати це висловлення окремим комунікативним актом» [95, с. 30].

І. Вихованець та К. Городенська зазначають, що «первинні функції кличний реалізує в реченнях із дієслівними присудками у формі наказового способу»[18, с. 77]. Крім того, дослідники вказують і на вторинні функції кличного відмінка: семантико-синтаксичну функцію семантично акцентованого адресата та відповідно нейтралізованого суб'єкта дії [18, с. 78].

Залежно від типів реченнєвих конструкцій, дослідники пропонують розрізняти різні види кличного відмінка та при цьому враховувати емотивні супровідні відтінки, оскільки вони є складниками його функційних характеристик:

1) семантично складний кличний (кличний адресата – потенційного суб'єкта дії);

2) семантично складний кличний акцентованого адресата і відповідно нейтралізованого суб'єкта;

3) кличний ідентифікуючий полісемантичний, що дублює відповідну семантико-синтаксичну функцію синтаксично пов'язаного з ним займенникового іменника другої особи;

4) кличний однокомпонентного речення як конденсат адресатно-предикатно-суб'єктної структури [18, с. 79].

Кличний відмінок зазвичай оформлює звертання до особи, а його поширення на інші назви зумовлює персоніфікація [89, с. 150]. Дослідники зазначають, що реченнєвотвірний кличний відмінок із посиленою емотивною семантикою межує із вигуками. У контекстуальних умовах емотивна семантика нейтралізує субстанціальні ознаки кличного відмінка, його адресатно-суб'єктне значення та переводить відмінкову форму до розряду вигуків [18, с. 79].

Щодо функцій звертання, то найпоширенішою є класифікація функцій, заснована на тому, що у звертаннях відображено емоційно-вольову сферу мовця, найчастіше вони мають дві функції – апелятивну та експресивну [89, с. 151-152]. У неускладненому вигляді апелятивна функція звертання виступає в офіційних сферах спілкування, а в розмовно-побутовому мовленні виражає не тільки звернення до адресата, а й ставлення мовця до нього [109, с. 184].

М. Плющ підкреслює, що реалізація категорійного значення «актуалізації й ідентифікації адресата мовлення входить до сфери встановлення контакту комунікантів – спонукання співрозмовника до спілкування, заохочення до чогось, вираження мовцем суб'єктивним оцінок тощо. На апелятивну функцію нашаровуються фонові значення експресивності, емоційності» [83, с. 169]. Тож запропоноване розмежування можна вважати лише частково вмотивованим, у мовленні іноді важко встановити, де між ними існує межа. Також М. Плющ ствержує, що «у реченні зі звертанням на першому плані виступає спонукальна модальність – заклик отримати відповідь на запитання, бажання закликати до дій, зацікавити тощо <...>, кличний відмінок, крім апелятивного значення, дістає додаткове значення експресивної оцінки<...>. Додаткове функціональне навантаження кличного відмінка нашаровується на основне значення – апеляції до особи – адресата мовлення» [83, с. 172].

Додатково дослідники виокремлюють звертання-речення, які переважно властиві розмовному стилю та виражають нерозчленовано суб'єктивну оцінку дій, станів, якостей і інших ознак особи, до якої звертається суб'єкт [120]. Звертання речення або вокативні речення – це «однослівні речення, виражені кличним відмінком іменника, що самостійно передають нерозчленовані думки, почуття, волевиявлення» [120, с. 146]. Такі звертання супроводжуються виразною окличною, спонукальною чи питальною інтонацією, виражають різні відтінки реакцій мовця і розглядаються в якості специфічних синтаксичних мовних одиниць, «головна функція яких полягає у вираженні емоцій, почуттів, експресії» [83, с. 173].

За будовою звертання-речення збігаються з непоширеними звертаннями, але є складнішими за змістом: вони виражають певну думку-почуття, якою супроводжується звертання до особи [120, с. 146]. На відміну від звертань-речень чи вокативних речень, звичайне звертання не є окремим висловлюванням, а перебуває в складі речення [120, с. 147].

Таким чином, звертання як лінгвістична категорія має подвійне витлумачення, з одного боку, воно позначає слова чи словосполучення, які

вказують на того, до кого звертається адресант; а з іншого боку, вони виконують у реченні та у тексті загалом певні функції. Аналіз наукової літератури дозволив виділити такі стилістичні функції звертання, як номінативно-апелятивну, емотивну, експресивну.

1.2 Вивчення ідіостилю письменника українськими мовознавцями

Поняття ідіостилю вже довгий час є центральною проблемою лінгвістичної поетики та стилістики. Наразі це пов'язано із підвищенням уваги до питань індивідуальної мовної творчості, а «вивчення ідіостилю письменника стало одним із провідних напрямів сучасного мовознавства» [63, с. 195]. Адже особливістю вживання терміну «ідіостиль» в сучасній лінгвістиці є те, що він у дослідженнях таких вчених, як С. Єрмоленко [42], С. Січкара [94], Н. Сологуб [104], Л. Ставицька [105] та ін. тісно переплітається з такими поняттями, як «світобачення письменника», «мовна особистість», «мовна картина світу».

Термін «ідіостиль», поряд із термінами «ідіолект» та «індивідуальний стиль» вживається у вітчизняній лінгвістиці для позначення сукупності характерних мовних рис творчості того чи того письменника у сучасній лінгвістиці. Як зазначає В. Волошук, ці поняття є синонімічними [20, с. 6], а О. Переломова називає їх взаємозамінними [80, с. 6]. Вони позначають систему змістових та формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам одного автора, що робить втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження унікальним.

За визначенням М. Іваськевича, стиль – це «сукупність глибинних текстопороджуючих доміант і констант словесної творчості певного автора» [48, с. 360]. На думку С. Я.Єрмоленко, системність індивідуального стилю ґрунтується на формуванні мовної картини світу, в якій поєднано загальне й

індивідуальне, загальне й одиничне [42]. Л. Ставицька вважає, що естетична функція художнього слова будь-якого письменника, його категорія індивідуального створюються насамперед функцією закономірності й повторюваності, що формує естетичне ядро кожного ідіостилю [105, с. 3]. Функція ця пов'язана із важливістю художньої ідеї в авторській моделі картини світу. Внутрішня «ідіолектна норма» художнього мовлення формує в стилі письменника категорію індивідуального.

Попри зазначену взаємозамінність термінів «ідіостиль» та «ідіолект» слід зазначити, що семантично ці поняття мають певні відмінності. Так, ідіолект виступає як сукупність стабільних характеристик, зокрема, власне структурно-мовних особливостей, існуючих у мовленні окремого носія мови, а ідіостиль є сукупністю мовнотекстових характеристик певної мовної особистості. Втім, ці характеристики формуються під впливом екстралінгвістичної основи цілком: і функціонально-стильової, і жанрово-стильової, і індивідуально-стильової.

Ідіостилю притаманний різнорівневий інтегрований характер вже через те, що він є «посередником» між текстом і його творцем. Саме близькість до людини зумовлює особливі труднощі в процесі вивчення ідіостилю, оскільки занадто малим є простір для абстрагування від конкретного тексту та узагальнення його особливостей. У той же час, безсумнівно, ідіостиль є стилем мовної особистості у всьому різноманітті прояву специфіки її рівнів (за Ю. Карауловим, вербально-семантичного, когнітивного, мотиваційного [54]) у текстопороджущій діяльності та у структурі, семантиці та прагматиці тексту.

Сучасні погляди на те, що таке ідіостиль, дуже різняться між собою. Так, В. Кухаренко вважає, що ХХ століття характеризується розвитком так званих «семіотичних ігор», що ведуть до появи у однієї творчої особистості кількох мов [64]. Але С. Гіндін не підтримує такий погляд на ідіостиль, вважаючи, що за широким «діапазоном мовних перевтілень» творчої індивідуальності завжди можна побачити «структуротворчий стрижень творчості» [22]. Натомість І. Сидоренко вважає, що в ідіостилі має місце індивідуальне використання різних мовних засобів в новітніх функціях, відбір таких засобів залежить від

лінгвістичного смаку письменника, тому відбувається індивідуальний синтез форм мовного вираження і плану змісту [93, с. 3].

Таке різноманіття поглядів на поняття «ідіостиль» обумовлено відсутністю єдиного підходу щодо його вивчення. Так, О. Черняк розрізняє широкий та вузький підходи до вивчення поняття «ідіостиль». Науковці, що тлумачать ідіостиль у вузькому сенсі (сукупність мовних засобів, властивих мові письменника), вивчають лексичні, семантичні, стилістичні або граматичні особливості текстів. У широкому сенсі під ідіостилем розуміється відтворення у мові текстів авторського світосприйняття, тоді досліджується концептосфера автора, у якій реалізується мовна картину світу [118, с. 118]. Часто науковці поєднують вузький та широкий підхід, що дозволяє повніше аналізувати ідіостиль письменника, оскільки це охоплює вербально-семантичний та когнітивний рівень проявлення мовної особистості.

I. Сидоренко виділяє шість підходів до вивчення ідіостилю:

- 1) системно-структурний,
- 2) естетично-маркований,
- 3) образно-композиційний,
- 4) комунікативно-когнітивний,
- 5) адресно-діяльнісний,
- 6) функціонально-домінантний [93, с. 3].

Системно-структурний підхід відзначається спрямованістю на системно-структурне вивчення стилю художнього твору в якому центральне місце посідає образ автора (М. Брандес, В. Виноградов, В. Кухаренко, А. Пікалова та ін.). А. Пікалова ідіостиль досліджує через виявлення особливостей екстралінгвальної основи: функціонально-стильової, жанрово-стильової та індивідуально-стильової» [82, с. 8]. Жанрові характеристики при цьому є текстовим маркером. На думку В. Кухаренко, функціонально-стильова парадигма є підставою для використання відповідних мовних засобів, зумовлюючи комунікативно-стильовий характер тексту. І індивідуально авторська парадигма виявляється у індивідуально-художньому стилі автора,

ядром якого є образ автора, який і обумовлює розвиток концепту твору [64, с. 82]. Ідіостиль постає як сукупність глибинних текстотвірних доміант і констант певного автора, які визначили появу цих текстів саме в такій послідовності. Під цим кутом зору ідіолект та ідіостиль співвідносяться між собою як поверхнева і глибинна структури в описах типу «Смисл ↔ Текст». Представлена на поверхні множинність пов'язаних між собою мовних факторів, які складають ідіолект, функціональнозакорінена в «мовній пам'яті» і «генетиці лінгвістичного мислення» автора і в результаті зводиться до ієрархічної системи інваріантів, що організують так званий поетичний світ автора.

Ідіостиль – це сукупність саме мовленнєво-текстових характеристик індивідуальності письменника як МО (мовної особистості). Методологічно важливою видається думка П. Гриценка: вивчення ідіостилю повинно спиратися не тільки на «хрестоматійні» тексти, а й на тексти інших стилів цього автора, зокрема, публіцистичні, наукові, епістолярні, щоденники [28, с. 21].

Естетично-маркований підхід до вивчення ідіостилю пов'язаний з естетичною модифікацією специфічних мовно-виразних засобів письменника як передумови формування його індивідуального авторського методу. Представники цього підходу (Л. Ставицька та ін.) вважають, що ідіостиль авторський стиль можна визначити лише на основі естетики мови [105].

Образно-композиційний напрям побудовано на своєрідності ідіостилю з точки зору неповторної індивідуальної динаміки мовленнєвих форм, образної трансформації текстотворення та композиційних прийомів побудови прозаїчної строфи (В.Виноградов, Г.Солганік та ін.). Зокрема, Н. Солганік вважає, що визначити особливості ідіостилю – означає виділити їх на фоні загальноприйнятого, поширеного [103, с. 231].

Комунікативно-когнітивний підхід до вивчення ідіостилю автора знаходить своє відображення в роботах багатьох дослідників, а в українському мовознавстві цей підхід представляють О. Селіванова та ін. О. Селіванова вважає, що у комунікативно-когнітивному контексті інтегруються структурність мови та інтенційно зумовлені ознаки автора, його концептуальна

сфера, що втілюється в гносеолого-онтологічній сутності тексту. Унікальність цієї сутності текстового матеріалу залежить від категорій системності, інформативності та індивідуальності. Першу категорію визначають закони жанру, стилю, методу. Друга виступає категорією гетерогенної багатоканальної інформативності і направлена на розкриття концепту твору. Третя покликана розкрити ідіостиль автора, його письменницьку особистість та неповторність [92, с. 106].

Адресовано-діяльнісний напрям дослідження ідіостилю пов'язаний з дослідженням проблем ефективності текстової діяльності автора відносно адресата з урахуванням специфіки їх мовної особистості (В. Самохіна, А. Бондаренко та ін.). Визначення ідіостилю як стилю автора у різноманітності його багаторівневих текстових проявів, у структурі, семантиці та прагматиці тексту надає В.Самохіна [91, с. 24]. В аспекті тлумачення й трансформації авторського стилю художнього тексту реципієнтом ідіостиль розглядає А. Бондаренко, адже мова не обмежується тим, щоб породжувати комбінації тих значень, які вже існують. Художньо-текстова комунікація здійснюється через діалогічність автора та адресата. Автор бачить свій текст незавершеним, бо він відкритий для інтерпретації. Сутність авторської мистецької гри дослідниця вбачає у такій «недомовленості» [14, с. 38].

Функціонально-домінантний підхід, який виражається в структурно-стильовому аналізі тексту, тобто в виявленні особливих концептів-домінант притаманних ідіостилю автора і різноманітних мовних засобів їх вербалізації, застосовується у роботах Л. Виготського, Н. Головченко, С. Золяна та ін. Основи цього підходу були закладені в працях Ю. Тинянова та Л. Виготського. Метою структурно-стильового аналізу художнього тексту є тлумачення ідейно-художнього наповнення тексту шляхом розгляду його типологічних і домінуючої стильових ознак які є гармонійним сплетінням загально-мистецького та індивідуальних стилів. Згідно Н. Головченко, індивідуальний стиль письменника трактується як новий художній образ світу, складне діалектичне поєднання закономірно-загального й індивідуально-особливого.

Індивідуальний стиль характеризується сталими типологічними ознаками (стильовими константами) і переважаючою рисою (стильовою домінантою) [23, с. 27].

Відзначають також і те, що встановлення системи змістів, властивих автору, та таких, що відрізняють його від інших, виявляє його схильність до відображення тих чи інших реалій об'єктивної дійсності і характеру їх співвідношень, по суті, образ, картину світу певного автора.

Таким чином, поняття ідіостилю пов'язується, перш за все, з певним вибором, відбором мовних засобів (слів) і способами їх комбінування, взаємодії. З другого боку, дуже важливим є зауваження про те, що, хоча не існує яких-небудь унікальних способів репрезентації особистісних змістів, легко виявити переважне їх використання [62]. Отже, можна пов'язувати ідіостиль не лише з вибором слів, але і з частотністю їх вживання, причому суттєво важливим є те, що об'єктом дослідження має бути не лише загальноживана лексика, пов'язана з сюжетом, змістом творів. Наприклад, деякі автори вважають, що саме вставні компоненти є найцікавішим і найбільш показовим об'єктом вивчення. Оскільки автор не розглядає вставні слова як художній засіб, як засіб створення образу, він використовує той набір вставних слів і з такою частотою, які властиві його власній розмовній практиці [62].

Тож досі немає єдиної позиції як у визначенні характерних рис ідіостилю. Його можна визначити як структуру залежностей, яка у своєму розвитку розкриває індивідуальний «код іномовлення» творчої особистості, який багато в чому заданий генетично і залежить від способу мислення певної особистості. «Код іномовлення» охоплює набір ситуацій, пов'язаних з епізодичною і семантичною пам'яттю індивіда, які, проте, піддалися «особистій міфологізації», систему концептуальних установок автора, як змінну, так і не змінну в часі; систему композиційних функцій та систему операційних одиниць, які пов'язані з «пам'яттю слова» в їх комбінаториці [48, с. 362 – 363].

Отже, мовна особистість письменника розкривається через мову його художніх творів, через сукупність виражальних засобів, які вирізняють майстра

як індивідуальну особистість з-поміж інших митців художнього слова. Об'єднавчою основою всіх одиниць мовної особистості автора художніх творів є його світобачення, тому проблема вивчення індивідуального стилю певного письменника тісно пов'язана з проблемою його мовної картини світу.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що єдності науковців у дефініції понять «стиль» та «індивідуальний стиль» немає, але очевидно є те, що стиль – категорія ширша й змістовніша, а індивідуальний стиль – вужча й ґрунтовніша. Ідіостиль — індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи того автора у певний період або всю його творчість. Ідіостиль письменника виявляється у мовній і комунікативній компетенції, усвідомленому виборі засобів спілкування, мовному чутті і смаку. При дослідженні ідіостилю є насамперед важливими такі властивості мови як творчий характер, функціональна спрямованість, роль у відображенні авторського бачення світу. Художній текст несе у собі відбиток акторських уявлень, концепцій, досвіду, ціннісних орієнтирів та особистісних ознак, які є генетично, культурно та соціально детермінованими. Це зумовлює орієнтацію дослідників ідіостилю автора на врахування екстралінгвістичних та культурологічних чинників породження та сприйняття художнього твору. У цій роботі, услід за О. Селівановою, дослідження ідіостилю В. Стефаніка здійснюємо відповідно до комунікативно-когнітивного підходу.

1.2 Вивчення ідіостилю В. Стефаніка. Звертання як важливий складник ідіостилю письменника

Ідіостиль В. Стефаніка досліджувався багатьма вченими. Так, відображення картини світу письменника у його ідіостилі вивчали З. Бичко та Н. Бичко (особливості мови художніх творів В. Стефаніка) [8], С. Єрмоленко (значення ідіостилю В. Стефаніка для розвитку української мови) [41], М. Лесін (особливості творчого методу письменника) [68], В. Миронюк

(вираження психологізму у авторському ідіостилі) [73], С. Хороб (категорії драматичного і трагічного у творчості письменника) [114], Н. Шумило (літературний феномен В. Стефаника) [122] та ін.

У функційно-стилістичному аспекті ідіолект митця аналізували І. Бабій (колірні епітети) [3], Н. Журавльова (стилістичні функції народнопісенних елементів у творах) [43], А. Іванова (порівняння у творах письменника) [47], З. Каспришин (епітети у новелах) [55], І. Кобилянський (перифраза) [57], Л. Кучеренко (порівняльні конструкції) [66], С. Хороб (функційні та структурні особливості новелістики) [115], Д. Черепуха (виражально-зображувальні засоби) [117], та ін.

Лексику та фразеологію письменника досліджували Н. Бабич (фразеологія як засіб створення психологізму) [1], І. Бабій (колоративи) [4], Я. Баран (фразеологічні діалектизми) [5], П. Білоусенко (словотвірні діалектизми) [10], А. Височина та І. Попова (морфологічні діалектизми) [17], М. Голянич (прислівники) [24], Н. Дзюбшина-Мельник (лексична варіативність) [32], Т. Євтушина (соматична фразеологія) [36], А. Зеленько (взаємодія діалекту та загальнолітературної мови у ідіостилі письменника) [45], І. Кононенко (прикметники) [59], І. Коропенко (запозичення у творах В. Стефаника) [61], В. Олексенко (емотиви) [77], Н. Сніжко (виробнича лексика) [102], Р. Христианінова та В. Дякина (фонетичні діалектизми) [116], І. Шумей (термінологічна лексика ткацтва) [121] та ін.

На синтаксичні засоби поезики письменника звертала увагу Т. Беценко (синтаксис поезики митця) [7], Н. Грицик (емоційно-експресивний синтаксис) [29], М. Кобилянська (дієслівне керування) [56], М. Ковальчук (синтаксичні форми вираження трагічного) [58] та ін. Епістолярій В. Стефаника вивчали С. Богдан (звертання у епістолярній поведінці В. Стефаника) [12], А. Ільків (особливості ведення епістолярного діалогу) [52], С. Хороб (значення епістолярію В. Стефаника) [112] та ін.

З цього короткого огляду можна зробити висновок, що попри велику кількість досліджень ідіостилю В. Стефаника, питанням звертання у його

творах вчені приділяють меншу увагу. Принаймні, спеціальних праць, присвячених дослідженню назв адресата мовлення в ідіостилі В. Стефаника виявляється замало. Утім, вчені розглядають звертання у контексті різних мовних рівнів, які вони досліджують. Так, можна умовно виокремити такі напрямки дослідження звертань у творах письменника:

1. Особливості ідіостилю В. Стефаника взагалі.
2. Стилiстичні аспекти творчості письменника.
3. Лексико-фразеологічні особливості творів митця.
4. Синтаксичні особливості творчості.
5. Форми звертань у епістолярії.

Тож розглянемо ці напрямки та схарактеризуємо місце дослідження звертань у кожному з них.

Характеризуючи загалом ідіостиль В. Стефаника В. Миронюк, досліджуючи становлення творчого методу В. Стефаника, зазначає, що він глибоко закорінений в народне життя, що дає можливість письменнику відобразити питання національних естетичних традицій, психології і філософії, зокрема національного характеру [73, с. 46 – 47]. Дослідниця доходить висновку, що основними формами психологічного зображення у творах письменника є художнє пізнання внутрішнього світу героїв, їх внутрішня мова, психологічний аналіз, самоаналіз. В. Стефанік відтворив український характер, передав національний колорит за допомогою відображення звичаїв, побуту, фольклору, пейзажних та портретних малюнків [73, с. 49 – 50]. С. Хороб, аналізуючи ідіостиль В. Стефаника, зазначає, що звертання в багатьох поезіях В. Стефаника стає емоційним центром не тільки речення, а й усього твору. Довго не називаючи дійової особи, автор інтригує читача, тримає його в стані психологічного напруження, чим підвищує експресивну силу зображуваного загалом [111, с. 78]. Звертання, яким властивий ритм великого драматичного напруження, разом з іншими засобами допомагають створити схвильовану, надривно-тривожну картину поетичної прози письменника [111, с. 78].

Н. Журавльова, аналізуючи **стилістичні функції** народнопісенних елементів у творах В. Стефаніка, вважає, що народнопоетичні повтори звертань сприяють піднесеності, поетичності новел: *Ей, дівко, дівко, тото-с себе та нас зневолила* (В. Стефанік). *Боже, боже, як ми гіренько мучимоси* (В. Стефанік). *Ой, діти, діти, тото-м си вас набавила та напістувала* (В. Стефанік) [43, с. 38]. М. Скаб, здійснюючи лінгвістичний аналіз новели В. Стефаніка «Новина», звертає увагу на емоційне значення подвійного звертання на фоні трагічних подій, що описуються у сюжеті: *Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок <...>* (В. Стефанік) [96, с. 69].

Досліджуючи **лексику та фразеологію** у творах В. Стефаніка, вчені звертають увагу на значення діалектизмів [5; 10; 17], у тому числі у їх взаємодії із загальнонаціональною мовою [45], а серед фразеологізмів виділяють особливе значення фразеологізмів із соматичним компонентом, зокрема ,компонентом *голова* [36, с. 148]. Діалектні звертання, які відображені у прозі В. Стефаніка, аналізує О. Миронюк [74]. Наприклад, письменник використовує характерну для південно-західних говорів для ввічливого звертання до батька лексему *дєдя*: *Дєдю, ми хочемо їсти, – сказала старша, Гандзуня* (В. Стефанік) [74, с. 137]. У південно-західному наріччі української мови при шанобливому звертанні до чоловіків вживається лексема *вуйко*, пряме значення якої «дядько по матері», таке звертання використовує і В. Стефанік: *Ой, – каже, – вуйку, я видів, як стара Романиха з-під церкви дошку несла* (В. Стефанік) [74, с. 139]. У функції звертання В. Стефанік використовує ще такі терміни свояцтва, як *небіж, небога*. Крім основного значення *небіж* – «син брата або сестри», *небога* – «дочка брата або сестри», ці лексеми при звертанні набувають і деяких інших значень. Наприклад, звертання *небоже* письменник вживає стосовно чоловіків, переважно молодшого віку або рівних (з почуттям зверхності) : *Ти, небоже Петре, не будь угурний, таже знаєш, що молодий мусить старшому змовчати* (В. Стефанік). *Ой, не, небоже. Ти не такий !* (В. Стефанік) [74, с. 139 – 140]. Також словом «небоже» у творах В. Стефаніка батько звертається до рідного сина: *Синку, –*

*питався тато, – а мені хто, **небоже**, кукурудзки вісапає?* (В. Стефаник) [74, с. 140]. Таку ж саму етикетну функцію виконує і лексема *небога*. Вона використовується як звертання матері до дочки, чоловіка до дружини і має конотацію співчутливого ставлення до близької особи: *Катрусе, доки ти, **небога**, меш слабувати?* (В. Стефаник) *Ой стара, тото-м діждалися на сивий волос вінка! Тото, **небога**, десь б'єш головою у стіни, тото до Бога ридаєш!* (В. Стефаник) [74, 140].

Через таку велику кількість діалектних звертань у творчості В. Стефаника, О. Матвійшин та О. Роман підкреслюють складність відтворення таких звертань при перекладі [70, с. 716; 71, с. 104].

Я. Вакалюк аналізувала словник В. Стефаника та зазначала, що присвійний займенник «мій», крім інших випадків, вживається у творах письменника у звертаннях значенні «той, до кого приязно звертаються», наприклад, *Я тебе відпокутую, і ти в мене виростеш великий, **мій сину*** (В. Стефаник); у звертаннях до Бога, наприклад: ***Мій ласкавий Боже**, чи я годен відплатити твою ласку?* (В. Стефаник) [15, с. 15].

Також на звертання звертали увагу вчені, що досліджували емотиви. В. Олексенко досліджує мовні засоби вираження емоцій у новелах В. Стефаника та зазначає, що постійні ніжні звертання, традиційні для пісень і голосінь, як народнопоетичні засоби надають новелам В. Стефаника глибокої схвильованості, емоційного звучання [77, с. 62]. Г. Извєкова звертає також увагу на ніжне звертання до дітей. Так, з почуттям вдячності і жалю звертається до хворої донечки батько ***Катруся**<...> бо має за неї у людей честь як за хлопця, бо-с робітниця вона на все село* (В. Стефаник). Свою згорьованість через витрати на лікування і передчуття неминучої смерті єдиної дитини-помічниці батько висловлю словами-звертаннями до Катрусі: *Ой, **небога, небога**, тото мемо бідити без тебе* (В. Стефаник). Також ласкаво звертається мати до сина у новелі «Кленові листки»: ***Семенку*** [49, с. 103]. Щодо звертань до дорослих, то, С. Хороб зауважує, що В. Стефаник рідко використовує звертання з пестливим нашаруванням, і навіть там, де вони зустрічаються, це скоріше вияв

приниженості, а ніж ласкавості [113, с. 29] . Рідко коли можна, зокрема, зустріти оцінну конотацію при звертаннях, навіть до рідних, а якщо вони й вириваються з душі, то набувають часом різких, образливих форм [113, с. 28].

Т. Беценко, досліджуючи **синтаксичні засоби** поезики В. Стефаніка, приходить до висновку, що синтаксична організація його творів є простою і разом з тим унікальною, так само як і ідіолект цього письменника. Його стилістична і стильова система є органічними та мотивованими, співвіднесеними з творчою манерою, уподобаннями, нахилами, стильовими домінантами та вимогами жанру. Концентрація уваги на змістові повідомлюваного стимулює обрання такої мовної форми викладу, завдяки якій вдасться не відволікати увагу на орнаментальність, уникати нагромадження синтаксичних одиниць, за якими «губиться» думка [7, с. 12]. Художні висловлення В. Стефаніка Т. Беценко називає зразком «точного, невимушеного і довершеного використання синтаксичних ресурсів мови з естетичною метою» [7, с. 12], а актуалізовані письменником синтаксичні засоби дозволяють максимально лаконічно передати місткість змісту, глибину драматизму та трагедійності повідомлюваного [7, с. 12].

Н. Грицик , досліджуючи емоційно-експресивний синтаксис новел В. Стефаніка, зауважує, що поетичні звертання несуть у собі високу художньо-образну вартість, вони тісно пов'язані з традиційним фольклором Покуття, зокрема, фольклорними епітетами, наприклад: *Славайсу Христу, люди добрі* (В. Стефанік). Особливе навантаження тут виконують лексеми *син, мати*, наприклад: *Нічого, матусю, рабувати не будемо* (В. Стефанік). Часто автор зумисне вдасться до нашарування звертань, що сприяє підсиленню трагізму ситуації: *Ей, сини мої, сини мої, де ваші кістки білі?* (В. Стефанік). *О боже мій, боже мій, чи видиш мою розпуку?* (В. Стефанік). Експресивністю і образністю відзначаються звертання, виражені перифразами: *Ой на кого, боженства, лишили ви мене саму?* (В. Стефанік). *Їжте та досегайте, ви, птахи, що летите не знати куди* (В. Стефанік) [29, с. 27].

Окремо досліджуються звертання В. Стефаніка у його **епістолярії**. А. Ільків вважає, що жанрова природа сімейного, дружнього та інтимного листа передбачає посиленій емоційний струмінь [50, с. 27]. Аналізуючи звертання, що використовує В. Стефанік у листах до свого друга В. Морачевського, А. Ільків звертає увагу на те, що наслідуючи епістолярну традицію того часу, письменник зберігає увічливу форму звертання на «Ви», використовує такі епістолярні звертання, як *мій друже, коханий, коханий друже*. А. Ільків підкреслює, що це робиться без жодного інтимного підтексту, тому ще це відповідає тогочасній традиції листування. Така ж епістолярна формула звертання також міститься в листах В. Стефаніка до Л. Бачинського, наприклад, *коханий Левку!, любий Левку!* [52, с. 27].

С. Хороб простежує різні форми звертання до родини, які використовує В. Стефанік до свого адресата. На його думку, ця форма дозволяє визначити кілька аспектів листа: у яких стосунках перебуває автор із адресатом, визначає стиль листа, настановлює на певний тип сприйняття інформації. До дружини він звертається напівофіційно *Шановна товаришко!*, що, на думку дослідника, передбачає авторську чемність у розмові про особисті справи, які не є таємницею для адресата. А звертання до дружини *Дорога товаришко!* (передбачає певну межу інтимності у спілкуванні про справи, з якими автор ознайомлює адресата) [112, с. 157]. Дослідники зазначають, що вживання слова «товариш» у якості звертання має в українській мові багаті національні традиції [85, с. 3; 99, с. 207]. Н. Поліщук підкреслює, що це звертання указує на повагу і довір'я, а у творах українських письменників – на дружні стосунки між близькими людьми [85, с. 3]. Також до членів родини В. Стефанік звертається *Дорогі!* Також В. Хороб звертає увагу на те, що інколи форма звертання несе в собі протиставлення до змісту листа, якщо автор використовує сатиру, сарказм, іронію у спілкуванні з адресатом, але листи В. Стефаніка у своїй основі не мають такого різночитання [112, с. 157].

На думку С. Богдан, реєстр звертальних виразів у листах Василя Стефаніка відтворює типові для українського мовного простору кінця ХІХ –

поч. ХХ ст. апелятиви і засвідчує виразну орієнтацію на мовну парадигму Покуття. Крім того, система звертальних формул охоплює значну кількість одиниць, які є елементами його епістолярного ідіостилю [12].

Тож можемо зробити висновок, що звертанням у творі В. Стефаника присвячено небагато окремих наукових праць. Втім, вони аналізуються у таких напрямках, як особливості звертання у ідіостилі В. Стефаника взагалі; стилістичні аспекти творчості письменника; лексико-фразеологічні особливості прози митця; синтаксичні особливості творчості; форми звертань у епістолярії письменника. Аналіз наукових робіт дозволив зробити висновок, що звертанням В. Стефаника притаманні такі особливості, як вживання специфічної діалектної лексики поряд із традиційними етикетними формулами, великий рівень експресивності, яскрава емоційна забарвленість, вмотивованість народнопісенною творчістю.

Висновки до I Розділу

1. Звертання – інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення. Спеціалізованим засобом вираження звертання в українській мові є кличний відмінок. Звертання як лінгвістична категорія має подвійне витлумачення, з одного боку, воно позначає слова чи словосполучення, які вказують на того, до кого звертається адресант; а з іншого боку, вони виконують у реченні та у тексті в цілому певні функції. Аналіз наукової літератури дозволив виділити такі стилістичні функції звертання, як номінативно-апелятивну, емотивну, експресивну.

2. Ідіостиль — індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи того автора у певний період або всю його творчість. Ідіостиль письменника виявляється у мовній і комунікативній компетенції, усвідомленому виборі засобів спілкування, мовному чутті і смаку. При дослідженні ідіостилю є насамперед важливими такі властивості мови як творчий характер, функціональна спрямованість, роль у відображенні авторського бачення світу. Художній текст несе у собі відбиток акторських уявлень, концепцій, досвіду, ціннісних орієнтирів та особистісних ознак, які є генетично, культурно та соціально детермінованими. Це зумовлює орієнтацію дослідників ідіостилю автора на врахування екстралінгвістичних та культурологічних чинників породження та сприйняття художнього твору.

3. Ідіостиль В. Стефаніка характеризується такими ознаками: 1) загальнонаціональна та регіональна забарвленість художньої і мовної картин світу; 2) схильність до психологізму як риси власного почерку; 3) у моделюванні індивідуальної мовної картини світу письменника беруть участь домінантні лексичні одиниці та фразеологізми, певні словесні образи, що утворюють персоніфіковані образні засоби з їх виражальними можливостями;

4) у творах В. Стефаника використовується діалектна лексика, стилістично нейтральна загальнонародна лексика, лексика специфічно побутова, виробничо-професійна, книжної маркованості та зворотів, мовно-просторічна та з яскравою емоційно-експресивною забарвленістю; 5) стилю письменника притаманний контраст лексем, поєднання різностильових елементів, контрастне їх зіткнення; 6) у епітетах, що використовуються у новелах митця відбувається складне переплетення традиційного і індивідуально-авторського; 7) поетичній прозі письменника притаманний своєрідний синтаксис та ритмомелодика фрази.

Ідіостиль В. Стефаника зробив великий внесок у розвиток загальнонародної мови. Він розсуває рамки лексичної семантики, відтінює її, реалізує приховане, глибинне в слові і в цілому збільшує виражальні можливості мови, якою пише письменник.

Звертанням у творах В. Стефаника присвячено небагато окремих наукових праць. Утім, вони досліджуються у таких напрямках, як особливості звертання у ідіостилі В. Стефаника взагалі; стилістичні аспекти творчості письменника; лексико-фразеологічні особливості прози митця; синтаксичні особливості творчості; форми звертань у епістолярії письменника. Аналіз наукових робіт дозволив зробити висновок, що звертанням В. Стефаника притаманні такі особливості, як вживання специфічної діалектної лексики поряд із традиційними етикетними формулами, великий рівень експресивності, яскрава емоційна забарвленість, вмотивованість народнописенною творчістю.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ЗВЕРТАНЬ У ТВОРАХ В. СТЕФАНИКА

2.1. Структурно-морфологічна класифікація звертань у творах В. Стефаника

2.1.1. Класифікація звертань за структурою

Для аналізу було відібрано 450 речень із звертаннями у новелах В. Стефаника «Гріх» (Г), «Діточа пригода» (ДП), «Катруся» (К), «Кленові листки» (КЛ), «Камінний хрест» (КХ), «Марія»(М), «Новина» (Н) та ін. При цьому ми враховували повтори звертань однієї лексичної форми у різних реченнях, бо одне і те ж саме звертання може відрізнятися за стилістичною функцією, конотацією тощо (наприклад, звертання *синку* у творах В. Стефаника може вживатися як до хлопця, так і до дівчини, звертання *небого* у залежності від контексту може мати як позитивну, так і негативну конотацію тощо).

На першому етапі дослідження було здійснено класифікацію звертань у творах В. Стефаника за структурою.

I. Однокомпонентні звертання траплялися найчастіше (300 одиниць, 66, 7%) , серед них переважають: **іменники** (290 одиниць, 64,4%), наприклад: *Андрійку* (ЛФ; МС; П) – 6 одиниць; *Андрію* (П; СВ) – 3 одиниці ; *бабко* (СВ); *бабо* (Б; ДБ; СВ) – 8 одиниць; *Базю* (Д); *Басараби* (Б); *бідо* (КЛ); *Боже* (До; ГДСХ; Ма; Ме; Р) – 5 одиниць; *Босаек* (Сини); *братья* (Майст; Суд) – 2 одиниці; *бре* (Мор); *бре*(Зл); *бузьку* (ВГ); *Васильку* (ДП); *війточку* (КЛ); *війте* (ВШ)– 2 одиниці; *віте* (З); *віточку* (З); *вуйку* (З); *ганциго* (К); *голаку* (Ан); *господи* (КХ;ДГ) – 2 одиниці; *грушечко* (СВ) – 2 одиниці; *Гьоргію* (Зл) – 4 одиниці; *газди* (З) – 2 одиниці; *газдине* (ТП); *газдо* (Зл) – 4 одиниці; *Даниле* (УНВС; ВЗ)– 5 одиниць; *дедику* (Н); *дедю* (КХ;Н) – 2 одиниці; *дитинко* (К; Ли; П; Ст; ВЗС) – 5 одиниць; *дитино* (КЛ); *дівки* (Підп) – 2 одиниці; *дівко* (К); *діду* (Д; П; Сини)–

3 одиниці; *діти* (ДМ; ВЗ) – 2 одиниці; *дітоньки* (Ан; О) – 2 одиниці; *доню* (Ма); *доньки* (П); *донько* (Ма) – 2 одиниці; *Іване* (КЛ; КХ) – 3 одиниці; *Катрусю* (К); *козаки* (М) – 2 одиниці; *жінки* (Ш); *жінко* (Б; ДБ; З; Зл) – 4 одиниці; *Золотий* (Суд); *Зубе* (Суд); *кабане* (ЧВ); *Катеринко* (Ма; П) – 3 одиниці; *коханко* (Сини) – 2 одиниці; *куме* (КЛ) – 2 одиниці; *кумо* (КХ); *лайдаку* (Май); *Лукине* (Ш); *люди* (КЛ; КХ; Б; ВШ; Зл; П) – 7 одиниць; *ма* (МС) – 3 одиниці; *мамо* (М; До; Ли; О; ВЗС) – 5 одиниць; *Маріє* (Г; М) – 2 одиниці; *Марійко* (Г); *марнотрате* (УК); *матусенько* (М); *матусю* (М) – 4 одиниці; *мерзо* (ЛФ); *Миколайку* (ВЗС); *Миколаю* (Б; ВЗС) – 2 одиниці; *Миколо* (Мор); *Михайлихо* (Суд); *Міхайле* (Суд); *Міхайлику* (СВ); *моспане* (ДГ; Майст) – 2 одиниці; *Мошку* (П); *Насте* (ДП; П) – 4 одиниці; *небого* (КХ; К; ДГ; Ма; СВ; Сини; Во) – 8 одиниць; *небоже* (КХ; Ан; Мор; Суд; Во; З; Зл) – 7 одиниць; *небоженета* (М); *небожета* (М; СК) – 2 одиниці; *невісточко* (Сини); *пане* (Май; Підп; ТП; ВШ) – 11 одиниць; *пани* (П); *птахи* (ВЗ); *пташко* (Сини) – 3 одиниці; *пташку* (Сини); *рабівники* (М); *розпаднице* (К); *росо* (Р) – 2 одиниці; *Семене* (КЛ; ВЗ) – 11 одиниць; *Семенку* (ВЗ); *сестри* (Г); *Синичко* (Суд); *синку* (М; К; ЛФ; Майст; О; Ст; СВ; ВГ; Ві; ВЗС) – 17 одиниць; *сину* (До; ДБ; Ли; СВ; Сини) – 5 одиниць; *сирітки* (СВ); *сонце* (Сини); *стара* (КХ; Ан; СТ) – 6 одиниць; *старигане* (МС); *старий* (Ан; Д; ДГ; Ме; Мор; П; Підп; Р; СВ; СВ) – 11 одиниць; *старі* (Ді); *суки* (Ме); *суко* (ГДСХ; О) – 2 одиниці; *татку* (Пор) – 2 одиниці; *таточку* (Л); *тату* (Ме; П; Сини) – 3 одиниці; *Тимофіхо* (КХ); *Тодоско* (Б) – 2 одиниці; *Томо* (Б) – 4 одиниці; *Тофанко* (Ш) – 2 одиниці; *Федоре* (П) – 3 одиниці; *хлопці* (П) – 2 одиниці; *хлопче* (Ш); *циган* (КЛ); *чоловіче* (ГДСХ; ЛФ; Суд; СВ; Зл; З) – 9 одиниць; *шибенику* (КЛ); *шмаркачу* (З).

У тому числі було використано 1 іменник з означенням прикладкою: *Федоре-небоже* (П).

Субстантивованих прикметників у аналізованому тексті було знайдено 2 одиниці(0,4%), зокрема: *дурний* (МС; УК) – 2 одиниці.

Займенник у якості однокомпонентного звертання трапляється в одному прикладі:(0, 2%):*ти* (А).

Також було виявлено 7 звертань-вигуків (1,6%), наприклад: *аді* (Ли); – 2 одиниці; *гай* (Зл; ВЗС) – 2 одиниці; *мой* (КХ; Сини; УК) – 3 одиниці.

II. Окремо було виділено поєднання одно- та багатокomпонентних звертань. Серед них частіше траплялися поєднання двох однокомпонентних звертань, у яких друге, переважно, уточнює чи ідентифікує перше (79 одиниць, 17,6%). Як зауважує М. С. Скаб, у таких формах «семантико-синтаксичний комплекс вокативності суттєво потіснив інші семантико-синтаксичні ознаки» [101, с. 326–327]. Зокрема, траплялися варіанти ідентифікувальної синтаксеми (за М. Скабом), переважно виражені поєднанням двох іменників: *Іванку!*<...>, *небоже* (УК); *Іванку*, <...>, *брє* (УК); *Іванку*, *брате* (КХ); *Іване*, *куме* (КХ); *Міхайле*, *приятелю* (КХ); *Миколайку*, *синку* (Ст); *Насте*, *небого* (П); *Процю*, *брате* (УК); *сарака*, *Настунька* (ДП); *Тимку*, *небоже* (Мог); *Тимофіхо*, *кумо* (КХ), а також поєднанням займенника з іменником: *ти*, *кальвіне* (П); *ти*, *Безклубий* (П); *ти*, *боже* (Ме) – 2 одиниці; *ви*, *мамо* (П); вигука з іменником: *гей*, *коні* (Сини); *мо*, *Андрі* (МС); *мой*, *богачі* (Суд); *мой*, *газди* (Під); *мой*, *жиде* (УК); *мой*, *Золотий* (Суд); *мой*, *Іване* (Ли); *мой*, *старий* (Підп; Р) – 2 одиниці; *мой*, *Юдо* (П). У тому числі було використано складний вигук, зокрема: *мой-ня*, *хлопці* (ЛФ). У наведених прикладах друге звертання уточнює та ідентифікує перше, а у наступне ідентифікатором є перше звертання: *Тимку*, <...>, *мой*(Мог); *доцю*, *ня* (Під); *свинарю*, *мой* (П); *Танаску*, *мой* (С). В обох випадках ідентифікаторами виступають іменники. У поодиноких випадках були поєднання займенника з вигуком, зокрема: *ви*, *мой* (Під); займенника з дієприкметником, зокрема: *ти*, *підвіяний* (МС).

Також траплялися варіанти квалітативної синтаксеми, виражені іменниками: *небого*, *небого* (К); *Басараби*, *Басараби* (Б); *боже*, *боже* (К; Ли; О; По) – 6 одиниць; *божечку*, *божечку* (О) – 2 одиниці; *Гандзю*, *Гандзю* (Н); *дівко*, *дівко* (К); *діти*, *діти* (Ан; ЛФ) – 2 одиниці; *люди*, *люди* (ЛФ; П) – 2 одиниці; *мамко*, *мамко* (ДП; По) – 2 одиниці; *синку*, *синку* (Ст); *старий*, *старий* (Ан; Майст) – 2 одиниці; *Томо*, *Томо* (Б). Також варіанти квалітативної синтаксеми були виражені прикметниками, наприклад: *маленька*, *маленька* (Шк) та

вигуками, зокрема: *аді, аді* (О); *гай, гай* (ЧВ). І. Рабчук у таких моделях вбачає ознаки апозитивної синтаксеми, яка виникла в результаті об'єднання елементарних синтаксем [88, с. 76].

Окрім того, два однокомпонентних звертання можуть поєднуватися у тих випадках, коли мовець звертається одночасно до двох осіб: *Іване, Андрію* (М); *Андрію, Іване* (Сини);

Поєднання **трьох** однокомпонентних звертань, у яких третє є ідентифікатором було знайдено у 4 одиницях (0,9%) у формі поєднання вигуку із займенником та іменником: *ей, ти, росо* (Р); *мой, ти, Курочко* (П); *мой, ти, шибенику* (О); *Іванку, руй, гадино* (Суд);

У творах С. Стефаніка кількість однокомпонентних звертань, поєднане у одне, доходить до **чотирьох** (2 одиниці, 0,4%), наприклад: *мой, ти, паршеку, <...>, брє* (ДП), при чому вони можуть одночасно бути і ідентифікувальною, і квалітативною синтаксемою: *ти, Зубе, ти, старий* (Суд).

Поєднуватися можуть не тільки однокомпонентні звертання, але й звертання із **різною кількістю компонентів** (13 одиниць, 2,9%) наприклад: *діти мої, сини мої* (М); *сини мої, сини мої* (Сини); *ех ти, божя водице* (Р); *мамо наша, ясне сонечко* (Р); *синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша* (КЛ); *ой сину, сину* (Ли); *ти, брате Василю* (Ли); *гріху мій, гріху* (ГДСХ);

Звертання до більше, ніж однієї особи може доповнюватися сполучниками: *Маріє, та й ти, Васильку, та й ти, Юрчику* (СК); *Андрійку, та й ти, Іванку* (ЛФ). Вони, наприклад, трапляються у листах у тексті оповідань: *до тебе, брате, та й до вас, мамо* (Ли); *ти, брате Василю і ви, мамо* (Ли); *коханий мій брате Василю і ви, мамо!* (Ли).

ІІІ. Двокомпонентні звертання (66 одиниць, 14,7%) були утворені за восьмию моделями, серед яких найпоширенішею є модель **іменник + іменник** (26 одиниць, 5,8%), наприклад: *панове тазди* (КХ); *Бабко Митришко* (Д); *бадю Даниле* (ВЗ); *бадю Семене* (ВЗ); *брате Семене* (ДМ); *господибоже* (Ме); *діду Грицю* (ДГ); *діду Михайле* (КХ); *діду Іване* (КХ); *Катерино <...> небого* (КХ); *Катрусє <...> небого* (К); *куме Іване* (КЛ; КХ) – 3 одиниці; *мати боже* (Сини);

Матінко Христова (Ст); *небоже дідичу* (ДГ); *небоже Петре* (З); *пане вояк* (Ст); *пане дохтор* (К); *пане навчитель* (УНВС); *пане Ситник* (ТП); *пані шандар* (Ш); *панове братя* (ДМ); *панове колеги* (УНВС) – 2 одиниці.

Модель **прикметник + іменник** представлена 12 одиницями (2,7%), наприклад: *бідний світе* (К; ЗМЙ) – 2 одиниці; *бідний чоловіче* (КЛ); *біднаголовко* (По); *вічне сонце* (Р); *дурна бабо* (Суд); *дурна дівка* (ДП); *святе сонце* (Р); *сиве волосе* (Сини); *сивий волосе* (Сини); *стара лерво* (ЛФ); *старий псе* (П). Зворотня модель **іменник + прикметник** (6 одиниць, 1,3%) реалізована переважно у сталих звертаннях, наприклад: *боже милий* (ВГ); *господи милосердний* (КХ); *люди добрі* (Ш; ВШ; ВЗ; ВЗС) – 4 одиниці;

За моделлю **вигук + іменник** (10 одиниць, 2,2%) утворено такі звертання: *ой дедю* (Ст); *ой діти* (Ме; (Ме) – 2 одиниці; *ой Ілашку* (Шк); *ой мамо* (Ма); *ой Миколайку* (Ст); *ой синку* (Ли; СВ) – 3 одиниці; *ой Федоре* (Ли).

Модель **займенник + іменник** (6 одиниць, 1,3%) характеризується поєднанням присвійного займенника першої особи однини із іменником у однині або множині, наприклад: (Ли); *мій боже* (ГДСХ); *мій палацу* (Р); *мій сину* (ГДСХ); *мої куми* (КЛ); *моя бесідо* (А); *моя пані* (ВШ). Для збільшення емпатичності звертання В. Стефанік також інверсує компоненти, утворюючи модель **іменник + займенник** (3 одиниці, 0,7 %), наприклад: *газдине моя* (КХ; О) – 2 одиниці. Крім того, ця модель реалізується у традиційному звертанні до Бога з молитви: *Отче наш* (Л).

У традиційних сталих звертаннях реалізується модель **дієслово + іменник** (3 одиниці, 0,7%): *проши пана* (Май; ТП) – 2 одиниці; *прошу пана* (ТП), а також її інверсія **іменник + дієслово** (1 одиниця, 0,2%): *господи помилуй* (Пор).

ІV. Трикомпонентні звертання (3 одиниці, 0,7%) траплялися у поодиноких випадках та були утворені за моделями **іменник + сполучник + іменник**: *газди і газдині* (КХ); **вигук + іменник + іменник**: *ой пані шандар* (Ш); **займенник + прикметник + іменник**: *мій ласкавий боже* (Р) (по 1 одиниці або 0,2% у кожному випадку).

V. Чотирикомпонентних звертань було знайдено 2 одиниці (0,4%), утворених за моделями: **займенник + частка + прикметник + іменник**: *це то пажерлива дівка* (ДП); **займенник + іменник + прикметник + іменник**: *оце раз дурний нарід* (Б) (по 1 одиниці або 0,2% у кожному випадку).

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності функціонування звертань у творах В. Стефаніка за кількістю компонентів. Результати аналізу унаочнено на діаграмі на Рис. 2.1.

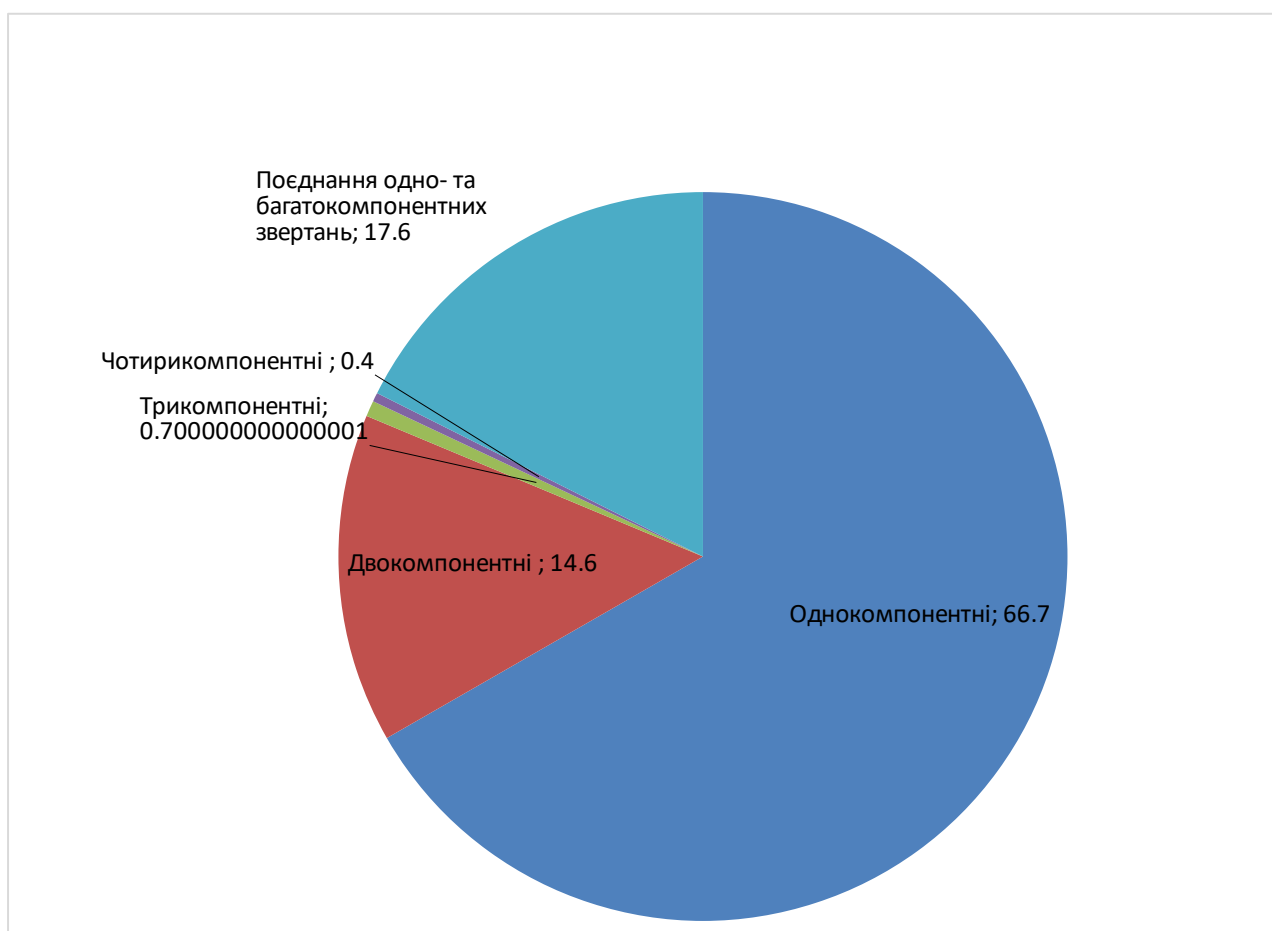

Рис. 2.1 Частотність функціонування звертань у творах В. Стефаніка за кількістю компонентів, %

З рис. 2.1 ми можемо зробити висновок, що найчастіше В. Стефанік у своїх новелах використовував однокомпонентні звертання. Їх кількість склала дві третини (66,7%) від усіх аналізованих прикладів. З однокомпонентних звертань абсолютно переважають іменники.

Середню частотність продемонстрували комбінації одно- та більше компонентних звертань (17,6%). Також із середньою частотністю трапляються двокомпонентні звертання (14,7%), переважно вони утворені за моделлю «іменник + іменник».

Найрідше було знайдено трикомпонентні звертання (0,7%) та чотирикомпонентні звертання (0,4%).

Окремо було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності функціонування звертань у творах В. Стефаніка за частиномовною приналежністю або моделями. Результати аналізу наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Функціонування звертань у творах В. Стефаника за частиномовною приналежністю та моделями, %

№	Частина мови або модель	Частотність, %
1.	іменники	64,4
1.	поєднання однокомпонентних звертань та моделей звертань	17,6
1.	іменник + іменник	5,8
1.	прикметник + іменник	2,7
1.	вигук + іменник	2,2
1.	вигуки	1,6
1.	займенник + іменник	1,3
1.	іменник + прикметник	1,3
1.	дієслово + іменник	0,7
1.	іменник + займенник	0,7
1.	прикметники	0,4
1.	вигук + іменник + іменник	0,2
1.	займенник + іменник + прикметник + іменник	0,2
1.	займенник + прикметник + іменник	0,2
1.	займенник + частка + прикметник + іменник	0,2
1.	займенники	0,2
1.	іменник + дієслово	0,2
1.	іменник + сполучник + іменник	0,2

З Таблиці 2.2 ми можемо зробити висновок, що найчастотнішими у досліджуваних творах В. Стефаника є звертання-іменники (64%).

Середню частотність продемонстрували поєднання однокомпонентних звертань та моделей звертань (17,6%).

Рідко трапляються звертання-вигуки (1,6%), звертання-прикметники (0,4%), а також звертання, утворені за моделями «іменник + іменник» (5,8%), «прикметник + іменник» (2,7%), «вигук + іменник» (2,2%), «іменник + прикметник», «займенник + іменник» (по 1,3%), «дієслово + іменник», «іменник + займенник» (по 0,7%).

У поодиноких випадках використовуються звертання-займенники, а також звертання, утворені за моделями «вигук + іменник + іменник», «займенник + іменник + прикметник + іменник», «займенник + прикметник + іменник», «займенник + частка + прикметник + іменник», «іменник + дієслово», «іменник + сполучник + іменник» (по 0,2%).

Поєднання багатокomпонентних звертань, попри порівняно нечастотне функціонування в аналізованому матеріалі, через свою розгорнутість є найбільш емотивними, найбільш промовистими та семантично відкритими: *Не допоможе нічого, синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша!* (КЛ). У цьому звертанні відчувається туга та сум умираючої матері за маленьким сином, якого вона має залишити за старшого серед свої чотирьох дітей і за долю якого у неї болить душа.

2.1.2. Морфологічна характеристика звертань у творах В. Стефаніка

Різноманіття структурних моделей звертань у творах В. Стефаніка спонукало зробити їхній глибокий морфологічний аналіз.

1. Іменники у досліджуваному матеріалі як у однокомпонентних звертаннях, так і у багатокомпонентних та їхніх комбінаціях представлено **збірними іменниками**, наприклад: *люди* (КЛ; КХ; Б; ВШ; Зл; П) – 7 одиниць; *хлопці* (П) – 2 одиниці та ін.; **іменниками на позначення поведінки або якості людини**: *марнотрате* (УК); *мерзо'* (УК); *розпаднице* (К); *шибенику* (КЛ); *шмаркачу* (З) та ін.; **іменниками на позначення статі та віку**: *бабко* (СВ); *бабо* (Б; ДБ; СВ) – 8 одиниць; *дівко* (К); *дівки* (Пі); *діти* (ВЗ); *дітоньки* (Ан); *діду* (Д; П; Сини) – 3 одиниці; *дитино* (КЛ); *дитинко* (Ли; П; Ст; ВЗС; К) – 5 одиниць; *жінко* (З; Б; ДБ; Зл) – 4 одиниці; *жінки* (Ш); *стара* (КХ; Ан) – 5 одиниць; *старигане* (МС); *старий* (Ан; Д; ДГ; Ме; Зл; Мор; П; Підп; Р; СВ) – 11 одиниць; *старі* (Ді); *хлопці* (Ш); *чоловіче* (Зл; З) – 4 одиниці та ін.; **іменниками на позначення національності**: *циган* (КЛ) та ін.; **іменниками на позначення роду діяльності або посадових осіб**, наприклад: *війте* (ВШ) – 2 одиниці; *війточку* (КЛ); *віте* (З); *віточку* (З); *газди* (КХ; З) – 7 одиниць; *газдине* (ТП); *газдо* (З; Зл) – 4 одиниці; *козаки* (М) – 2 одиниці; *рабівники* (М) та ін.; **іменниками на позначення соціального або майнового статусу**, наприклад: *лайдаку* (Май); *голаку* (Ан); *сирітки* (СВ); *коханко* (Сини) – 2 одиниці; **іменниками на позначення приналежності до конфесії**, зокрема: *ти, кальвіне*.

Також використовувалися **іменники на позначення свояцтва**, наприклад: *куме* (КЛ) – 2 одиниці; *кумо* (КХ) та ін.; **іменники на позначення спорідненості**, у тому числі жіночого роду: *бабо* (Пі); *доню* (Ма); *донько* (Ма) – 2 одиниці; *небого* (КХ; ДГ; СВ; Сини; Во; Ма) – 8 одиниць; *ма* (МС) – 3 одиниці; *мамо* (М; До; Ли; О; ВЗС) – 5 одиниць; у множині: *доньки* (П); *сестри* (Г); із зменшувальним суфіксом: *матусенько* (М); *матусю* (М) – 4 одиниці;

небожета (М; СК) – 2 одиниці; *небоженета* (М); *невісточко* (Сини); Іменники на позначення спорідненості чоловічого роду: *брата* (Майст; Суд) – 2 одиниці; *бре* (Мор); *брє* (Зл); *вуйку* (М); *дєдю* (КХ; Н) – 2 одиниці; *небоже* (КХ; Ан; Суд; Во; Зл; Мор; З) – 7 одиниць; *сину* (До; ДБ; Ли; Сини) – 4 одиниці; *тату* (Ме; П; Сини) – 3 одиниці; *чоловіче* (ГДСХ; ЛФ; Суд; СВ) – 4 одиниці; Із зменшувальним суфіксом: *дєдику* (Н); *синку* (М; К; Майст; О; Ст; СВ; ВГ; Ві; ВЗС; ЛФ) – 17 одиниць; *татку* (Пор) – 2 одиниці; *таточку* (Пор); збірні іменники: *діти* (ДМ); із зменшувальним суфіксом: *дітоньки* (О).

Велика група іменників у звертаннях представлена **власними іменами (у тому числі прізвищами та прізвиськами)** – повними, скороченими та із зменшувальними суфіксами, наприклад: *Андрійку* (ЛФ; МС; П) – 6 одиниць; *Андрію* (П; СВ) – 3 одиниці; *Базю* (Д); *Басараби* (Б); *Босаек* (Сини); *Васильку* (ДП); *Гьоргію* (Зл) – 4 одиниці; *Даниле* (УНВС; ВЗ) – 5 одиниць; *Іване* (КЛ; КХ) – 3 одиниці; *Катрусю* (К); *Золотий* (Суд); *Зубе* (Суд); *Катеринко* (Ма; П) – 3 одиниці; *Лукине* (Ш); *Маріє* (Г; М) – 2 одиниці; *Марійко* (Г); *Миколайку* (ВЗС); *Миколаю* (Б; ВЗС) – 2 одиниці; *Миколо* (Мор); *Михайлихо* (Суд); *Міхайле* (Суд); *Міхайлику* (СВ); *Мошку* (П); *Насте* (ДП; П) – 4 одиниці; *Семене* (КЛ; ВЗ) – 11 одиниць; *Семенку* (ВЗ); *Синичко* (Суд); *Тимофіхо* (КХ); *Тодоско* (Б) – 2 одиниці; *Томо* (Б) – 4 одиниці; *Тофанко* (Ш) – 2 одиниці; *Федоре* (П) – 3 одиниці; *Федоре-небоже* (П).

У контексті досліджуваних новел трапляються також **іменники-звертання до Бога**, наприклад: *господи* (КХ; ДГ) – 2 одиниці; *боже* (ГДСХ; Ма; Ме; Р) – 5 одиниць та ін.

Висловлення поваги нерідко реалізується через **гоноративи**, наприклад: *моспане* (ДГ; Майст) – 2 одиниці; *пане* (Май; Підп; ТП; ВШ) – 11 одиниць; *пани* (П) та ін.

Окрему групу склали **іменники на позначення птахів та тварин**, наприклад: *бузьку* (ВГ); *ганциго* (К); *кабане* (ЧВ); *птахи* (ВЗ); *пташко* (Сини) – 3 одиниці; *пташку* (Сини); *суки* (Ме); *суко* (ГДСХ; О) – 2 одиниці.

Персонажі новел В. Стефаніка звертаються не тільки до живих, але й до неживих об'єктів, тож у творах у якості звертань функціонують **іменники на позначення дерева**, наприклад: *грушечко* (СВ) – 2 одиниці; **іменники на позначення природного явища**, наприклад: *росо* (Р) – 2 одиниці; *сонце* (Сини); **соматизми**: *сивий волосе* (Сини).

Іменником на позначення нещасливої події у новелі персонаж зветься до дитини: *бідо* (КЛ). Також у звертанні до лідей нерідкими є **іменники образливої номінації**: *Іванку, руй, гадино!* (Суд);

2. Прикметники як у однокомпонентних звертаннях, так і у багатокомпонентних та комбінаціях представлено **прикметником на позначення когнітивних якостей**, переважно негативних, наприклад: *дурний* (МС; УК) – 2 одиниці: *дурна дівка* (ДП); *дурна бабо* (Суд); **прикметником-емотивом**: *господи милосердний* (КХ); *боже милий* (КХ); *люди добрі* (Ш; ВШ; ВЗ; ВЗС) – 4 одиниці; **прикметником на означення кольору**: *сиве волосе* (Сини);

3. Займенники представлено займенником другої особи однини та множини: *ти* (П); *ви, мамо* (Ли); **присвійним займенником першої особи**, зокрема: *мої куми* (КЛ). Вони комбінуються із іменниками на позначення спорідненості: *мій сину* (ГДСХ); іменниками-звертаннями до Бога: *мій боже* (ГДСХ); вланими іменами: *ти, Безклубий* (П); гоноративами: *моя пані* (ВШ); іменниками на позначення неживого об'єкта: *моя бесідо* (А); *мій палацу* (Р) та ін.

4. Вигуки представлено вигуком, що вживається у звертанні до людини, наприклад: *аді* (Ли) – 2 одиниці; *гай* (Зл; ВЗС) – 2 одиниці; *мой* (КХ; УК; Сини) – 3 одиниці (цей вигук також вживається контекстуально – до неживого об'єкта та до птаха); **вигуком-емотивом**: *ой стара* (Ст); *ой діти* (Ме) – 2 одиниці; *ой дедю* (Ст); *ой мамо* (Ма); *ой синку* (Ли; СВ) – 3 одиниці; *ой Ілашку* (ШК); *ой Миколайку* (Ст); *ой Федоре* (Ли); **вигуком для підкликання**: *доцю, ня* (Підп);

5. Дієслова в звертаннях переважно вживаються у двокомпонентних моделях. Вони комбінуються у сталих фразах із гоноративами: *проши пана* (Май; ТП) – 2 одиниці; *прошу пана* (ТП).

6. Дієприкметники трапляються у комбінаціях однослівних звертань, зокрема: *ти, підвіяний* (МС).

7. Сполучники вживаються для звертання одночасно до двох чи більше осіб чи груп осіб: *газди і газдині* (КХ); для поєднання означень-епітетів до об'єктів звертання: *роде мій чесний та величний* (Б) та ін.

Отже, можемо зробити висновок, що найчастотнішими словами на позначення звертань є іменники на позначення спорідненості (18, 6%) та власні імена (16, 1%)

Середню частотність продемонстрували іменники на позначення віку та статі (11, 1%) та іменники на позначення роду діяльності (4, 4%). Інші слова або комбінації трапляються рідко чи в поодиноких випадках.

2.2. Лексико-семантична класифікація звертань у творах

В. Стефаніка

Було виділено лексико-семантичні групи та субгрупи у звертаннях В. Стефаніка в аналізованих творах. Зокрема, такі групи.

I. Звертання, що їх вживають до адресатів, з якими адресанти перебувають у близьких дружніх стосунках.

1.1 Звертання до друзів.

1.2 Звертання до кумів(свояцтво).

II. Звертання до надприродних істот.

2.1. Звертання до Бога.

2.2. Звертання до ангела.

2.3. Звертання до Богородиці.

III. Звертання до знайомих людей.

3.1. Звертання до знайомих літніх людей.

3.2. Звертання до сусідів та односельців.

3.3. Звертання до знайомого злодія.

3.4. Звертання до колег.

3.5. Звертання до знайомих молодих людей.

IV. Звертання до неживих об'єктів.

V. Звертання до незнайомих та малознайомих людей.

5.1. Звертання до козаків.

5.2. Звертання до літніх людей.

5.3. Звертання до незнайомих дітей.

5.4. Звертання до незнайомих гостей.

5.5. Звертання до жертви злодія.

5.6. Звертання до незнайомого злодія.

5.7. Звертання до незнайомих селян.

VI. Звертання у офіційних та ділових стосунках.

VII. Звертання у родинних стосунках.

7.1. Звертання до батьків

7.1.1. Звертання до батька

7.1.2. Звертання до матері

7.2. Звертання до дітей

7.2.1. Звертання до доньок

7.2.2. Звертання до синів

7.3. Звертання до членів подружжя

7.3.1. Звертання до жінки

7.3.2. Звертання до чоловіка

7.4. Звертання до братів та сестер

7.4.1. Звертання дітей до братів та сестер

7.4.2. Звертання дорослих до братів та сестер

7.5. Звертання до бабів та дідів

7.6. Звертання до онуків

7.7. Звертання до племінників

7.8. Звертання до неофіційної невістки

7.9. Звертання до кількох членів родини

VIII. Звертання до себе.

IX. Звертання до тварин та птахів.

Отже, розглянемо їх докладніше.

I. Звертання, що вживаються до адресатів, з якими адресанти перебувають у близьких дружніх стосунках (26 одиниць, 5,8%). Група містить такі субгрупи, як звертання до друзів (15 одиниць, 3,3%), зокрема, до чоловіків у однині, наприклад: *Іванку, брате* (КХ); *Міхайле, приятелю* (КХ); до чоловіків у множині, наприклад: *козаки* (М); до чоловіків та жінок, наприклад: *люди* (КЛ) та ін.; звертання до кумів (свояцтво) (11 одиниць, 2,4%): до чоловіків та жінок у множині, наприклад: *мої куми* (КЛ); до жінок, наприклад: *кумо* (КХ); *Тимофіхо* (КХ); *Тимофіхо, кумо* (КХ); до чоловіків, наприклад: *Іване* (КЛ); *Іване, куме* (КХ); *куме* (КЛ) – 2 одиниці; *куме Іване* (КЛ; КХ) та ін.

II. Звертання до надприродних істот (28 одиниць, 6,2%). Сюди входять звертання до Бога (24 одиниці, 5,3%), наприклад: *боже, боже* (К) – 3 одиниці; *господи* (КХ); *господи милосердний* (КХ) та ін.; до ангела (2 одиниці, 0,4%), зокрема: *голаку* (Ан); *небоже* (Ан); до Богородиці (2 одиниці, 0,4%), зокрема: *мати божя* (Сини); *Матінко Христова* (Ст).

III. Звертання до знайомих людей (90 одиниць, 20%). Це, зокрема, звертання до знайомих літніх людей (19 одиниць, 4,2%), наприклад: *діду Іване* (КХ); *діду Міхайле* (КХ) та ін.; до знайомих молодих людей (4 одиниці, 0,9%), наприклад: *діти* (ВЗ); *небого* (ДГ; Во) – 2 одиниці; до сусідів та односельців (67 одиниць, 14,9%), у тому числі: до чоловіків у однині, зокрема: *Іване* (КХ); до жінок у однині, зокрема: *Маріє* (М); до чоловіків у множині, зокрема: *газди* (КХ) – 5 одиниць; *панове газди* (КХ); до жінок та чоловіків у множині, наприклад: *газди і газдині* (КХ); *люди* (КХ) та ін.. Також ця група містить звертання до знайомого злодія (1 одиниця, 0,2%) : *небоже* (Во); до колег (2 одиниці, 0,4%) : *панове колеги* (УНВС) – 2 одиниці.

IV. Звертання до неживих об'єктів (18 одиниць, 4%), у тому числі: звертання до мішку, зокрема: *мой* (КХ); звертання до пагорбу, зокрема: *небоже* (КХ); звертання до світу, зокрема: *бідний світе* (К) та ін.

V. Звертання до незнайомих та малознайомих людей (28 одиниць, 6,2%) представлені звертаннями до **козаків** (2 одиниці, 0, 4%), усі у множині, наприклад: *козаки* (М); *рабівники* (М); до **літніх людей** (8 одиниць, 1,8%), наприклад: *матусенько* (М); *матусю* (М) – 4 одиниці; *небожета* (М) та ін.; до **незнайомих дітей** (4 одиниці, 0, 9%), зокрема: *бідо* (КЛ); *шибенику* (КЛ) та ін.; до **незнайомих гостей** (1 одиниця, 0,2%), наприклад: *люди добрі* (ВЗ); до **жертви злодія** (4 одиниці, 0,9%), наприклад: *газдо* (Зл) – 4 одиниці; до **незнайомого злодія** (8 одиниць, 1,8%), наприклад: *гай* (Зл); *чоловіче* (Зл) – 5 одиниць; *небоже* (Зл); *брє* (Зл); до **незнайомих селян** (1 одиниця, 0,2%), наприклад: *жінко* (ДБ);

VI. Звертання у офіційних та ділових стосунках (56 одиниць, 12,4%), наприклад: *пане дохтор* (К); *війточку* (КЛ) та ін.

VII. Звертання у родинних стосунках (182 одиниці, 40,4%). Ця широка група включає звертання до **батьків** (22 одиниці, 3,8%), у тому числі до **батька**, наприклад: *дєдику* (Н); *дєдю* (КХ; Н) – 2 одиниці та ін.; до **матері**, наприклад: *мамко, мамко* (ДП); *мамо* (М) та ін.; до **дітей** (90 одиниць, 20 %), у тому числі до **доньок**, наприклад: *синку* <контекстуально до доньки> (К); *Гандзю, Гандзю*(Н); *дитинко* (К); *дівко* (К); *дівко, дівко* (К); *Катрусє* <...> *небого* (К); *Катрусю* (К); *небого* (К) – 2 одиниці; *небого, небого* (К); *розпаднице* (К); *Катерино* <...> *небого* (КХ) та ін.; до **синів**, наприклад: *Васильку* (ДП); *дитино* (КЛ); *Семене* (КЛ); *Семенку* (КЛ) – 9 одиниць; *синку* (М); *синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша* (КЛ); у тому числі у множині або у переліку: *діти мої, сини мої* (М); *Іване, Андрію* (М); *небоженєта* (М) та ін.; до **членів подружжя** (44 одиниці, 9,8%), у тому числі до **жінки**, наприклад: *газдине моя* (КХ); *небого* (КХ); *стара* (КХ) – 4 одиниці; до **чоловіка**, наприклад: *Іване* (КЛ) та ін.; до **бабів та дідів** (1 одиниця, 0,2%), наприклад: *бабо* (Пі); до **онуків** (3 одиниці, 0,7%), наприклад: *дітоньки* (О); *дівки* (Пі); *мой, Іване* (Лп); до

племінників (1 одиниця, 0,2%),наприклад: *аді* (Ли); **до неофіційної невістки** (3 одиниці, 0,7 %), наприклад: *невісточко* (Сини); *коханко* (Сини) – 2 одиниці.

Субгрупа **звертання до братів та сестер** (14 одиниць, 3,1%) включає звертання дітей до братів та сестер, наприклад: *дурна дівка* (ДП); *Насте* (ДП) – 3 одиниці; *сарака, Настунька* (ДП); *це то пажерлива дівка...* (ДП) та ін. та звертання дорослих до братів та сестер, наприклад: *Маріє* (Г); *Марійко* (Г); в тому числі у множині, зокрема: *сестри* (Г) та ін.

Також у новелах функціонують **звертання до кількох членів родини** (6 одиниць, 1,3%), наприклад: *аді* (Ли); *суки* (Ме); *ти, брате Василюїви, мамо* (Ли); *Коханий мій брате Василюїви, мамо!* (Ли); *до тебе, брате, тай до вас, мамо* (Ли), *роде мій чесний та величний!* (Ли);

VIII. Звертання до себе (8 одиниць, 1,8%), зокрема: *бідний чоловіче* (КЛ) та ін.

IX. Звертання до тварин та птахів (11 одиниць, 2,4%), у тому числі звертання до собаки, наприклад: *циган* (КЛ); звертання до коня, наприклад: *ганциго* (К); звертання до корови, наприклад, *маленька, маленька* (Шк) та ін.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності функціонування лексико-семантичних груп звертань у творах В. Стефаніка. Результати аналізу наведено на Рис. 2.2.

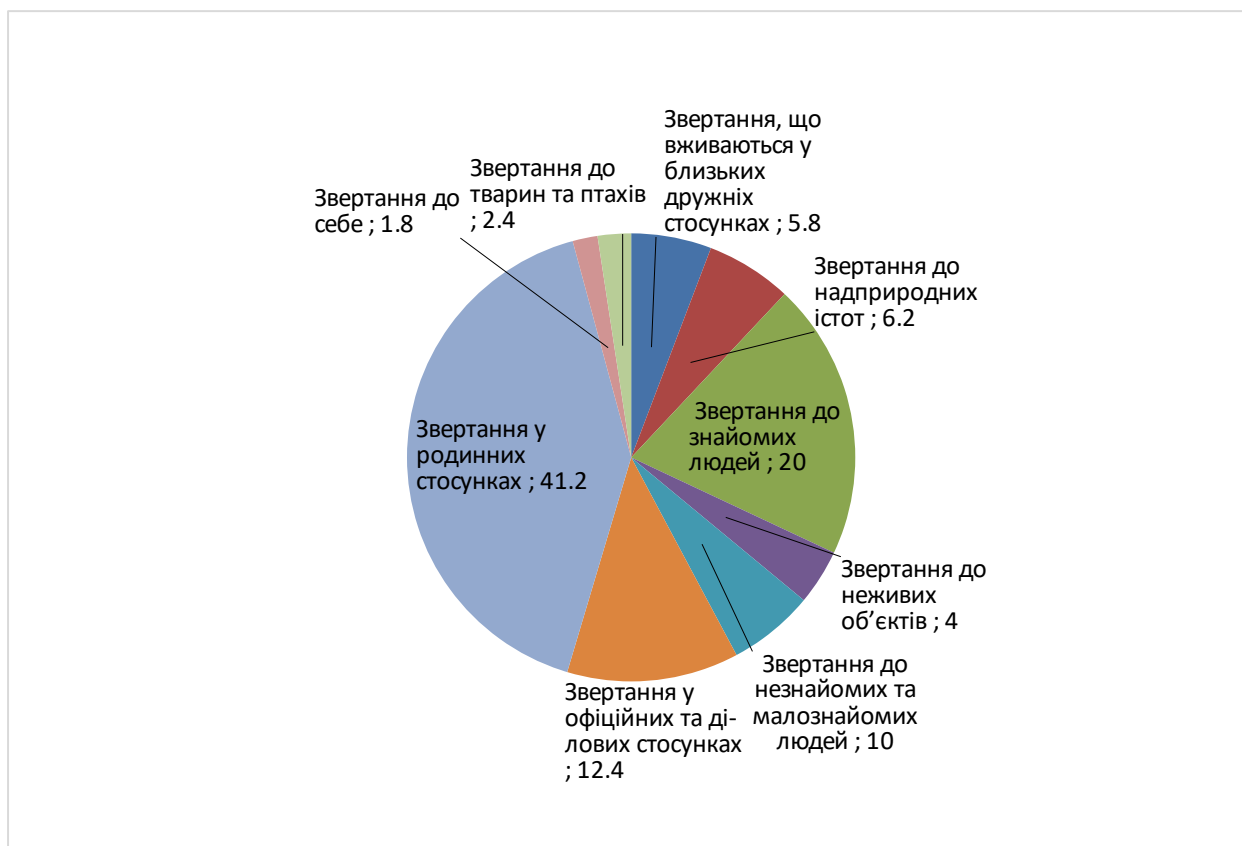

Рис. 2.2. Частотність функціонування лексико-семантичних груп звертань у творах В. Стефаника, %

Відомості, наведені на діаграмі на Рис. 2.2, деталізовано у Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Частотність функціонування лексико-семантичних груп та основних субгруп звертань у творах В. Стефаніка, %

№	Лексико-семантична група	Основна субгрупа	Частотність, %
1	Звертання, вживані у близьких дружніх стосунках	Звертання до друзів	3, 3
		Звертання до кумів(своєцтво)	2, 4
2	Звертання до надприродних істот	Звертання до Бога	5, 3
		Звертання до ангела	0, 4
		Звертання до Богородиці	0, 4
3	Звертання до знайомих людей	Звертання до знайомих літніх людей	4, 2
		Звертання до сусідів та односельців	14, 9
		Звертання до знайомого злодія	0, 2
		Звертання до колег	0, 4
		Звертання до знайомих молодих людей	0, 9
4	Звертання до неживих об'єктів		4
5	Звертання до незнайомих та малознайомих людей	Звертання до козаків	0, 4
		Звертання до літніх людей	1, 8
		Звертання до незнайомих дітей	0, 9

		Звертання до незнайомих гостей	0, 2
		Звертання до жертви злочина	0, 9
		Звертання до незнайомого злочина	1, 8
		Звертання до незнайомих селян	0, 2
6	Звертання у офіційних та ділових стосунках		12, 4
7	Звертання у родинних стосунках	Звертання до батьків	3, 8
		Звертання до дітей	20
		Звертання до подружжя	9, 8
		Звертання до братів та сестер	3, 1
		Звертання до бабів та дідів	0, 2
		Звертання до онуків	0, 7
		Звертання до племінників	0, 2
		Звертання до неофіційної невістки	0, 7
		Звертання до кількох членів родини	1, 3
8	Звертання до себе		1, 8
9	Звертання до тварин та птахів		2, 4

З діаграми на Рис. 2.2. та Таблиці 2.3 ми можемо зробити висновок, що найчастотнішими у творчості В. Стефаника є звертання лексико-семантичної групи «Звертання у родинних стосунках» (41,2%). Найчастіше у цій групі

функціонують звертання до дітей (20%) та звертання до подружжя (9,8%). Звертання до інших членів родини, зокрема, батьків (3,8%), братів та сестер (3,1%), кількох членів родини одночасно (1,3%), онуків(0,7%), невісток (0,7%) у цій групі зустрічаються значно рідше. У поодиноких випадках зустрічаються звертання до бабів та дідів, а також племінників(по 0,2%).

Середню частотність продемонстрували такі групи, як «Звертання до знайомих людей»(20%), «Звертання у офіційних та ділових стосунках»(12,4%) та «Звертання до незнайомих та малознайомих людей» (10%).

2.3. Стилiстичнi та прагматичнi функцiї звертань у творах В. Стефаника

Аналіз наукової літератури дозволив узагальнено виділити такі стилістичні функції звертання, як номінативно-апелятивну, емотивну, експресивну. Слід відмітити, що жодне звертання не виконує тільки одну функцію (принаймні, номінативно-апелятивна властива кожному звертання), проте в кожному окремому випадку та чи та функція виявляються домінуючими. Тож і класифікувати звертання у творах В. Стефаника будемо саме за цими функціями.

1. Номінативно-апелятивна функція переважає у 26 % аналізованих прикладів. Це, по-перше, речення, де переважає умовно ділова тема, наприклад:

*А законтептуйте ж си, **газди**, та й вібачіте за решту (КХ).*

*А проше, **газди**, а озміть же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні (КХ).*

*А вас, **газди**, я ще маю на два татунки просити (КХ).*

*Та я вас просю, **газди**, аби ви, як мете на світу неділю поле світити, аби ви ніколи мого горба не минали (КХ).*

Зокрема, в останньому прикладі апелятивність актуалізується дієсловом першої особи *просю*.

По-друге, це звертання, адресовані особам, передусім друзям та знайомим, у яких певні побутово-ділові справи є основною темою речення і емотивність не актуалізується:

Куме Іване, дайте трошки спокій, бо жінка, як мається звичай, у такому стані, то їй не треба цього слухати, бо така мова не дає здоров'я(КЛ).

Тут іменник *куме* сам по собі є формою ввічливого звертання, а додавання до нього повного імені додає звертання офіційності та шанобливості.

Крім того, номінативність актуалізується гоноративами, наприклад:

Ой, — каже, — пане дохтор, дайте мені послідний лік. Я, — каже, — бідна баба, не маю із-за кого дохторуватиси, та дайте мені послідний лік (К).

Вже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто ні любить, та тот буде пити зо мнов (КХ).

Тут використано гоноративи *пане, панове*. В українській мові слово «пан» почало активно використовуватися із XV ст. на називання службової особи, або чоловіка, що належав до феодального суспільства, а потім і як звертання до простих людей у якості вияву поваги [85, с. 2], тобто «набуло універсальності» [99, с. 205].

Номінативно-апелятивним є звертання за родом діяльності, наприклад:

Не тратьмо часу, козаки, пошануймо батька, а хліба будемо їсти по дорозі (М).

Декую вам файно, газди і газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню... (КХ).

Також номінативно-апелятивну функцію виконує звертання за номінацію спорідненості або свояцтва, наприклад:

Не марікуйте, куме, та не гнівть бога, бо то його воля, не ваша(КЛ).

Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потіху(М).

Звертання із номінацією «люди» також актуалізує апелятивну функцію, зокрема:

Так, люди, ви самі знаєте, яке наше життя...(КЛ).

Звертання повним іменем до дітей також актуалізує номінативно-експресивну функцію, наприклад:

Катерино, що ти собі,небого, у свої голові гадаєш? (К).

Але ти, Семене, не балакай, але збирайся татові нести обід (КЛ).

В останньому прикладі у тексті оповідання це підкреслюється ще й тим, що переважно мати використовували у звертанні зменшувальне ім'я, а коли зверталася повним іменем, то підкреслювала дорослість хлопця, його важливу роль у виконанні домашніх справ.

Так само використана номінація дітей за віком, наприклад:

Не тішся,дитино,службі, бо не раз будеш свої дні оплакувати (КЛ).

У розмовах дітей звертання за іменем також переважно є апелятивним, наприклад:

Видиш, Насте, куля брінькнулата й убила маму, а ти винна; чого ти ревіла, як той жовнір хотів маму обіймати?(ДП).

Актуалізується номінативна функція і у звертанні до дорослих за власним іменем:

Маріє, душуси, підопри голову, най докінчу сповідь,чи пече ца голова, як смола в руки (Г).

Номінативна функція також актуалізується при використанні традиційних звертань з лексемами на позначення віку, наприклад:

А тепер ступай собі, стара, межи таздині та пильнуй, аби кожду своє дійшло, та напийси раз, аби-м ті на віку видів п'єну (КХ) – звертання чоловіка до дружини.

Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжить, коли овес поїдає... (КХ) – звертання до знайомого літнього чоловіка.

Дай вам Боже здоров'є, діду Михайле... (КХ) – звертання до знайомого літнього чоловіка.

2. Емотивна функція (33 %) реалізується у звертаннях до членів родини, а також до близьких друзів. Емотивність актуалізується переважно

прикметниками-емотивами та іменниками-емотивами, можна навести такі приклади:

Ой, сарака, Настунька, лягай вже коло мами... що меш робити... (ДП).

Додатково тут емотивність посилює вживання зменшувально-пестливих форм власних імен при іменнику-емотиві.

Вживання якісних прикметників із вираженою семантикою також підсилює емотивність, наприклад:

Оцеї ночі лежу в стодолі, та думаю, та думаю: Господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? (КХ).

Цить, є хліб у мами у пазусі, на, їж, це то пажерлива дівка... (ДП).

Вживання зменшувально-пестливих форм імен та загальних назв при звертанні дорослих до дітей також виражає емотивність, наприклад:

Васильку, бери Настю та веди до вуйка; отуди, стежкою попід ліс, ти знаєш (ДП).

Ми, Катрусю, геть з усього вішли (К)..

Таже ти сама, дитинко, видиш, що нема відки (КЛ).

Семенку, ти вже наївся? (КЛ).

Біжім, синку, за ними, аби-м їх здогонила, най мені, дурній мужичці, простять (М).

Але особливо емотивність підкреслюється при звертанні до дорослих у зменшувально-пестливий формі:

Марійко, буду вмирати (Г).

У цьому прикладі емотивність додатково підкреслює контекст.

Емоційність також передається вживанням у звертаннях присвійних займенників, наприклад:

На мене, газдине моя? (КХ).

Будьте ласкаві, мої куми, та випийте ще по одній (КЛ).

В останньому прикладі додатково емоційність підкреслюється застосуванням етикетної формули із посиленою позитивною конотацією *будьте ласкаві*.

3. Експресивна функція є найчастотнішою (41%) та найрізноманітнішою за мовними засобами, що її реалізують.

Це, наприклад, такі засоби, як:

3.1) вживання звертань з діалектизмами:

*Куда цьому, **газди**, йти з печі?*(КХ)

Дєдику, не топіть мене, не топіть, не топіть! (Н)

Дєдю, чуєте, то вже час виходити до колії, а ви розспівалиси як за добро-миру (КХ).

Дєдю, ми хочемо їсти, — сказала старша, Гандзуня (Н).

3.2) звертання до неживих об'єктів:

*Е-ех, **мой**, як тобов грєну, та й по нитці розлетишси, який же-с тежкий!*

(КХ). В цьому прикладі експресивність додатково посилюється ще й тим, що звертання «мой» вживається по відношенню до людей, а чоловік у оповіданні звертається до мішка.

3.3) звертання, що містять метафоричні та метонімічні переноси, наприклад:

*Йди зо мною, **бідо**, бо я також несу туди обід* (КЛ). В цьому прикладі жінка звертається до малознайомої дитини, звертання «бідо» використано і по відношенню до поведінки дитини, і по відношенню до її нещасливої долі.

3.4) використання зменшувально-пестливих форм звертань при звертанні до офіційних осіб:

***Війточку**, виберіть мене із цієї кари* (КЛ).

3.5) звертання до Бога, наприклад:

*Не раз, як днинка кінчиласи, а я впаду на ниву та й ревню молюси до Бога: **Господи**, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хіба бих не міг ні руков, ні ногов кинути...* (КХ).

3.6) вживання просторічних номінацій із грубою конотацією, наприклад:

*Скажи ти мені, **дівко**, що я маю з тобов робити?* (КЛ).

3.7) звертання до незнайомих та малознайомих людей з використанням іменників на позначення спорідненості із зменшувально-пестливим суфіксом, наприклад:

Матусенько, я ж за свято Шевченка сидів довго в тюрмі (М).

Нічого, матусю, рабувати не будемо у вас, хочемо нагрітися в хаті, пустіть (М).

3.8) звертання із іменниками на позначення свояцтва у переносному уживанні. При цьому такі іменники набувають різних конотацій, наприклад:

- використання іменників *небіж, небога* та похідних із почуттям зверхності:

Ото-с ні, небоже, зібгав у дугу! (КХ) – звертання сусіда до сусіда.

Катерино, що ти собі, небого, у свої голові гадаєш? (К) – звертання батька до дочки.

- використання іменників *небіж, небога* та похідних із почуттям жалю, із співчуттям:

То, небого, нема що плакати, лиш таки, що правда! (К) – звертання батька до дочки.

Не плач, небого, я тобі не воріг (К) – звертання батька до дочки.

Ой небоженєта, лишили ж ви мене саму стерегти з совами ваших пустих хоромів (М) – звертання матері до синів.

Ой, ніхто, небожєта, нас не любить (М) – звертання козаків до малознайомої літньої жінки.

Катрусе, доки ти, небого, меш слабувати? (К) – звертання матері до дочки.

3.9) використання у звертанні лексем із яскраво вираженою негативною конотацією:

А, вже йдете, рабівники! (М).

А ти, розпаднице, памнєтай, що як я гроші задурно по дохторях розсію, та й ти амінь зроблю! (М).

А ти чий, шибенику, що пси на дорогах годуєш, а в поле що понесеш? (КЛ).

3.10) використання у звертанні до жінок чоловічих звертань, наприклад:

Синку, я на тебе дув, як на пінку (К) – звертання батька до доньки.

Звернемо увагу на те, що експресивність підсилюється «оберненням» роду: у звертанні до дівчинки вжито форму чоловічого роду.

3.11) використання звертань в окличних реченнях:

Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітриси, аби я тут ніяких плачів не видів! (КХ).

Бігла, кричала: Іване, Андрію! (М).

Не pomoже нічого, синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша! (М).

В останньому прикладі емотивність та експресивність додатково підсилюються вживанням прикметників у найвищому ступені порівняння, вживання зменшувально-пестливих суфіксів іменників та вживанням повтору присвійного займенника.

3.12) використання засобів художньої образності у звертаннях, наприклад:

На, на, циган, на кулеші, але не кусай, бо болить дуже, та й штраф твій газда буде платити (КЛ) – звертання хлопчика до собаки. Тут використовується метафора – *циган* – за спільною ознакою кольору (чорний собака і цигани смугляві із чорним волоссям).

3.13) вживання народнопоетичних повторів:

Боже, боже, як ми гіренько мучимося (К)

Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як ті пес надигає, та й роздере, а з бучком май безпечніше (Н).

Ей, дівко, дівко, тото-с себе та й нас зневолила! (К)

Як умерла коло нас Іваниха, то єї дівки все голосили: мамко, мамко, де вас шукати, відки вас візити... (ДП). У цьому прикладі у непрямому

мовленні також вжито традиційні українські обрядові формули, вживані при плачі за покійником.

3.14) звертання у риторичних питаннях:

Діти мої, сини мої, де ваші кістки білі? (М).

Оцеї ночі лежу в стодолі, та думаю, та думаю: Господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? (КХ).

3.15) риторичні звертання. Окрім риторичних питань виділяємо також риторичні звертання до об'єктів, що не можуть відповісти. Такі звертання мають ознаки ідіоматичності, наприклад:

Ой нема, бідний світе, нема (К).

3.16) Звертання до самого себе:

Та й ти не йдеш, бідний чоловіче, спати, але ти тягнеш цій та й молотиш напотемки, аби завтра мали з чим іти в жорна (КЛ). Вважаємо, що таке звертання до самого себе має емотивно-експресивну конотацію.

Як бачимо з наведених прикладів, більшість звертань актуалізують емотивний та експресивний синтаксис, але, повторимо, що в цій роботі визначаємо основну функцію за домінуванням, а присутність в тому чи тому ступені принаймні двох з заявлених трьох функцій одночасно не підлягає сумніву.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності тих чи тих функцій звертань у творах В. Стефаніка. Результати аналізу наведено на Рис. 2.4.

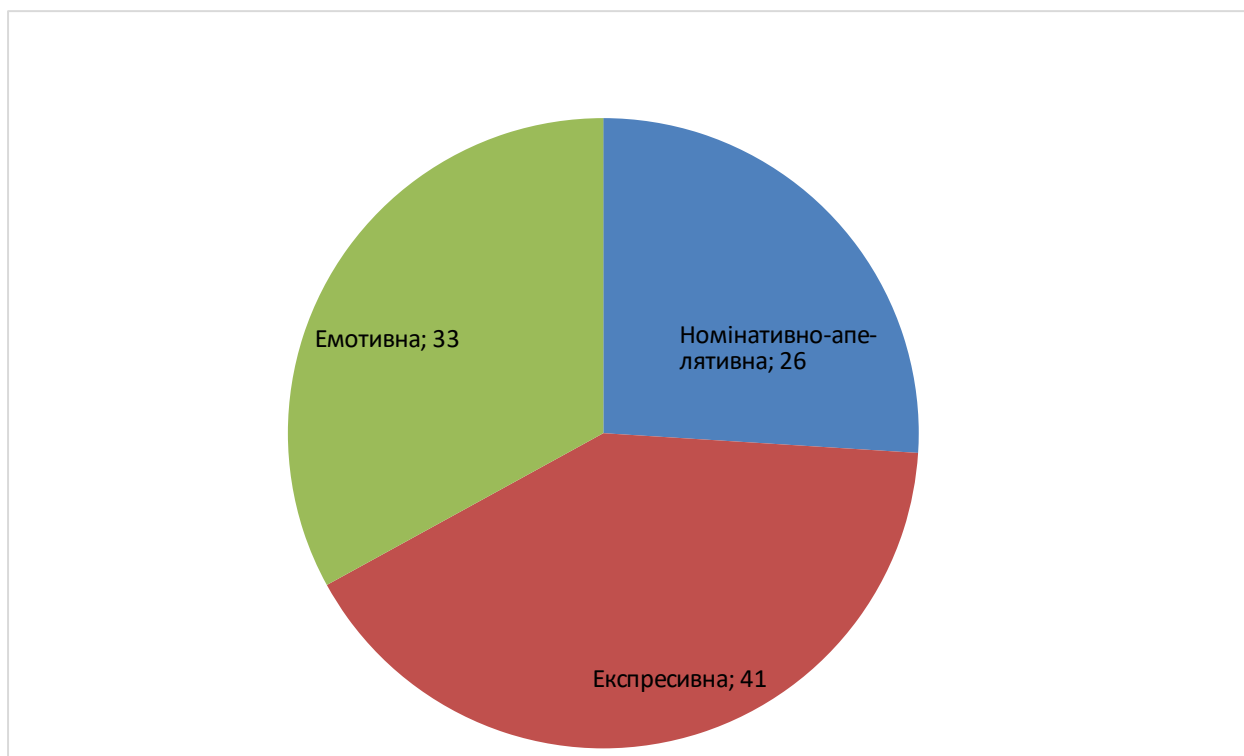

Рис. 2.2. Частотність різних функцій звертань у творах В. Стефаника, %

Отже, з рис. 2.4 можемо зробити висновок, що у творах В. Стефаника звертання виконують різні стилістичні функції, серед яких переважає експресивна (41%), дещо рідше домінують емотивна (33%) та номінативно-апелятивна (26%) функції.

Додатково також було визначено конотацію звертань у творах В. Стефаника – зокрема, позитивна, негативна та нейтральна чи контекстуальна конотація.

Результати аналізу наведено на Рис. 2.5.

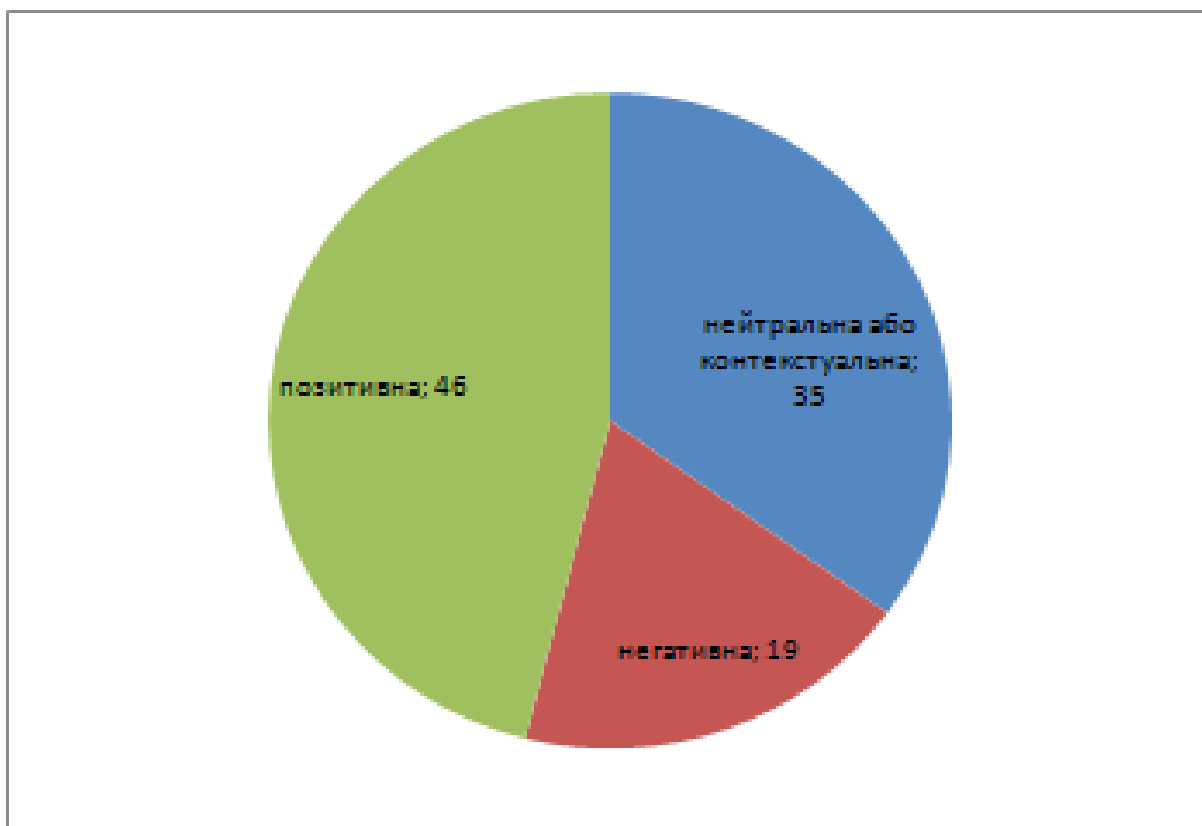

Рис. 2.5. Конотації звертань у творах В. Стефаника, %

Отже, з рис. 2.5 ми можемо зробити висновок, що у творах В. Стефаника переважають звертання із позитивною конотацією (46%). Середню частотність продемонстрували звертання з негативною або контекстуальною конотацією. Їх кількість склала понад третину аналізованих прикладів (35%). Найрідше трапляються звертання із негативною конотацією (19 %).

Висновки до II Розділу

Структурний аналіз звертань у творах В. Стефаніка показав, що найчастіше В. Стефанік у своїх новелах використовував однокомпонентні звертання. Їх кількість склала дві третини (66,7%) від усіх аналізованих прикладів. В однокомпонентних звертаннях абсолютно переважають іменники (64%). Рідко трапляються звертання-вигуки (1,6%), звертання-прикметники (0,4%), у поодиноких випадках використовуються звертання-займенники (0,2%).

Середню частотність продемонстрували комбінації одно- та більше компонентних звертань (17, 6%). Також із середньою частотністю трапляються двокомпонентні звертання (14, 7%), переважно вони утворені за моделлю «іменник + іменник». Найрідше було знайдено трикомпонентні звертання (0,7%) та чотирикомпонентні звертання (0, 4%).

Щодо функціонування різних моделей, то найчастіше серед них фіксуємо звертання, утворені за моделями «іменник + іменник» (5, 8%). Дещо рідше трапляються моделі «прикметник + іменник» (2, 7%), «вигук + іменник» (2,2%), «іменник + прикметник», «займенник + іменник» (по 1, 3%), «дієслово + іменник», «іменник + займенник» (по 0, 7%).

У поодиноких випадках використовуються звертання, утворені за моделями «вигук + іменник + іменник», «займенник + іменник + прикметник + іменник», «займенник + прикметник + іменник», «займенник + частка + прикметник + іменник», «іменник + дієслово», «іменник + сполучник + іменник» (по 0, 2%).

Деталізований морфологічний аналіз дозволив зробити висновок, що найчастотнішими словами з функцією звертань є іменники на позначення спорідненості (18, 6%) та іменники на позначення власних імен (16, 1%). Середню частотність продемонстрували іменники на позначення віку та статі (11, 1%) та іменники на позначення роду діяльності (4, 4%). Інші слова або комбінації трапляються рідко чи в поодиноких випадках.

Лексико-семантичний аналіз показав, що найчастотнішими у творчості В. Стефаніка є звертання лексико-семантичної групи «Звертання у родинних стосунках» (41, 2%). Найчастіше у цій групі функціонують звертання до дітей (20%) та звертання до подружжя (9, 8%). Звертання до інших членів родини, зокрема, батьків (3, 8%), братів та сестер (3, 1%), кількох членів родини одночасно (1, 3%), онуків (0, 7%), невісток (0, 7%) у цій групі зафіксовані значно рідше. У поодиноких випадках трапляються звертання до бабів та дідів, а також племінників (по 0, 2%). Середню частотність продемонстрували такі групи, як «Звертання до знайомих людей» (20%), «Звертання у офіційних та ділових стосунках» (12, 4%) та «Звертання до незнайомих та малознайомих людей» (10%).

Аналіз за функціями звертань дозволив зробити висновок, що у творах В. Стефаніка звертання виконують різні стилістичні функції, серед яких переважає експресивна (41%), дещо рідше зафіксовані емотивна (33%) та номінативно-апелятивна (26%) функції. В аналізованих творах переважають звертання із позитивною конотацією (46%). Середню частотність продемонстрували звертання з негативною або контекстуальною конотацією. Їх кількість склала понад третину аналізованих прикладів (35%). Найрідше трапляються звертання із негативною конотацією (19%).

РОЗДІЛ III

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЗВЕРТАНЬ У ШКОЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА)

3.1 Методика вивчення звертань у курсі української мови (з використанням творів В. Стефаніка)

Згідно з Програмою з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів (5-9 класи), в 5 класі звертання вивчають у темі «Звертання. Непоширені й поширені звертання. Розділові знаки при звертанні», у 6 класі звертання вивчають у темі «Звертання, вставні слова, однорідні члени речення в простому реченні», у 8 класі у темі «Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання. Вставні слова (словосполучення, речення). Групи вставних слів і словосполучень за значенням. Розділові знаки при звертанні, вставних словах».

Також у 8 класі програма рекомендує колективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей.

Відповідно до Програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (10-11 класи, рівень стандарту) в 11 класі при вивченні синтаксичної норми пропонують такі види роботи, як ускладнення простих речень звертаннями; моделювання речень, ускладнених звертаннями. При вивченні синтаксичної норми вивчають розділові знаки у простих реченнях, ускладнених звертаннями, використання речень зі звертаннями з різною комунікативною метою.

У процесі навчання можна використати вправи, у яких пропонуємо аналізувати звертання творів В. Стефаніка:

Вправа 1. Випишіть те речення, у яких є звертання.

1. Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжить, коли овес поїдає... (В. Стефаник).
2. Такий песій горб, що стрімголов у долину тручєє! (В. Стефаник).
3. Ото-с ні, небоже, зібгав у дугу! (В. Стефаник).
4. Отакий був Іван, дивний і з натурою, і з роботою. (В. Стефаник).

Вправа 2. Спишіть, розставляючи розділові знаки.

1	<i>Ой ніхто небожєта нас не любить</i> (В. Стефаник).
2	<i>А вже йдете рабівники!</i> (В. Стефаник).
3	<i>А ти чий шибенику що пси на дорогах годуєш а в поле що понесеи?</i> (В. Стефаник).
4	<i>На, на циган, на кулеші але не кусай, бо болить дуже та й штраф твій газда буде платити.</i> (В. Стефаник).
5	<i>Ей дівко дівко тото-с себе та й нас зневолила!</i> (В. Стефаник).
6	<i>Катерино що ти собі небого у свої голові гадаєи?</i> (В. Стефаник).
7	<i>Ой нема бідний світе нема.</i> (В. Стефаник).

Вправа 3. Спишіть, розставляючи розділові знаки, підкресліть звертання.

1	<i>Декую вам файно газди і газдині що-сте ні мали за газду а мою за газдиню...</i> (В. Стефаник).
2	<i>Е-ех мой як тобов грєну та й по нитці розлєтишси який же-с тєжкий!</i> (В. Стефаник).
3	<i>Йди зо мною, бідо, бо я також несу туди обід.</i> (В. Стефаник).
4	<i>Ну ганциго кіпай тими безклубими боками!</i> (В. Стефаник).

5	Скажи ти мені дівко, що я маю з тобов робити? (В. Стефаник).

Вправа 4. Прочитайте текст, зазначте звертання та прокоментуйте розстановку розділових знаків.

Мама звелася і поволіклася на постіль.

— *Семенку, а тепер файно вмийси, і Катруся і Марія най си вмиють, і побігни в збанок води начерпнути, але не впадь у кернищу, не хилєйси дуже...*

— *Семенку, піди та нарви огирків у решето, аби мама в горщику нақвасила, бо я виджу, що буду слаба та не будете мати, що з хлібом їсти. Та й нарви хрону і вишневого листя. Та не сотай огирчине, але рви попри саме било...*

— *Семенку, здойми з гредок сорочки, аби-м полатала, бо ходите чорні, як ворони.*

Вправа 5. Запишіть речення, визначте, у яких є звертання та якими членами речення є виділені слова у решті прикладів.

— *Не марікуйте, куме, та не гнівить Бога, бо то его воля, не ваша.*

— *Куме, ви це пусе говорите*

— *Куме Іване, дайте трошки спокій,*

— *Я вас дуже перепрашаю за мою таку бесіду*

Діти засунулися на піч так, що їх не було вже видко.

— *Аді, саранча, лши хліба, та й хліба, та й хліба!*

Це було до дітей, а тепер він звернувся до кумів (за В. Стефаником).

Вправа 6. Як ви вважаєте, у якій мови – усній чи письмовій – частіше використовуються звертання? Наведіть приклади звернень, які вам доводиться використовувати в різних ситуаціях упродовж одного дня. Стежте за собою: яке ставлення до співрозмовника ви виражаєте, використовуючи те чи те звертання?

Прочитайте звертання. Як ви вважаєте, яке ставлення до співрозмовника висловлюють мовці?

Поставте «+», якщо це позитивне ставлення, і «-», якщо негативне.

1	<i>Ой ніхто, небожета, нас не любить</i> (В. Стефаник).	
2	<i>А, вже йдете, рабівники!</i> (В. Стефаник).	
3	<i>А ти чий, шибенику, що пси на дорогах годуси, якщо негативне. ставлення і "-!-а якими членами речення і виділені слова у решті прикладів.ляти? з негативною тупені та вжива а в поле що понесеи?</i> (В. Стефаник).	
4	<i>Матусенько, я ж за свято Шевченка сидів довго в тюрмі</i> (В. Стефаник).	
5	<i>Ей, дівко, дівко, тото-с себе та й нас зневолила!</i> (В. Стефаник).	
6	<i>Васильку, бери Настю та веди до вуйка; отуди, стежкою поїд ліс, ти знаєш</i> (В. Стефаник).	
7	<i>Війточку, виберіть мене із цієї кари</i> (В. Стефаник).	

Вправа 7. Прочитайте речення зі звертаннями із творів Василя Стефаника? Як ви вважаєте, які звертання ми можемо занести до нашого Словничка етикетних українських звертань?

1.	<i>Ой, — каже, — пане дохтор, дайте мені послідний лік. Я, — каже, — бідна баба, не маю із-за кого дохторуватиси, та дайте мені послідний лік</i>
1.	<i>А вас, газди, я ще маю на два татунки просити.</i>

1.	<i>На тобі, Іване, дитину та й радуйся, бо ще їх мало маєш!</i>
1.	<i>Не марікуйте, куме, та не гнівіть бога, бо то його воля, не ваша.</i>
1.	<i>Люди, такий туск, такий туск, що не пам'ятаю, що си зо мнов робить!</i>
1.	<i>Насте, бігме, буду бити, що я тобі дам їсти?</i>
1.	<i>Видиш, стара, наш хрестик?</i>
1.	<i>На мене, газдине моя?</i>
1.	<i>Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжить, коли овес поїдає...</i>
1.	<i>Куме Іване, дайте трошки спокій, бо жінка, як мається звичай, у такім стані, то їй не треба цього слухати, бо така мова не дає здоров'я.</i>
1.	<i>Декую вам файно, газди і газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню...</i>
1.	<i>Е-ех, мой, як тобов грєну, та й по нитці розлетишси, який же-с тежкий!</i>
1.	<i>Ну, ганциго, кіпай тими безклубими боками!</i>
1.	<i>Скажи ти мені, дівко, що я маю з тобов робити?</i>
1.	<i>То, небого, нема що плакати, лиш таки, що правда!</i>
1.	<i>А ти чий, шибенику, що пси на дорогах годуєш, а в поле що</i>

	<i>понесеи?</i>
1.	<i>Ой нема, бідний світе, нема.</i>
1.	<i>Дурна дівка, душа з мами пішла, а то вона, душа, і говорить, і дає хліба, і б'є...</i>
1.	<i>Дедю, чуєте, то вже час виходити до колії, а ви розспівалиси як за добро-миру.</i>
1.	<i>Дедю, ми хочемо їсти,— сказала старша, Гандзуня.</i>
1.	<i>Не тішся, дитино, службі, бо не раз будеш свої дні оплакувати.</i>
1.	<i>Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потіху.</i>
1.	<i>Вже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто ні любить, та тот буде пити зо мнов.</i>
1.	<i>Ой Іванку, брате!</i>
1.	<i>Діти мої, сини мої, де ваші кістки білі?</i>

Також звертання із творів В. Стефаніка доцільно залучати при вивченні розділу «Лексикологія» у 6 класі. Зокрема, такі звертання, які містять діалектизми, архаїзми, емотиви.

3.2 Використання матеріалів роботи на уроках української літератури

Згідно з Програмою з української літератури для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (10-11 класи, рівень стандарту) в 10 класі на уроках літератури вивчають новели В. Стефаника «Камінний хрест», а для самостійного читання пропонують такі новели, як «Новина», «Марія», «Катруся», «Святий вечір».

Доцільно враховувати міжпредметні зв'язки із українською мовою та звертати увагу на звертання. Наприклад, можна дати такі завдання.

1. Випишіть речення із звертаннями із новели.
2. Підкресліть звертання, які містять діалектизми, архаїзми.
3. Підкресліть звертання, які утворені за допомогою метафоричного чи метонімічного переносу.
4. Знайдіть звертання до неживих об'єктів. Як називається прийом, коли неживому об'єкту у творі надають риси живого?
5. Прокоментуйте роль звертань у риторичних питаннях.

3.3. Розробка виховного заходу – екскурсії до Русівського літературно-меморіального музею Василя Стефаника

Мета: формувати у дітей цілісне уявлення про життя і творчість видатного письменника Василя Стефаника, про його роль в розвитку української літератури.

Завдання:

1. Освітнє: розширення і узагальнення знань про професію письменника ; розширення знань про життя і творчість видатного прикарпатця Василя Стефаника, продовжувати роботу над темою «звертання».

2. Розвивальне: розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять, передумови ціннісно-сміслового, естетичного сприйняття і розуміння художніх творів, удосконалювати художньо-мовні знання, уміння та навички, розвиток мовлення.

3. Виховне: виховувати у дітей інтерес до літератури рідного краю, шанобливе ставлення до досягнень української літератури, почуття гордості і любові до рідного Прикарпаття.

Планований результат: учні задовольнять своє зацікавлення до фактів біографії Василя Стефаника (де навчався письменник, що писав?), їхні знання будуть підкріплені причинно-наслідковими зв'язками, що дозволить самостійно знаходити пояснення вчинків людей, учні стануть глибше розуміти твори нашого земляка Василя Стефаника.

Форма проведення: екскурсія до Русівського літературно-меморіального музею Василя Стефаника

Методи і прийоми: інтерактивна бесіда, розповідь, читання художньої літератури, роздуми над висловлюваннями письменника, слухання музики, знайомство з художніми творами та творами мистецтва, пошуково-дослідницька діяльність.

Попередня робота:

1. Знайомство з біографією Василя Стефаника і історією створення найбільш відомих його творів.

2. Вивчення цитат відомих українських письменників про Василя Стефаника.

3. Бесіда «Правила поведінки у музеї».

4. Знакомство з цікавими історіями з життя письменника.

Основні поняття : письменник, художній твір, художня література, новела, музей, літературно-меморіальний музей.

Хід екскурсії

Сьогодні я вас хочу запросити на екскурсію до літературно-меморіального музею. Якщо музей літературно-меморіальний, як ви думаєте, про людину якої професії ми будемо розмовляти? (відповіді дітей).

Так, правильно, будемо говорити про письменника, щоб ще більше дізнатись про секрети його творчості.

Бесіда.

1. Хто такий письменник? (Художник гарно володіє словом, володіє талантом зображати світ у своїх творах, характери людей, описувати події, ситуації).

2. Що може показати письменник у своїх творах? (Він може показати події давнини та сучасності, описати та схарактеризувати людей, описати природу тощо).

3. Що

письменників, що запам'яталися вам?(Тарас Шевченко, Іван Франко, Василь Стефаник, Леся Українка, Олександр Довженко).

5. Ви назвали багато різних потрібно письменнику для роботи? (письмовий стіл, записник, аркуші паперу та знаряддя для письма, у сучасних письменників – ноутбук).

4. Назвіть, будь ласка, імена видатних письменників, як думаєте, хто з цих письменників наш земляк? (Василь Стефаник).

Так! І ми пишаємося нашим видатним земляком. Послухайте, як говорила про Василя Стефаніка Леся Українка: «...Він уміє найпростішими засобами справити якнайбільше враження». Як ви розумієте ці слова?

Ми відвідаємо літературно-художній музей Василя Стефаніка, який було створено у селі Русові 1941 році.

А тепер, діти, встаньте так, щоб усім було видно. Перед вами портрет письменника Василя Стефаніка.

Василь Стефаник
(1871—1936)

- Згадайте, діти, що ми дізналися про цього письменника, що хочемо дізнатися, і як про це дізнаємося?

Щоб це дізнатися, пропоную завітати до музею і продовжити знайомство з життям і творчістю видатного письменника Василя Стефаника. Дозвольте мені бути вашим екскурсоводом, я буду розповідати, показувати і задавати вам запитання. Хто захоче відповісти, подавайте знак долонькою.

Музейна експозиція, присвячена життю і творчості класика української новели Василя Стефаника, розташована у меморіальному будинку письменника. У ній багато рукописів, прижиттєвих видань новеліста.

Значна частина експонатів, які розповідають про літературну і громадсько-культурну діяльність В. Стефаника, зібрана у спеціально побудованому приміщенні у центрі родинного села письменника – Русові.

У цей дім Стефаник переїхав у 1910 році із дружиною. Цей дім він називав «білий палац». Тут він жив решту життя.

А народився він також у Русові 14 травня 1871 року у заможній селянській родині, мав ще двох братів та двох сестер. Батьківська хата Стефаників не збереглася, але ми можемо її побачити на фотографії:

Тут ходив до трирічної русівської школи

У цій школі Василь навчився грамоті, але скаржився на те, що вчителі дуже зверхньо ставилися до сільських дітей і навіть використовували фізичне покарання.

Після закінчення школи Василь поїхав вчитися далі, вступив до чоловічої польської Коломийської гімназії, потім навчався у Дрогобицькій гімназії імені Франца Йосифа I.

<Короткий переказ біографії В. Стефаніка до 1910 року>.

У 1910 року за запрошенням батька він повертається у рідне село, де і будує собі хату

Хату було будовано «з шиком» : на шість кімнат, із бляшаним дахом і дубовими підвалинами.

Ви впізнали, що це? (Це будинок, в якому жив Василь Стефаник зі своєю сім'єю).

А що тут зараз розташоване? (діти: зараз це літературно-меморіальний музей Василя Стефаника)

Подивіться, що зібрано в цьому літературно-меморіальному музеї Василя Стефаника? (У музеї збереглася предмети побуту, фотографії родини письменника, його друзів).

Так, а ще прижиттєві видання його книжок. Подивитесь на них, деякі з них ви, мабуть, уже читали, деякі обов'язково прочитаєте пізніше.

Василь Стефаник.

- Які ви вже встигли «Мамин синок»,

- Дуже ці оповідання? простих людей, не тільки добрі все одно хочеться

- Так, діти. майстерність».

МОЄ СЛОВО.

ОПОВІДАНА.

ЛІЦЕНЗІЯ, 1906.

НАКАЗОВИЙ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
перекладеної з російської мови у Львові.

оповідання Василя Стефаника прочитати? («Катруся», «Новина», «Кленові листки»).

добре! А чим вам сподобалися (Письменник описує життя їхні звички, їхню мову, показує вчинки, а й погані, але героям співчувати).

Це називається «мовна Письменник, використовуючи

мовні норми, обирає найбільш доцільні слова, словосполучення, щоб викласти свої думки, у чомусь переконати читача, викликати у нього ту чи ту емоцію. До речі, у мене є із собою збірка оповідань Василя Стефаника. Давайте я вам прочитаю кілька речень.

Насте, бігме, буду бити, що я тобі дам їсти?

Декую вам файно, газди і газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню...

Видиш, стара, наш хрестик?

Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжить, коли овес поїдає...

То, небого, нема що плакати, лиш таки, що правда!

Дурна дівка, душа з мами пішла, а то вона, душа, і говорить, і дає хліба, і б'є...

Дедю, ми хочемо їсти, — сказала старша, Гандзуня.

Діти мої, сини мої, де ваші кістки білі?

Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потіху.

- Як ви вважаєте, що спільного у цих речень? (У них персонажі твору звертаються до інших осіб).

- Так, правильно. У цих реченнях вживаються звертання. А як ви думаєте, чи усі ці звертання чемні? (Ні).

- А для чого ж, на вашу думку, Василь Стефаник використовує нечемні звертання? (Щоб показати характер героя або його ставлення до особи, до якої звертається).

- Правильно, молодці! Письменник влучно добирає звертання, і читачу вже багато що зрозуміло і про характер героїв, і про ситуацію спілкування. Як бачити, завдяки звертанню можна багато чого передати у художньому творі.

Щоб нам усім запам'яталася екскурсія в музей Василя Стефаника, давайте повторимо, що ми дізналися про цього письменника? Що ще хочемо дізнатися? Де знайдемо інформацію, як будемо її опрацьовувати та використовувати?

Подання своїх робіт класу у вигляді презентації, кластера, схеми.

Висновки до III Розділу

Мовне багатство творів Василя Стефаника дає можливість використовувати речення із звертаннями з його новел як дидактичний матеріал при вивченні на уроках української мови та української літератури у середніх та старших класах загальноосвітньої школи із використанням міжпредметних та внутрішньо-предметних зв'язків, а також у позакласній роботі, у виховних заходах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість зробити низку висновків.

На рівні теоретичного узагальнення було визначено, що звертання – інтонаційно виокремлений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення. Спеціалізованим засобом вираження звертання в українській мові є кличний відмінок. Звертання як лінгвістична категорія має подвійне витлумачення, з одного боку, воно позначає слова чи словосполучення, які вказують на того, до кого звертається адресант; а з іншого боку, виконує у реченні та у тексті загалом певні функції. Аналіз наукової літератури дозволив виділити такі стилістичні функції звертання, як номінативно-апелятивну, емотивну, експресивну.

Ідіостиль — індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи того автора у певний період або всю його творчість. Ідіостиль письменника виявляється у його мовній і комунікативній компетенції, усвідомленому виборі засобів спілкування, мовному чутті і смаку. При дослідженні ідіостилю насамперед важливими є такі властивості авторського мовлення, як його творчий характер, функціональна спрямованість, роль у відображенні бачення світу. Художній текст несе у собі відбиток уявлень, концепцій, досвіду, ціннісних орієнтирів та особистісних ознак автора, які є генетично, культурно та соціально детермінованими. Це зумовлює орієнтацію дослідників ідіостилю автора на врахування екстралінгвальних та культурологічних чинників породження та сприйняття художнього твору.

Ідіостиль В. Стефаніка характеризують такі ознаки:

1) загальнонаціональна та регіональна забарвленість художньої і мовної картин світу; 2) схильність до психологізму як риси власного почерку; 3) у моделюванні індивідуальної мовної картини світу письменника беруть участь домінантні лексичні одиниці та фразеологізми, певні словесні образи, що утворюють персоніфіковані образні засоби з їх виражальними

можливостями; 4) у творах В. Стефаніка використана діалектна лексика, стилістично нейтральна загальнонародна лексика, лексика специфічно побутова, виробничо-професійна, книжної маркованості та зворотів, мовно-просторічна та з яскравою емоційно-експресивною забарвленістю; 5) стилю письменника притаманний контраст лексем, поєднання різностильових елементів, контрастне їх зіткнення; 6) у епітетах, використаних у новелах митця, відбувається складне переплетення традиційного і індивідуально-авторського; 7) поетичній прозі письменника притаманний своєрідний синтаксис та ритмомелодика фрази.

Ідіостиль В. Стефаніка є важливим складником розвитку загальнонародної української літературної мови. Він розсуває рамки лексичної семантики, відтінює її, реалізує приховане, глибинне в слові і загалом збільшує виражальні можливості мови, якою пише письменник.

Звертанням у творах В. Стефаніка присвячено небагато окремих наукових праць. Вони присвячені дослідженню таких аспектів, як: особливості звертання у ідіостилі В. Стефаніка взагалі; стилістичні аспекти творчості письменника; лексико-фразеологічні особливості прози митця; синтаксичні особливості творчості; форми звертань у епістолярії письменника. Аналіз наукових робіт дозволив зробити висновок, що звертанням В. Стефаніка притаманні такі особливості, як вживання специфічної діалектної лексики поряд із традиційними етикетними формулами, великий рівень експресивності, яскрава емоційна забарвленість, умотивованість народнопісенною творчістю.

Структурний аналіз звертань у творах В. Стефаніка показав, що найчастіше В. Стефанік у новелах використовував однокомпонентні звертання. Їх кількість склала дві третини (66,7%) від усіх аналізованих прикладів. В однокомпонентних звертаннях абсолютно переважають іменники (64%). Рідко трапляються звертання-вигуки (1,6%), звертання-прикметники (0,4%), у поодиноких випадках використовуються звертання-займенники (0,2%).

Середню частотність продемонстрували комбінації одно- та більше компонентних звертань (17, 6%). Також із середньою частотністю трапляються двокомпонентні звертання (14, 7%), переважно вони утворені за моделлю «іменник + іменник». Найрідше було знайдено трикомпонентні звертання (0,7%) та чотирикомпонентні звертання (0, 4%).

Щодо функціонування різних моделей, то найчастіше серед них фіксуємо звертання, утворені за моделями «іменник + іменник» (5, 8%). Дещо рідше фіксуємо моделі «прикметник + іменник» (2, 7%), «вигук + іменник» (2, 2%), «іменник + прикметник», «займенник + іменник» (по 1, 3%), «дієслово + іменник», «іменник + займенник» (по 0,7%).

У поодиноких випадках використовуються звертання, утворені за моделями «вигук + іменник + іменник», «займенник + іменник + прикметник + іменник», «займенник + прикметник + іменник», «займенник + частка + прикметник + іменник», «іменник + дієслово», «іменник + сполучник + іменник» (по 0, 2%).

Деталізований морфологічний аналіз дозволив зробити висновок, що найчастотнішими словами на позначення звертань є іменники на позначення спорідненості (18, 6%) та іменники на позначення власних імен (16, 1%). Середню частотність продемонстрували іменники на позначення віку та статі (11, 1%) та іменники на позначення роду діяльності (4, 4%). Інші слова або комбінації трапляються рідко чи в поодиноких випадках.

Лексико-семантичний аналіз показав, що найчастотнішими у творчості В. Стефаніка є звертання лексико-семантичної групи «Звертання у родинних стосунках» (41, 2%). Найчастіше у цій групі функціонують звертання до дітей (20%) та звертання до подружжя (9, 8%). Звертання до інших членів родини, зокрема, батьків (3, 8%), братів та сестер (3, 1%), кількох членів родини одночасно (1, 3%), онуків (0, 7%), невісток (0, 7%) у цій групі зафіксовані значно рідше. У поодиноких випадках трапляються звертання до бабів та дідів, а також племінників (по 0, 2%). Середню частотність продемонстрували такі групи, як «Звертання до знайомих людей» (20%), «Звертання у офіційних та

ділових стосунках» (12, 4%) та «Звертання до незнайомих та малознайомих людей» (10%)..

Аналіз за функціями звертань дозволив зробити висновок, що у творах В. Стефаника звертання виконують різні стилістичні функції, серед яких переважає експресивна (41%), дещо рідше зафіксовані емотивна (33%) та номінативно-апелятивна (26%) функції. В аналізованих творах переважають звертання із позитивною конотацією (46%). Середню частотність продемонстрували звертання з негативною або контекстуальною конотацією. Їх кількість склала понад третину аналізованих прикладів (35%). Найрідше трапляються звертання із негативною конотацією (19%).

Мовне багатство творів Василя Стефаника дає можливість використовувати речення із звертаннями з його новел як дидактичний матеріал при вивченні на уроках української мови та української літератури у середніх та старших класах ЗЗСО із урахуванням міжпредметних та внутрішньо-предметних зв'язків, а також у позакласній роботі, у виховних заходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова А.М. Авторизовані конструкції в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ. 1999. 19 с.
2. Бабич Н. Психологізм новел В. Стефаника засобами фразеології. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
3. Бабій І. Емоційно-експресивна роль колірних епітетів у прозовій мові (на матеріалі творчості В. Стефаника, М. Коцюбинського, М. Хвильового). *Українська мова і література : історія, сучасний стан, перспективи розвитку*: науковий щорічник / за заг. ред. С. Панцьо. 1999. С. 246–250.
4. Бабій І. Кольорономінація як особливість ідіостилю В. Стефаника. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство*. 2007. Вип. 1(16). С. 321–333.
5. Баран Я. Фразеологічні діалектизми у новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
6. Баранова С. В., Коробко А. О. Співвідношення маркерів увічливості в англomовному та україномовному дискурсах. *Філологічні трактати*. 2014. Том 6. № 1. С. 61 – 66.
7. Беценко Т. П. Ідіостиль Василя Стефаника : синтаксичні засоби поезики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 21 (1). С. 9-13.
8. Бичко З., Бичко Н. До питання про мову художніх творів В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
9. Біленко Т. Слово як модус і реалізм у творчості В. Стефаника : філософський аспект. *Покутська трійця й літературний процес*: матеріали наукової конференції : Дрогобич, 2001. 426 с

10. Білоусенко П. Словотвірні діалектизми в новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
11. Богдан С. К. Епістолярні звертання як вияв індивідуальної мовної картини світу. *Актуальні проблеми металінгвістики*. Київ-Черкаси : Брама, 1999. С. 292–295.
12. Богдан С. Типологічне й індивідуальне в епістолярній поведінці Василя Стефаника : звертання. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол.* 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 225-230.
13. Бойко І. О. Семантичні типи вокативів як джерело характеристики мовної особистості (на матеріалі художнього дискурсу). *Науковий вісник кафедри Юнско КНЛУ : Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2013. Вип. 27. С. 102-106.
14. Бондаренко А. І. Художній текст в інтерпретаційному вимірі (лінгвостилістичний аспект). Ніжин : Вид-во НДУ ім. М.Гоголя, 2008. 226 с.
15. Вакалюк Я. Робота над словником мови художніх творів В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
16. Вжещ Я. Л. Принцип ввічливості в теорії і практиці міжкультурної комунікації. Теорія збереження обличчя П. Брауна та С. Левінсона. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Ч. II. 2011. № 9. С. 251–255.
17. Височина А., Попова І. Морфологічні діалектизми у творах Василя Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
18. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
19. Волкова І. В. Формули звернення як форма мовленнєвого етикету в українській прозі ХХІ століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. ХХІІІ. Ч. 1. С. 465 – 470.
20. Волошук В. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль : питання термінології. URL: <https://>

//lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-1.pdf (дата звернення 18.10.2021)

21. Вольська Ю. Неелементарні прості речення з вокативними синтаксемами, їх реалізація у творах Т. Г. Шевченка. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37434/29-Volska.pdf?sequence=1> (дата звернення 18.10.2021)

22. Гиндин И. И. Внутренняя организация текста. Элементы теории и семантический анализ. Москва : Наука, 1972.

23. Головченко Н.І. Література модернізму : художній стиль, методика вивчення. Київ : Освіта України, 2011. 236 с.

24. Голянич М. Художнє означення дії у новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)

25. Городенська К. Г. Ілле чи Ілле в кличному відмінку. *Культура слова*. 2015. Вип. 82. С. 122–123.

26. Гринишин М. Вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7687> (дата звернення 18. 10. 2021)

27. Гринишин М. Номінація адресата мовлення як один із засобів позначення соціального статусу людини (на матеріалі художньої прози Івана Франка. *Іван Франко. : дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка*. Львів, 2010. Т. 2. С. 228–236.

28. Гриценко П. Ідіолект і текст.. *Лінгвостилістика : об'єкт – стиль, мета – оцінка*. К., 2007. С. 16 – 43.

29. Грицик Н. Емоційно-експресивний синтаксис новел В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)

30. Данилюк Н. Семантично-стилістичні особливості народнопісенних звертань. *Українська мова*. 2011. Ч. 4. С. 32–39.

31. Дашко Л. Т. Статус звертання у структурі речення. <https://int-konf.org/ru/2016/aktualni-problemi-suchasnoji-nauki-17-19-10-2016/1287-dashko-l-t-status-zvertannya-u-strukturi-rechennya> (дата звернення 18.10.2021)

32. Дзюбшина-Мельник Н. Варіантність у мові і стиль В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
33. Донченко Т. Комунікативно-зорієнтоване вивчення теми «Звертання» у 5 класі. *Урок української мови*. 2003. № 5. С. 33–36.
34. Дубіль Н. В., Чорненький Я. Я. Звертання в новелістиці Василя Стефаника. *Мова і культура*. 2002. Т. IV/1, Вип. 4. С. 79-89.
35. Дудик П. С. Звертання-речення в сучасній українській мові. *Українська мова і література в школі*. 1971. С. 37–43.
36. Євтушина Т. Соматична фразеологія як ознака ідіостилю західноукраїнських письменників. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 39. С. 148–151.
37. Єрмоленко С. І. Вокатив в сучасній українській мові (на матеріалі прози О. Забужко). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. № 36. Т. 1. С. 30 – 33.
38. Єрмоленко С. Вплив персоніфікації на вокатив (на матеріалі сучасної української прози). *Південний архів (філологічні науки)*. 2019. № 78. С. 14 – 18.
39. Єрмоленко С. І., Лясецька Н. М. Вокатив як виразник світогляду Оксани Забужко. *Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (8 грудня 2017 р.)*. Мелітополь : Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017. С. 201–205.
40. Єрмоленко С., Сіроштан Т. Вокатив як виразник змін у сучасному українському просторі (на матеріалі прози Оксани Забужко). *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2019. VII (60). Вип. 204. С. 110–113.
41. Єрмоленко С. Стилїстика стефаникових новел в історії української літературної мови. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)

42. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/ За ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.
43. Журавльова Н. Стилiстична роль народнописенних елементiв у творах В. Стефанiка. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
44. Загнiтко Л. А. До питання про статус звертання у структурi речення. *Науковий вiсник Херсонського держ. ун-ту*. 2005. С. 243-248.
45. Зеленько А. Взаємодiя загальнономовного i дiалектного як один iз елементiв творчої манери В. Стефанiка. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
46. Зубрицький М. Психологiзм соцiальних новел Василя Стефанiка. *Проблеми гуманiтарних наук. Фiлологiя*. 2013. Вип. 32. С. 168 – 183.
47. Ивановa А. Семантика порiвнянь у новелах В. Стефанiка. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
48. Iваськевич В. О. Сучаснi пiдходи до вивчення авторського iдiолекту та iдiостилю. *Гуманiтарний вiсник*. 2007. № 11. С. 360 – 364.
49. Iзвєкова Г. Стефаник i трудове виховання дiтей. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
50. Iлькiв А. Iнтимний дискурс письменницького епiстолярiю другої половини ХІХ – початку ХХ столiть : дис. ... докт. фiлол. наук : 10.01.01. Прикарпатський унiверситет iм. В. Стефанiка. Iвано-Франкiвськ, 2016. 410 с.
51. Iлькiв А. Iнтимний епiстолярiй українських письменникiв другої половини ХІХ – початку ХХ ст.(жанровi аспекти). *Слово i час*. 2016. № 4. С. 26–34.
52. Iлькiв А. Особливостi чоловiчого автобiографiзму в епiстолярному дiалозі «В. Стефаник – В. Морачевський». *Науковий вiсник Мiжнародного гуманiтарного унiверситету. Сер. : Фiлологiя*. 2015. № 18 том 1. С. 26 – 29.

53. Каратаева А. Український локатив у текстовій структурі історичного роману «Диво» Павла Занребельного. URL: <http://mova.daua/lingvistichni-studiy>. (дата звернення 18.10.2021)
54. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 263 с.
55. Каспришин З. Епітет у новелах В. С. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
56. Кобилянська М. Особливості дієслівного керування у новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
57. Кобилянський І. Перифраза у творах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
58. Ковальчук Н. Синтаксичні форми вираження трагічного у новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
59. Кононенко І. Прикметник у контексті новелістики В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
60. Корновенко Л. В. Звертання у прагмалінгвістичному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2001. 21 с.
61. Коропенко В. Специфіка запозичень у словнику мови В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
62. Крохмальна Г. Окремі аспекти ідіостилю в художньому та науковому текстах. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського Серія : Філологія(мовознавство)*. 2019. Вип. 28. С. 31 – 39.
63. Кульчицький І, Калимон Ю. Кількісний аналіз новел В. Стефаника та їх перекладів англійською мовою. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 195 – 199.
64. Кухаренко В. А. Индивидуально-художественный стиль и его исследование. Одесса, 1980.

65. Кучеренко І. Вокатив як функціональний член речення і так зване звертання. *Українське мовознавство*. 2003. Вип. 25. С. 11–20.
66. Кучеренко Л. Порівняльні конструкції в мові новел В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
67. Ларина Т. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций. *Рукописные памятники Древней Руси*. 2009. 516 с.
68. Лесін М. У творчій лабораторії В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
69. Лонська Л. Національний колорит звертань Миколи Гоголя. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. 2009. № 158. С. 103–108.
70. Матвіїшин О. Діалектизми Василя Стефаника крізь призму перекладу німецькою мовою. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки* 2019. Випуск 175. С. 714 – 719.
71. Матвіїшин О., Роман О. Національно марковані лексичні одиниці новелістики В. Стефаника в англomовних перекладах. *Молодий вчений*. 2019. № 8(72). С. 102–105.
72. Межов О.Г. Функційне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Випуск 44. С. 181–188.
73. Миронюк В. Своєрідність художнього вираження психологізму у творчості письменників «покутської трійці». *World Science*. 2016. № 1 (5), Vol.4. С. 46 – 50.
74. Миронюк О. Назви спорідненості та свояцтва в ролі звертань (з діалектними паралелями). URL: http://library.zu.edu.ua/vz/14/Vg_2005_14_19.pdf (дата звернення 18.10.2021)
75. Михайленко В. В. Звертання у фокусі парадигматичних зсувів. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. С. 39-41.

76. Набитович І. Інтимний вимір письменницького епістолярію. *Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Т. Шевченка «Слово»*. 2016. № 2(30). С. 629—633.
77. Олексенко В. Мовні засоби вираження емоцій у творах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
78. Олійников В. А. Структура та функції категорії звертання в сучасній українській літературній мові (на матеріалі текстів акафістів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2020. 259 с.
79. Палійчук А. Л. Звертання як засіб інтимізації. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2009. № 17. С. 63—67.
80. Переломова О.С. Ідіостиль Валерія Шевчука : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2002. 18 с.
81. Півень В.Ф. Ідіостиль поетичних творів Святослава Гординського : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2007. 220 с.
82. Пікалова А.О. Вербалізація концепту ЛЮДИНА в поетичних текстах М. Стельмаха: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2008. 20 с.
83. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ : Вища школа, 2010.
84. Погребняк І. Епістолярний жанр у діахронній проекції. URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/125> (дата звернення 18.10.2021)
85. Поліщук Н. Пан, товариш, добродій. URL: <http://kulturamovuy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine46-47-27.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
86. Пономарів О. Звертання в поетичній творчості Івана Франка. *Іван Франко : дух, наука, думка, воля : матеріали Міжнародного наукового*

конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка. Львів, 2010. Т. 2. С. 220–228.

87. Проценко О. В. Звертання в дискурсі спілкування батьків та дітей. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2009. Вип. 6. С. 214–218.

88. Рабчук І. Ю. Апозитивема-вокатив : семантико-граматичні ознаки та стилістичні функції в художніх текстах. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/16.pdf (дата звернення 18.10.2021)

89. Романюк С. Звертання в українському парламентському дискурсі. 2015. URL: <https://www.academia.edu/> (дата звернення 18.10.2021)

90. Рушак О. Звертання в українській та англійській мовах : спроба контрастивного аналізу. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2014. Вип. 22. С. 161–169

91. Самохіна (Дмитренко) В. А. Функціонально-комунікативна стилістика тексту : проблеми и пути решения. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2006. № 725. С. 125-129.

92. Селіванова О. О. Актуальні напрямки дослідження сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Видавництво Українського фіто-соціологічного центру, 1999. 148 с

93. Сидоренко І. Підходи до вивчення ідіостилю у лінгвістичних дослідженнях художнього тексту. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_pidhody.pdf (дата звернення 18.10.2021)

94. Січкач С. А. Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.01. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут філології. Київ, 2003. 19 с.

95. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.

96. Скаб М. Лінгвістичний аналіз новели В. Стефаника «Новина». URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
97. Скаб М. С. Скаб М. В. Релігійна картина світу гуцулів Буковини крізь призму звертань до вищих сил у творах Юрія Федьковича. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 3. С. 167-176.
98. Скаб М. С. Скаб М. В. «Словник звертань української мови» : потреби, аспекти та проблеми лексикографічної інтерпретації українських назв адресата мовлення. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 2011. Вип. 24. С. 187–191.
99. Скаб М. С. Універсальне офіційне звертання до сучасного українського військовика (втрати, здобутки, перспективи). *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 204-212
100. Скаб М. С. Функціональна сфера апеляції в українській мові (семантика, граматики, прагматика, стилістика) : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. К., 2002. 34 с.
101. Скаб М. Ще раз про семантико-синтаксичну варіантність вокатива в українській мові. *Лінгвістичні студії*. 2007. Вип. 15. С. 325–330.
102. Сніжко Н. Виробнича лексика в художній мові В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
103. Солганик Г. Я. Стилистика текста. М. : Флинта : Наука, 2009. 256 с.
104. Сологуб Н. Мовний портрет Яра Славутича. К., 1999.
105. Ставицька Л. Про термін ідіолект. *Українська мова*. 2009, № 4. . 3–17.
106. Телеки М. М. Особливості засобів вираження адресата мовлення. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/395431.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
107. Тимченко Є. Вокатив в українській мові. *Записки НТШ*. 1913. Т.117-118. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tymchenko_Yevhen/Vokatyv_v_ukrainskii_movi/ (дата звернення 18.10.2021)

108. Турчак О. М. Вокатив як елемент українського мовленнєвого етикету (особливості та тенденції в межах новітнього комунікативного дискурсу). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 237 – 243.
109. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
110. Фурист Н. П. Засоби діалогізованого авторського мовлення в українському фольклорі. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур (пам'яті Леоніда Булаховського)*. Київ : Київський ун-т, 2010. С. 143–151.
111. Хороб С. Жанрово-стильова неповторність. *Василь Стефаник – художник слова*. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
112. Хороб С. Листування як літературознавче джерело. *Василь Стефаник – художник слова*. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
113. Хороб С. Художньо-словесна картина світу. *Василь Стефаник – художник слова*. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
114. Хороб С. І. Категорії драматичного і трагічного. *Василь Стефаник – художник слова*. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
115. Хороб С. І. Функціональні і структурні особливості новелістики Василя Стефаника. *Василь Стефаник і українська культура*. 1991. Вип. 2. С. 108-110.
116. Христианінова Р., Дякіна В. Фонетичні діалектизми в новелах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
117. Черепуха Д. Виразально-зображувальні засоби творення В. Стефаником експресіоністичного художнього світу. *Філологічний дискурс*. 2017. № 5. С. 29 – 31.
118. Черняк О. Ідіостиль письменника як лінгвістичний феномен та методи його вивчення. *Філологічні науки. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2016. Випуск 1(83). С. 113 – 121.

119. Чубань Т. В., Кардаш Л. В. Звертання в художньому тексті (на матеріалі повісті Гната Хоткевича «Довбуш»). URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v31/21.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
120. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ : Академія, 2004. 408 с.
121. Шумей Р. Термінологічна лексика ткацтва у творах В. Стефаника. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk762324.pdf> (дата звернення 18.10.2021)
122. Шумило Н. Літературний феномен Василя Стефаника (Національний варіант експресіонізму). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2001. №3. С. 34 – 42.
123. Явір В. До питання про семантико-синтаксичний статус вокатива. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2006. № 2. С. 320–324.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- А – Стефаник В. Амбіції. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=334> (дата звернення 18.10.2021)
- Ан – Стефаник В. Ангел. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2324> (дата звернення 18.10.2021)
- Б – Стефаник В. Басараби. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2309> (дата звернення 18.10.2021)
- ВГ – Стефаник В. Вечірня година. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2301> (дата звернення 18.10.2021)
- ВЗ – Стефаник В. Вона – Земля. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=335> (дата звернення 18.10.2021)
- ВЗС – Стефаник В. Виводили з села. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2316> (дата звернення 18.10.2021)
- Ві – Стефаник В. Вістуні. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2305> (дата звернення 18.10.2021)
- Во – Стефаник В. Вовчиця. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2332> (дата звернення 18.10.2021)
- ВШ – Стефаник В. Воєнна шкода. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2291> (дата звернення 18.10.2021)
- Г – Стефаник В. Гріх. *Українська мала проза ХХ століття*. URL: <http://flibusta.is/b/315975/read#t19> (дата звернення 18.10.2021)
- ГДСХ – Стефаник В. Гріх («Думає собі Касіяниха»). URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2333> (дата звернення 18.10.2021)
- Д – Стефаник В. Давнина. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2304> (дата звернення 18.10.2021)
- ДБ – Стефаник В. Дурні баби. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2336> (дата звернення 18.10.2021)

ДГ – Стефаник В. Дід Гриць. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2293> (дата звернення 18.10.2021)

Ді – Стефаник В. Діти. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2297> (дата звернення 18.10.2021)

ДМ – Стефаник В. Давня мелодія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2330> (дата звернення 18.10.2021)

До – Стефаник В. Дорога. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2302> (дата звернення 18.10.2021)

ДП – Стефаник В. Діточа пригода. *Українська мала проза ХХ століття.* URL: <http://flibusta.is/b/315975/read#t21> (дата звернення 18.10.2021)

З – Стефаник В. Засідання. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2294> (дата звернення 18.10.2021)

Зл – Стефаник В. Злодій. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2311> (дата звернення 18.10.2021)

ЗМЙ – Стефаник В. З міста йдучи. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2311> (дата звернення 18.10.2021)

К – Стефаник В. Катруся. URL: <https://ru.osvita.ua/school/literature/s/75706/> (дата звернення 18.10.2021)

КЛ – Стефаник В. Кленові листки. *Українська мала проза ХХ століття.* URL: <http://flibusta.is/b/315975/read#t18> (дата звернення 18.10.2021)

КХ – Стефаник В. Камінний хрест. *Українська мала проза ХХ століття.* URL: <http://flibusta.is/b/315975/read#t17> (дата звернення 18.10.2021)

Л – Стефаник В. Лан. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2293> (дата звернення 18.10.2021)

Ли – Стефаник В. Лист. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2300> (дата звернення 18.10.2021)

ЛФ – Стефаник В. Лесева фамілія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2319> (дата звернення 18.10.2021)

М – Стефаник В. Марія. *Українська мала проза ХХ століття.* URL: <http://flibusta.is/b/315975/read#t20> (дата звернення 18.10.2021)

Ма – Стефаник В. Мати. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2334> (дата звернення 18.10.2021)

Май – Стефаник В. Май. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2306> (дата звернення 18.10.2021)

Майст – Стефаник В. Майстер. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2321> (дата звернення 18.10.2021)

Ме – Стефаник В. Межа. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2331> (дата звернення 18.10.2021)

МС – Стефаник В. Мамин синок. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2338> (дата звернення 18.10.2021)

Н – Стефаник В. Новина. URL: http://ukrlit.org/stefanyuk_vasyl_semenovych/novyna (дата звернення 18.10.2021)

О – Стефаник В. Осінь. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2326> (дата звернення 18.10.2021)

П – Стефаник В. Палій. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=340> (дата звернення 18.10.2021)

Пі – Стефаник В. Пістунка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2290> (дата звернення 18.10.2021)

Під – Стефаник В. Підпис. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2298> (дата звернення 18.10.2021)

По – Стефаник В. Побожна. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2322> (дата звернення 18.10.2021)

Пор – Стефаник В. Портрет. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2328> (дата звернення 18.10.2021)

Р – Стефаник В. Роса. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2335> (дата звернення 18.10.2021)

С – Стефаник В. Сон. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2308> (дата звернення 18.10.2021)

СВ – Стефаник В. Святий вечір. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2296> (дата звернення 18.10.2021)

Сини – Стефаник В. Сини. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=341> (дата звернення 18.10.2021)

СК – Стефаник В. Синя книжечка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2315> (дата звернення 18.10.2021)

Ст – Стефаник В. Стратився. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2317> (дата звернення 18.10.2021)

Суд – Стефаник В. Суд. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2314> (дата звернення 18.10.2021)

ТП – Стефаник В. Такий панок. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2312> (дата звернення 18.10.2021)

УК – Стефаник В. У корчмі. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2318> (дата звернення 18.10.2021)

УНВС – Стефаник В. У нас все свято. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2339> (дата звернення 18.10.2021)

ЧВ – Стефаник В. Червоний вексель. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2338> (дата звернення 18.10.2021)

Ш – Стефаник В. Шкільник. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2337> (дата звернення 18.10.2021)

Шк – Стефаник В. Шкода. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2327> (дата звернення 18.10.2021)

Мор – Стефаник В. Morituri. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2292> (дата звернення 18.10.2021)

ДОДАТКИ

Звертання у творах В. Стефаніка

№	Речення	Джерело
1.	<i>Лиш дивіться, козаки, чи мило то буде цьому образу, як ви єго вберете у рабоване жидівське плаття.</i>	(М);
1.	<i>Ой, — каже, — пане дохтор, дайте мені послідний лік. Я, — каже, — бідна баба, не маю із-за кого дохторуватиси, та дайте мені послідний лік</i>	(К);
1.	<i>А законтентуйте ж си, газди, та й вібачейте за решту.</i>	(КХ);
1.	<i>А проше, газди, а озміть же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні.</i>	(КХ);
1.	<i>Куда цьому, газди, йти з печі?</i>	(КХ);
1.	<i>А вас, газди, я ще маю на два татунки просити.</i>	(КХ);
1.	<i>Та я вас прошю, газди, аби ви, як мете на світу неділю поле світити, аби ви ніколи мого горба не минали.</i>	(КХ);
1.	<i>На тобі, Іване, дитину та й радуйся, бо ще їх мало маєш!</i>	(КЛ);
1.	<i>Іване, не журіться дітьми, бо то не лишень ви, але бог їм тато, старший від нас.</i>	(КЛ);
1.	<i>То вже, Іване, пропало, а ви собі туск до голови не припускайте.</i>	(КХ);
1.	<i>Не марікуйте, куме, та не гнівіть бога, бо то його воля, не ваша.</i>	(КЛ);
1.	<i>Знаємо, куме, знаємо, як не знати, самі в нім бродимо.</i>	(КЛ);

1.	<i>Ба, де, кумо, тоті роки наші!</i>	(КХ);
1.	<i>Так, люди, ви самі знаєте, яке наше життя...</i>	(КЛ);
1.	<i>Люди, такий туск, такий туск, що не пам'ятаю, що си зо мнов робить!</i>	(КХ);
1.	<i>Маріє, душуси, підопри голову, най докінчу сповідь, чи пече ца голова, як смола в руки.</i>	(Г);
1.	<i>Маріє, що це в тебе?</i>	(М);
1.	<i>Видиши, Насте, куля брїнькнула та й убила маму, а ти винна; чого ти ревіла, як той жовнір хотів маму обіймити?</i>	(ДП);
1.	<i>Насте, бігме, буду бити, що я тобі дам їсти?</i>	(ДП);
1.	<i>Насте, а тобі що?</i>	(ДП);
1.	<i>Але ти, Семене, не балакай, але збирайся татові нести обід.</i>	(КЛ);
1.	<i>Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітриси, аби я тут ніяких плачів не видів!</i>	(КХ);
1.	<i>А тепер ступай собі, стара, межси газдині та пильнуй, аби кожду своє дійшло, та напийси раз, аби-м ті на віку видів п'єну.</i>	(КХ);
1.	<i>Стара, гай, машір — інц, цвай, драй!</i>	(КХ);
1.	<i>Видиши, стара, наш хрестик?</i>	(КХ);
1.	<i>Тимофіхо, як не знаєте, то не говоріть анідзелень!</i>	(КХ);
1.	<i>На мене, газдине моя?</i>	(КХ);
1.	<i>Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжить, коли овес поїдає...</i>	(КХ);
1.	<i>Дай вам Боже здоров'є, діду Михайле...</i>	(КХ);
1.	<i>Іване, куме, а лишіть же ви туск на боці, геть его відкиньте.</i>	(КХ);
1.	<i>Куме Іване, дайте трошки спокій, бо жінка, як мається звичай, у такім стані, то їй не треба цього</i>	(КЛ);

	<i>слухати, бо така мова не дає здоров'я.</i>	
1.	<i>Куме Іване, дай вам Боже прожити ще на цім світі, та най Господь милосердний щасливо запровадить вас на місце та й допоможе ласков своєв наново газдов стати!</i>	(КХ);
1.	<i>Куме Іване, а лишіть же ви собі жінку, та же вона вам не воріг, та й дітем своїм не воріг, та її банно за родом та й за своїм селом.</i>	(КХ);
1.	<i>Тимофіхо, кумо, я хочу до вас напитиси.</i>	(КХ);
1.	<i>Декую вам файно, газди і газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню...</i>	(КХ);
1.	<i>Е-ех, мой, як тобов грєну, та й по нитці розлетишси, який же-с тежкий!</i>	(КХ);
1.	<i>Йди зо мною, бїдо, бо я також несу туди обїд.</i>	(КЛ);
1.	<i>Ну, ганциго, кіпай тими безклубими боками!</i>	(К);
1.	<i>Скажи ти мені, дївко, що я маю з тобов робити?</i>	(К);
1.	<i>А то ті, небого, в далеку могилу везу...</i>	(КХ);
1.	<i>То, небого, нема що плакати, лиші таки, що правда!</i>	(К);
1.	<i>Ото-с ні, небоже, зїбгав у дугу!</i>	(КХ);
1.	<i>Ой небоженєта, лишіли ж ви мене саму стерегти з совами ваших пустих хоромів.</i>	(М);
1.	<i>Ой, ніхто, небожєта, нас не любить.</i>	(М);
1.	<i>А, вже йдете, рабівники!</i>	(М);
1.	<i>А ти, розпаднице, памнєтай, що як я гроші задурно по дохторях розсію, та й ти амініь зроблю!</i>	(К);
1.	<i>А ти чий, шибенику, що пси на дорогах годуєш, а в поле що понесеш?</i>	(КЛ);
1.	<i>Ой небого, небого, тото мемо бїдити без тебе... Ой, будем та будем..</i>	(К);
1.	<i>На, на, циган, на кулєші, але не кусай, бо болить</i>	(КЛ);

	<i>дуже, та й штраф твій газда буде платити.</i>	
1.	<i>Ей, дівко, дівко, тото-с себе та й нас зневолила!</i>	(К);
1.	<i>Катерино, що ти собі, небого, у свої голові гадаєш?</i>	(КХ);
1.	<i>Як умерла коло нас Іваниха, то єї дівки все голосили: мамко, мамко, де вас шукати, відки вас візирати...</i>	(ДП);
1.	<i>Ой нема, бідний світе, нема.</i>	(К);
1.	<i>Дурна дівка, душа з мами пішла, а то вона, душа, і говорить, і дає хліба, і б'є...</i>	(ДП);
1.	<i>Цить, є хліб у мами у пазусі, на, їж, це то пажерлива дівка...</i>	(ДП);
1.	<i>Васильку, бери Настю та веди до вуйка; отуди, стежкою попід ліс, ти знаєш.</i>	(ДП);
1.	<i>Війточку, виберіть мене із цієї кари</i>	(КЛ);
1.	<i>Не раз, як днинка кінчилася, а я впаду на ниву та й ревно молюси до Бога: Господи, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хіба бих не міг ні руков, ні ногов кинути...</i>	(КХ);
1.	<i>Дедю, не топіть мене, не топіть, не топіть!</i>	(Н);
1.	<i>Дедю, чуєте, то вже час виходити до колії, а ви розспівалиси як за добро-миру.</i>	(КХ);
1.	<i>Дедю, ми хочемо їсти, — сказала старша, Гандзуня.</i>	(Н);
1.	<i>Таже ти сама, дитинко, видиш, що нема відки.</i>	(К);
1.	<i>Не тішся, дитино, службі, бо не раз будеш свої дні оплакувати.</i>	(КЛ);
1.	<i>Ми, Катрусю, геть з усього вішли.</i>	(К);
1.	<i>Не тратьмо часу, козаки, пошануймо батька, а хліба будемо їсти по дорозі.</i>	(М);
1.	<i>Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потіху.</i>	(М);

1.	<i>Марійко, буду вмирати.</i>	(Г);
1.	<i>Матусенько, я ж за свято Шевченка сидів довго в тюрмі.</i>	(М);
1.	<i>Нічого, матусю, рабувати не будемо у вас, хочемо нагрітися в хаті, пустіть.</i>	(М);
1.	<i>Продайте нам що-небудь їсти; голодні ми, матусю.</i>	(М);
1.	<i>Оце вам, матусю, наш рабунок, що всі ми без сорочок ходимо, хоч могли б багато придбати</i>	(М);
1.	<i>А оці хустини, що ними Шевченка вбрали, це ж козацькі китайки, матусю.</i>	(М);
1.	<i>Не плач, небого, я тобі не воріг.</i>	(К);
1.	<i>Семенку, ти вже наївся?</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, а тепер гарно вмийся, і Катруся, і Марія най вмийються, і побіжи в збанок води начерпнути, але не впадь у керницю, не схиляйся дуже...</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, піди та нарви огірків у решето, аби мама в горщику наквасила, бо я бачу, що буду слаба, та не будете мати що з хлібом їсти.</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, здійми з грядок сорочки, щоб я полатала, бо ходите чорні, як ворони</i>	(КЛ);
1.	<i>Вони ще малі, Семенку, як виростуть, та й будуть тобі сорочки прати.</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, а дивися, аби тебе пси не покусали...</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, не переломи дитини</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, аби ти не давав Катруся, і Марійку, і Василька бити мачусі.</i>	(КЛ);
1.	<i>Семенку, аби просив тата, що мама наказувала, аби вас любив...</i>	(КЛ);
1.	<i>Смерть, сестри, болюча, а моя смерть проклетая буде</i>	(Г);

	<i>навіки межи людьми.</i>	
1.	<i>Біжім, синку, за ними, аби-м їх здогонила, най мені, дурній мужичці, простять.</i>	(М);
1.	Синку , я на тебе дув, як на пінку.	(К);
1.	<i>Будьте ласкаві, мої куми, та випийте ще по одній.</i>	(КЛ);
1.	<i>Вже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто ні любить, та тот буде пити зо мнов.</i>	(КХ);
1.	<i>Бігла, кричала: Іване, Андрію!</i>	(М);
1.	Боже, боже , як ми гіренько мучимоси.	(К);
1.	Боже, боже , що це мене найшло цієї днини!	(К);
1.	Боже, боже , найди мені лік!	(К);
1.	<i>Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як ті пес надигає, та й роздере, а з бучком май безпечніше.</i>	(Н);
1.	<i>Ой Іванку, брате!</i>	(КХ);
1.	Катрусе , доки ти, небого , меш слабувати?	(К);
1.	<i>Ой Міхайле, приятелю!</i>	(КХ);
1.	<i>Ой, сарака, Настунька, лягай вже коло мами... що меш робити...</i>	(ДП);
1.	<i>Оцеї ночі лежу в стодолі, та думаю, та думаю: Господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? .</i>	(КХ);
1.	<i>Та й ти не йдеши, бідний чоловіче, спати, але ти тягнеш цін та й молотиши напотемки, аби завтра мали з чим іти в жорна.</i>	(КЛ);
1.	Діти мої, сини мої , де ваші кістки білі?	(М);
1.	<i>Не допоможе нічого, синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша!</i>	(КЛ);
1.	<i>Де, моспане, тут вже шандарям дати раду.</i>	(ДГ);
1.	— Миколаю , ти здурів, чи що тебе напало?!	(Б);
1.	Тодоско , не плач вже, бо доста вже з тебе, бери та	(Б);

	<i>сїдай, та тїшмося, що-смо всі вкупї.</i>	
1.	Тодоско , та будь же тихо, не плач, не плач...	(Б);
1.	<i>Я до тебе, Томо, нап'юся, бо-с менї наймилїший!</i>	(Б);
1.	<i>Розповїдай же нам, Томо, чого тобі так тяжко на свїті жити, чому ти хочеш покидати свої діти, свою жїнку та й рїд?</i>	(Б);
1.	<i>Я знаю, Томо, я розумїю, якурат воно так, — сказав Миколай Басараб.</i>	(Б);
1.	<i>Та розкажуй, Томо, як воно тебе точить?</i>	(Б);
1.	<i>Ай, Басараби, адї, адї, кїлько очий, сам-самїський сум і туск!</i>	(Б);
1.	<i>— Ей, Томо, Томо, коби-м у твоїх роках учинилася!</i>	(Б);
1.	Ей, Басараби, Басараби!	(Б);
1.	<i>Ой ти, голаку, все ще смїєси з старої баби.</i>	(Ан);
1.	<i>Ой, розумремоси, небоже, мене вже давно не буде, а ти все меш хату веселити. Хоть кїлько буде знаку по бабі, що жила</i>	(Ан);
1.	Боже , ти подаруй менї решту моєї дороги, бо я не годен вже йти!	(До);
1.	<i>Ти, боже, винен, бо ти відобрав менї розум.</i>	(ГДСХ);
1.	Боже , не лиш ти право маєш давати кару, але й я	(Ма);
1.	<i>І відтоді я тебе, боже, не боюся!</i>	(Ме);
1.	<i>Ти, боже, поливаси всю землю росою так, як ми розсадник.</i>	(Р);
1.	<i>А я приперси до ясеня в саду та й кажу: "Господи, ти звеселив свїт свій цими звїздами, а нас, бїдних мужиків, звеселив ти Франком. Будеш мати молитву мою за него щодня".</i>	(ДГ);
1.	<i>І чому ти, боже, не благословив їх?</i>	(Ме);
1.	<i>А ти, боже, як можеш, то прости, а не воля твоя —</i>	(Ме);

	<i>то жбурни мене в твій вічний кримінал.</i>	
1.	<i>Мій боже, чого ти мене так тяжко скарав, що-сь відібрав мені розум, як він дивився в мої гарні очі і моїми косами напихав свої пазухи у шинелю.</i>	(ГДСХ);
1.	<i>Вічна пам'ять, господи помилуй, та й ямка, та й гур-гур!</i>	(Пор);
1.	<i>Отче наш, і жи єси на небесі і на землі...</i>	(Л);
1.	<i>Боже, боже, як народови тісно стало жити, а як света надійдуть, та й нарід таки веселитси, — гадкувала собі баба</i>	(Ли);
1.	<i>Боже, боже, ба за що ні так тяжко караєш?</i>	(О);
1.	<i>Боже, боже, таку маєш гямбу нехарапутну, як у старої конини</i>	(По);
1.	<i>— Божечку, божечку, найди мені смерті, най я так гіренько не валюси!</i>	(О);
1.	<i>Божечку, божечку, найди мені смерть</i>	(О);
1.	<i>Господи боже, із замолоду то ти рідше до мене приступав із моїм гріхом, а тепер ні на годину не відступаєш</i>	(Ме);
1.	<i>Боже милий, вже не можу я надточити твої нитки, що урвалася!</i>	(ВГ);
1.	<i>Мій ласкавий боже, чим я годен відплатити твою ласку?</i>	(Р);
1.	<i>А ти, мати боже, будь мойов газдинев, ти з своїм сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках...</i>	(Сини);
1.	<i>Матінко Христова, усім добрим людям стаєш на поратунок. Николаю святий... — та й бився в груди</i>	(Ст);
1.	<i>Маленька, маленька, що тебе болить? Не лишей стару бабу без ложки молока.</i>	(Шк);

1.	<i>Мой, таже ти сміхом став по селу, жінка б'є та духу наслухає, а ти газдов маєш бути?!</i>	(УК);
1.	<i>Чекай на бога, чекай, дурний, а вона ме бити, аж на вітер здоймати.</i>	(УК);
1.	<i>До лазні, пане Ситник, до лазні за двадцять центів, го-го!</i>	(ТП);
1.	<i>Іванку! Ти, небоже, мої жінки не знаєш.</i>	(УК);
1.	<i>Іванку, чьо мене, брє, пореш без ножа?</i>	(УК);
1.	<i>Процю, брате... видиш, н'ємо горівку, ти мене чєстуєш, але н'ємо свою працу, свою кервавицу</i>	(УК);
1.	<i>Мой, ти, паршєку, не телепайси над книжков, як шибеник на грабку, але давай, брє, горівки</i>	(УК);
1.	<i>Ти, небоже, не кради, краденим не погодуєшся, але йди просто, і вбивай, і ставай чоло до чола</i>	(Во);
1.	<i>А за теперішні часи, панове колеги, дійсно тяжко вам до забави що розповісти</i>	(УНВС);
1.	<i>Так, панове колеги, це є найцікавіше, що я вам мав вповісти, а більше нічого не знаю, бо вже-м дуже старий, но і дурний</i>	(УНВС);
1.	<i>Я вам, бабко, рибки принесла, а ви за нашу маму поклони вібийте</i>	(СВ);
1.	<i>Я вам, бабо, солодкої пшениці та й тіста принесла, аби-сте за мою Марію очинаш зговорили</i>	(СВ);
1.	<i>Діду, ви забудете говорити, — казали люди.</i>	(Д);
1.	<i>Ідіть, діду, в ясла, ми вас просимо</i>	(П);
1.	<i>Ідіть, старий, спати, не гніть бандиги, а завтра підемо в село на вибір, та ми тих богачиків трохи намнемо</i>	(П);
1.	<i>А ми, Даниле, оба покушіймо цеї гіркої, та, може, старі наші плечі від землі відвернутьси вгору.</i>	(ВЗ);

1.	<i>Даниле,коби-сте не гнівалиси,то я би щось сказав вам</i>	(ВЗ);
1.	<i>... Не йди,Даниле,з панами та з жидами,не шукай царя,бо тобі царя не треба;все якийсь прийде до мужика,аби податок брати...</i>	(ВЗ);
1.	<i>Правда,Семене,правда,за це слово я вам дякую...</i>	(ВЗ);
1.	<i>За ваше слово,Семене,най вам бог дасть усе найліпше;я вертаю додому,най си діє божя воля</i>	(ВЗ);
1.	<i>Грішний я,Семенку,грішний перед богом і перед вами</i>	(ВЗ);
1.	<i>Бабко Митришко,як я не маю пити,коли мені книжки в годові,як заяці,бігають!</i>	(Д);
1.	<i>Не плаче,не заводить:"Діду Грицю,що буду робити,мій преложоний хоче,аби-м пристала на его віру".</i>	(ДГ);
1.	<i>Небоже дідичу,я ще не такого пана везу,як ти.</i>	(ДГ);
1.	<i>Бадю Даниле,не дивуйте!</i>	(ВЗ);
1.	<i>Бадю Семене,на вороні коні та на вози ковані я склав свої діти,аби їх на наругу не подати.</i>	(ВЗ);
1.	<i>Ідіть ви,діти,спати зі своїми дітьми,най вам бог ясні сні намалює,а ми,старі,ще побудемо</i>	(ВЗ);
1.	<i>Небого, — кажу, — не йди до них в гості,як вони твоєю вірою гидують,сиди в свої хаті та їж чорний хліб</i>	(ДГ);
1.	<i>Їжте та досегайте ви,птахи,що летите,не знати куди.</i>	(ВЗ);
1.	<i>Ти,небого,не журися,бо як уродиш файного байстрючка,то маєш силу,тебе,бідну,і так ніхто не возьме,а він виросте дужий на твоїх грішних руках.</i>	(Во);
1.	<i>Гай,ходім.</i>	(ВЗС);
1.	<i>Синичко,ти мені не давай ред у мої хаті</i>	(Суд);

1.	<i>Ти, Золотий, кажи все по правді, бо зараз дістанеш буки, — казали з сіней газди</i>	(Суд);
1.	<i>Знаєте що, Зубе, нате вам п'ятдесят левів гезди, платю вам все весіле, але ви геть віметіть це сміте з хати</i>	(Суд);
1.	<i>На биті горі обернуси, глипну на село, а мої, моспане, будинки, як та птаха легка, що ледве землі доторкаєси</i>	(Майст);
1.	<i>То кара, люди, сему кістку аж карати!</i>	(Б);
1.	<i>— Гріх, люди, гріх не минає, він має бути відкуплений!</i>	(Б);
1.	<i>— Виджу, люди, що буде біда, уступив би-м си геть, а щось ні до него тягне, ланиухами тягне...</i>	(Зл);
1.	<i>Вона, люди, як пішла за мене, то так як під воду пірнула, ніхто її вже не видів межі людьми</i>	(П);
1.	<i>Хлопці, ану богача трохи намнецькаймо!</i>	(П);
1.	<i>То не було, бабо, жарту з дідом: або гинь, або пий!</i>	(Б);
1.	<i>Бабо, у вас добре: і їсти, й пити, бо хоть ви мовчите, але очі ваші просять</i>	(Б);
1.	<i>Не кожда натура однака, бабо.</i>	(Б);
1.	<i>Бабо, не кажіть так, бо ми всі такі контетні вашими словами, як коли вино солодке пили.</i>	(Б);
1.	<i>Бабо, ану ж ми повстаємо та позакурюємо собі люльки, бо чого ми будемо сидіти за столом, як трунок нічо не приймає?</i>	(Б);
1.	<i>То пусте, бабо.</i>	(Б);
1.	<i>Я сам, газди, все за громадів стояв-єм і стою, але, бігме, на ваш збір не пішов бих</i>	(З);
1.	<i>Я, газдики, вкрала ту дошку, таки-м украла, абисте знали, як мене мій син на старість обсербує</i>	(З);
1.	<i>Я, сирітки, віб'ю поклони за вашу маму</i>	(СВ);

1.	<i>Прости біг, небого, я зговорю очинаш за твою Марію</i>	(СВ);
1.	<i>Але потім, братя, пішло все коміть головою!</i>	(Майст);
1.	<i>Пиймо, братя, хоть гор'івки, як їсти не дають</i>	(Суд);
1.	<i>Пиймо, бре, бо гони наші короткіі Що будемо собі жалувати?</i>	(Мор);
1.	<i>Бо да прости, Андрію, я вікажу за твою Катерину очинаш</i>	(СВ);
1.	<i>У вас, Гьоргію, щось зновилоси?</i>	(Зл);
1.	<i>То ви вже в хаті мали з ним суперечку, Гьоргію?</i>	(Зл);
1.	<i>Баба бабов, Гьоргію, вона боїтьси, як жид, бійки, не дивуйтеси</i>	(Зл);
1.	<i>Питаю свого старого сусіда: "Даниле, а кажіть, чи таких багато світ у вас настало?"</i>	(УНВС);
1.	<i>Так і так, Лукине, скинь сорочку, я тобі тіло намалюю всілякими фарбами</i>	(Ш);
1.	<i>Йди здоров, Миколаю! — кричала громада</i>	(ВЗС);
1.	<i>Міхайлихо, сідайте на голову, голова грунт...</i>	(Суд);
1.	<i>Та кажіть, Тофанко, таже ви бігали до шандара...</i>	(Ш);
1.	<i>Та кажіть уже, Тофанко, що він наробив?</i>	(Ш);
1.	<i>— Мой, богачі, або зараз віци забирайтиси, або буде з вас саме фалате!</i>	(Суд);
1.	<i>Мой, Золотий, а перед тобов же що стоїть, не дар божий? — каже Зуб</i>	(Суд);
1.	<i>Мой, газди, та лишіть трохи на завтра, таже груди вам потріскають</i>	(Під);
1.	<i>Ой Глашку, видко, що не буде, але як її не буде, та й мене не треба.</i>	(Шк);
1.	<i>Ви, мой, і молоді, і вчітеси, виджу, письма, та й нічо не знаєте.</i>	(Під);
1.	<i>Свинарю, мой, а марш з-перед волів межі свині!</i>	(П);

1.	<i>Люди,люди,не дивуйтеси,бо не знаєте.</i>	(ЛФ);
1.	<i>Люди,люди,я до неї ніколи слова не заговорив,я за роботів на ню забув та й за бесіду</i>	(П);
1.	<i>— Ти,небоже Петре,не будь угурний,таже знаєш,що молодий мусить старшому змовчати</i>	(З);
1.	<i>Це,люди добрі,покаяніє,та ви,війте,робіть що з цим чомбараном</i>	(Ш);
1.	<i>Люди добрі,я цьому не вітримаю,стара від хати відгонить,а діти голюкають,як на пса</i>	(ВШ);
1.	<i>Люди добрі,озміть-ко жінку,бо руки собі поломить</i>	(ВЗС);
1.	<i>Іванку,руй,гадино,не підтикай під ніс,бо зараз дістанеш</i>	(Суд);
1.	<i>Ти,Зубе,ти,старий,відай,забув,що в тебе є ще другі гості,не лиш ці три</i>	(Суд);
1.	<i>Оце раз дурний нарід — гадаєш,що ті вкусить?!</i>	(Б);
1.	<i>Ти будь у мене тверда,як небо осіннє уночі..</i>	(А);
1.	<i>Така будь,моя бесідо!</i>	(А);
1.	<i>Сиве волосе,пали землю,я не годен вже тебе двигати</i>	(Сини);
1.	<i>Колідуй мені,грушечко,колідуй,бо ніхто мені цього вечера не заколідує,такого великого вечера,лиш ти бабі колідуєш</i>	(СВ);
1.	<i>Аді,оцеї,грушечко,жіноцької,що каже</i>	(СВ);
1.	<i>Ото-м ся,росо,находив по тобі,ото-сь мене ся наїла,але твоя їдь була так,як мід,що щипає і смакує.</i>	(Р);
1.	<i>Я тебе сімдесят років не проминув ані одного дня,а все чекав ясного сонця,і воно,велике та ласкаве,висушувало мене,а тебе,росо,забирало до неба,щоби вечором зливати,як умліває вся травинка.</i>	(Р);
1.	<i>Ей,ти,росо,їла ти мене від дитини;я коло овець плакав від тебе.</i>	(Р);

1.	<i>Ех ти,божа водице,ти давала дужість і здоровля пшеницям та житам,але і я був від тебе дужий та різкий.</i>	(Р);
1.	<i>Умре,бідний світе,та й ховай не знати з чим та й у чім?</i>	(ЗМЙ);
1.	<i>Ти,сонце,не захмурюйси на старого,що заборзо робить полудне;старий не має чим ходити...</i>	(Сини);
1.	<i>Ти,вічне сонце,ти знов благословиш мене на сніданок</i>	(Р);
1.	<i>Баную дуже,що ти мене не будеш заросювати,як ти,святе сонце,родишся.</i>	(Р);
1.	<i>А ти,мамо наша,ясне сонечко,все благослови їх до сніданку</i>	(Р);
1.	<i>Ти,небого,геть затихла,замертвіла,як би в тебе хто ніж упхав,не годна-с слова сказати...</i>	(Сини);
1.	<i>— О,я з тебе,мій палацу,тихонько дуже виходжу,аби не будити купи внуків.</i>	(Р);
1.	<i>Славайсу Христу,люди добрі!</i>	(ВЗ);
1.	<i>Ти,виджу,моцний,газдо.</i>	(Зл);
1.	<i>А ти як маєш сумліне,газдо,та не забивай мене потрошки,але озми то поліно,та бахни ще так по голові,як по ногах,та збудешси клопоту,а мені легше буде</i>	(Зл);
1.	<i>То,газдо,таке,що як ви п'єте горівку,то ви мене жадним способом живого з рук не пустите</i>	(З);
1.	<i>Газдо,дайте,най вас поцулюю в руку, — сказав злодій до Максима</i>	(Зл);
1.	<i>Гай,ний.</i>	(Зл);
1.	<i>Не май,чоловіче,тої гадки,аби я тебе з рук пустив...</i>	(Зл);
1.	<i>Я моцний,небоже,я коня на плечі беру,ти не добре трафив до мене</i>	(Зл);

1.	<i>Чекай, брє, добре, що ти вже контетний, але ми ще не контетні, ти по п'єть, а ми по одні</i>	(Зл);
1.	<i>Дай божє здоров'є, чоловіче, я до тебе нап'юси!</i>	(З);
1.	<i>Скажи нам, чоловіче, відки ти забрів у наше село, ци ти близький, ци далекий?</i>	(Зл);
1.	<i>Ов, чоловіче, ти дуже боїшся, ов, це не файно!</i>	(Зл);
1.	<i>Я цалком мнєкий, чоловіче, не цулуй мене</i>	(Зл);
1.	<i>Діду, — кажуть, — ми вам печи будемо, прати будемо, запишіть нам поля</i>	(Сини);
1.	<i>— А що, старий, де ваша Україна, а кілько моргів поля ти хотів від пана, а яким міністром мав бути твій внук?</i>	(ДГ);
1.	<i>Але трафився якийсь добрий панок та й каже до мене: "Чо ти жінко, під цим муром замерзаєш?"</i>	(ДБ);
1.	<i>Хлопче, но, а є в тебе вуйко, або тітка, або якась фамілія?</i>	(Ш);
1.	<i>Мой-ня, хлопці, таже ви пірветеси коло дєді...</i>	(ЛФ);
1.	<i>Є, пане, таже без ґрунту сєгодні ніхто не дасть</i>	(Підп);
1.	<i>Вібачєйте мені, пане, бо я не порозумів, а папері аді гєзди</i>	(Підп);
1.	<i>Ех, де, пане! У школі мене не вчили, у ваську не був-єм та й сми цалком сліпий.</i>	(Підп);
1.	<i>Ге, пане навчитель, такі світєшні чєси настали, бо, видите, приходе з дзвінками пани та всю одежину хапають, котра добра, а коло церкви стоїть наш вартівник</i>	(УНВС);
1.	<i>Доцю, ня, а подивиси, як воно виглядає?</i>	(Під);
1.	<i>Тимку, бери, мой, кліщі та тєгни зуб, та я цєї ночі по стінах дравси.</i>	(Мор);
1.	<i>Тимку, небоже, ти тримай вже трафіку з</i>	(Мор);

	<i>папірками, бо як котрий віде з твоїх рук, то мусить цілу книжечку віліпити, аби кров з него не зійшла.</i>	
1.	<i>Я, пане, ще чужого стебла не порунтав</i>	(Май);
1.	<i>То бог, пане, дає діти.</i>	(Май);
1.	<i>Ану, пани, охота!</i>	(П);
1.	<i>А я ж, Андрійку, де силу пустив?</i>	(П);
1.	<i>А я ж, Андрійку, де силу пустив?</i>	(П);
1.	<i>Та я, Андрію, мусю си коло людий тулити, а де ж я си подію?!</i>	(П);
1.	<i>Гріх меи мати за мене, Андрію, гріх...</i>	(П);
1.	<i>Я, проши пана, бідний чоловік, я не можу покласти капелюха на голову, бо я бідний, такий бідний чоловік...</i>	(Май);
1.	<i>Але пусте твої діти тото богатство, що з него сліду не буде! Ти, кальвіне!</i>	(П);
1.	<i>Ти, Безклубий, ти чого реवेश?</i>	(П);
1.	<i>Мой, ти, Курочко, то ти також за людьми?</i>	(П);
1.	<i>Базю, чого ви стілько тої горівки п'єте?</i>	(Д);
1.	<i>Пані шандар! Я всьо знаю, де є в селі.</i>	(Ш);
1.	<i>Ойпані шандар! Ця тітка буде бити.</i>	(Ш);
1.	<i>А вмієш, старий, писати?</i>	(Підп);
1.	<i>Я, небоже, не буду до служби божої тегнути.</i>	(Мор);
1.	<i>Та в тебе, Миколо, така тверда борода, що я борше би дику свиню віголив та пустив до церкви, ніж тебе</i>	(Мор);
1.	<i>Ей, пане, бог ті корони буде рахувати, а марок мені не треба</i>	(ВШ);
1.	<i>Ей, пане, бог ті корони буде рахувати, а марок мені не треба</i>	(ВШ);
1.	<i>Нащо, пане, ми отут постоїмо, ще нам сідати треба, нема часу</i>	(ТП);

1.	<i>То, пане, чоловік боїтьси, аби щось не прошкробав, аби штерна не втели, бо то пани не любе мужиків, ніби руснаків, що то так називаєси...</i>	(ТП);
1.	<i>Дзінькуємо вам, пане, що з нами так красно забалакали-сте, коби таких панів було богато, дай вам боже погідливу старість...</i>	(ТП);
1.	<i>Пане, а дайте ж спокій, не турбуйтеся, ми на вас не гніваємось, а нам що до того, як пани живуть, вони мають своє право, а ми своє</i>	(ТП);
1.	<i>Ми, проши пана, віпили би по скленочці вина, бо кажуть, що тут добре, що в трунку направить, а жиди злодії</i>	(ТП);
1.	<i>Коли, прошу пана, якось не смію йти межси пани</i>	(ТП);
1.	<i>Таже ваші гони, жінко, вже не довгі, та пам'ятайте і на тот бік, аби-сте що принесли.</i>	(З);
1.	<i>Мовч, — закричав війт, — мовч, бо ті скажу закувати, ти, шмаркачу!</i>	(З);
1.	<i>Чого брешеш, лайдаку, а то ж подумана річ, аби мужик не крав?!</i>	(Май);
1.	<i>— Вже, небоже, мусиш завтра прихарити канцелярію, бо, аді, прийшло письмо, що дохтор приїде</i>	(З);
1.	<i>Марш, кабане, назад додому!</i>	(ЧВ);
1.	<i>А ви чого, Федоре, надходили?</i>	(П);
1.	<i>Вже ваша робота скінчилася, Федоре</i>	(П);
1.	<i>Добре, Федоре, — десь відповідав йому пан, — ти, виджу, слушний чоловік, коли ти подлуг припису мельдуєси</i>	(П);
1.	<i>Він так зробив, ручителі сказали: "Гай, гай, ідемо, ти наперед іди".</i>	(ЧВ);
1.	<i>Бачу, люди, що ваше село розумне, і всі шкоди вам</i>	(ВШ);

	<i>попишу,але піду їсти,бо я голоден</i>	
1.	<i>Ну,хлопці,тепер уже вибрали-сте пана,сідайте та й мете пити горівку,— сказав економ</i>	(П);
1.	<i>Ти,газдине,дурна,ти за свої гроші маєш право</i>	(ТП);
1.	<i>Пане вояк,а то тутечка умер Миколай Чорний?</i>	(Ст);
1.	<i>Війте,а де люди?</i>	(ВШ);
1.	<i>Війте,ідіть ви перші списувати воєнні шкоди;хто не прийде,сам собі буде винен</i>	(ВШ);
1.	<i>Та що,май,чувати в місті,віте?</i>	(З);
1.	<i>Ой віточку,та я вмру,та не буду лева мати!</i>	(З);
1.	<i>І чого ви,жінки,хочете від цього бахура?</i>	(Ш);
1.	<i>Ой, — каже, — вуйку,я видів,як стара Романиха з-під церкви дошку несла</i>	(З);
1.	<i>Мошку,на важки,бо йду собі геть!</i>	(П);
1.	<i>Мой,жиде,ти вчена голова та тому з нас шкіру лупиш;скажи мені,ци є такий паруграф,аби жінка чоловіка біла?</i>	(УК);
1.	<i>Мой,Юдо,давай вудку,давай піво,давай гарак,бо ми си знаємо!</i>	(П);
1.	<i>Бабо,ца гусарева дитина має вмерти,її мають задушити,тому не гріх голосити</i>	(Пі);
1.	<i>А яблуко дасте,ма?</i>	(МС);
1.	<i>Ма,а коло дєді є кіт,та й таких миший ловить та й душить</i>	(МС);
1.	<i>По-парубоцьки,ма?</i>	(МС);
1.	<i>Я йду,йду,мамо.</i>	(До);
1.	<i>Але годинами,мамо,та так мені у цих мурах страшно,шо не годен я на лужку лежати та й іду до другого,бо бих умер</i>	(Ли);
1.	<i>Ваше,мамо,говорене скінчилось</i>	(О);

1.	<i>Йду,мамо</i>	(ВЗС);
1.	<i>Ей,тату,не говоріть таке</i>	(Ме);
1.	<i>Бодай же вас,тату,земля не прожерла!</i>	(П);
1.	<i>Тату,— каже,— тепер ідемо воювати за Україну</i>	(Сини);
1.	<i>Я,татку,буду на цім грати,як з львом бавитися.</i>	(Пор);
1.	<i>А публіці,татку,буде здаватися,що вона свого льва під ноги взяла...</i>	(Пор);
1.	<i>Таточку,не топіть мене,не топіть,не топіть!</i>	(Л);
1.	<i>Ойдедю,не годен я у ваську вібути</i>	(Ст);
1.	<i>Ой мамо,я не годна рук від себе звести,отам ті дарунки</i>	(Ма);
1.	<i>А найдужче,аби ви,мамо,на найменшу Марійку позір дали.</i>	(Ли);
1.	<i>Мамко,мамко,то-с ні дала за кальвіна ,тото-с ми світ зав'езала!</i>	(По);
1.	<i>А мама,бувало,припадають коло мене та приповідаять:"Ой,синку,тото ті бог файний талан дав у руки,нема такої днини і години,аби-м богові світому не декувала за тебе</i>	(Майст);
1.	<i>А що ж вона тобі,синку,зварить?</i>	(О);
1.	<i>Вже і мені,синку,тут буде амінь!</i>	(Ст);
1.	<i>Скажи мені,синку,що тебе у гріб загнало?</i>	(Ст);
1.	<i>Ноги,синку,як коновки,набриніли:ані їх пігнути,ані їх зібгати</i>	(СВ);
1.	<i>Та й я того,синку,кажу,коби борше</i>	(СВ);
1.	<i>Наша,синку,Марія вмерла</i>	(ВГ);
1.	<i>Аді,синку,оце Маріїн гріб</i>	(ВГ);
1.	<i>Це сонце,синку,вже з морозом</i>	(Ві);
1.	<i>Ти вже йдеш,синку?</i>	(ВЗС);
1.	<i>Сідаймо,синку,на фіру,бо колію спізнамо</i>	(ВЗС);

1.	<i>Ще цу ніч переначуй у мене, синку</i>	(ВЗС);
1.	<i>Синку, — питався тато, — а мені хто, небоже, кукурудзки вісапає?</i>	(ВЗС);
1.	<i>Синку, озми мене з собов</i>	(ВЗС);
1.	<i>Я, дитинко, всі дни оплакую і світло, і будень, — казала баба, та й сльози в очах показалися.</i>	(Ли);
1.	<i>Дай тобі, боже, дитинко, якнайліпше, але дивиси, аби-с дитини не стратила, бо стиду вже не покриєш, а гріха неспасеного докупиши.</i>	(П);
1.	<i>Ой дитинко, ми тобі з мамов весіле лагодили та музики наймали, а ти собі геть від нас пішов...</i>	(Ст);
1.	<i>Переначуй, переначуй, дитинко!</i>	(ВЗС);
1.	<i>Не журітьси, дітоньки, я вам кошту не нароблю, ще й вам лишу.</i>	(Ан);
1.	<i>Діти, як прийдуть братя, то не пустуйте, а тихонько сидіть, там на горні є медівники і цукор.</i>	(ДМ);
1.	<i>Та покажи мені, доню, ті дарунки, що подарував тобі той великий москаль</i>	(Ма);
1.	<i>Що мемо, доньки, без мами діяти?</i>	(П);
1.	<i>Та що ти, донько, робиш, та чому ти за хлопця свого забула, що дідові з рук не злазить і роботи не дає?</i>	(Ма);
1.	<i>Донько, підпали вогонь та звари мені тої московської гарбати, бо, чую, помічна дуже</i>	(Ма);
1.	<i>Життя твоє, небого, серед нас скінчилося, ти чужа всім, насип оцес порох в московську гарбату і зараз спокутуєш гріх</i>	(Ма);
1.	<i>Не йди не йди, сину...</i>	(До);
1.	<i>Дивлюся на ті мури, на малі вікна з ґратами та й кажу йому: "А де ж ти тут, сину, годен два роки</i>	(ДБ);

	<i>вітримати?"</i>	
1.	<i>Ой, замурували ті, сину, у неволі, — так зітхала баба</i>	(Ли);
1.	<i>Сину, — кажу, — та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і єго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цю нашу землю, аби воріг з цього коріння її не віторгав у свій бік</i>	(Сини);
1.	<i>Коли ж бо я, сину, кількому морозові і такі студені не годна вітримати.</i>	(СВ);
1.	<i>Катеринко, нарабований жидівський крам пішов з димом, а це твоє віно старала-м чистими руками, як прийшла-с на світ</i>	(Ма);
1.	<i>Маріє, а памнєтай, що я хату при людих Насті відкажу, аби ти її не відгонила, бо вона, сарака, одна-одиниця!</i>	(П);
1.	<i>Бий, Андрійку, я буду тримати за руки.</i>	(ЛФ);
1.	<i>Ходи, Андрійку, до хати, та дам яблуко таке червоне, що аж!</i>	(МС);
1.	<i>Не слухай, Андрійку, дєді, бо дєдя дурний, але ходи до хати, а я тебе зчешу та й дам булку та й яблуко. Ая!</i>	(МС);
1.	<i>Йди, Андрійку, до мамі</i>	(МС);
1.	<i>Миколайку, та не йди-бо!</i>	(ВЗС);
1.	<i>Ліпше, синку. Уваліть му ноги, як псові, аби тєгав за собов!</i>	(ЛФ);
1.	<i>Не йди, дурний, бо мама бреше, мама хоче чесати, та й гулить тебе, — сказав і зареготався Михайло.</i>	(МС);
1.	<i>Мо, Андрі, а ти що купиш мамі?</i>	(МС);
1.	<i>Ой діти, моліться за грішного тата, він конає.</i>	(Ме);
1.	<i>Ой діти, наш тато вже сконав у грісі</i>	(Ме);
1.	<i>Ой синку, не бери ти собі такий великий туск до</i>	(Ли);

	<i>голови,— крикнула баба, як би осе Федір говорив до неї, а не писав</i>	
1.	Ой Миколайку , кобих ті хоть умерлого видів	(Ст);
1.	Ой синку , мені різдво не в голові!	(Ли);
1.	Ой синку , я так тої смерті, як мами рідної, чекаю	(СВ);
1.	<i>А ти, підвіяний, та я тобі яблука та булки даю, а ти мене бити!</i>	(МС);
1.	<i>Я тебе відпокутую, і ти в мене виростеш великий, мій сину.</i>	(ГДСХ);
1.	Синку, синку , та й ти стративси!	(Ст);
1.	<i>Ой діти, діти, тото-м си вас набавила та наїстувала!</i>	(Ан);
1.	Діти, діти , що мемо робити?	(ЛФ);
1.	Миколайку, синку , — десь я єму кажу, — а ти ж тут що дієш?	(Ст);
1.	Насте, небого , а ти ж сама, а чоловік твій де?	(П);
1.	Андрію, Іване , взад не йдїть, за мене пам'єтайте, бо я сам, ваша мама на воротях умерла...	(Сини);
1.	Андрійку, синку , лиш по ногах, лиш по ногах, най вам хлібець по жидах не розносить!	(ЛФ);
1.	Мой, ти, шибенику , чого ти чіпаєшси гредок, хочеш горшки побити?	(О);
1.	Ой сину, сину , тото-с діти осиротив, — шептала баба.	(Ли);
1.	<i>Але вона майже бігла, і як вийшла на гору і зобачила стовпи високих гір і ясні ріки, то глибоко відітхнула, дала груди синові і шептала: — Гріху, мій гріху.</i>	(ГДСХ);
1.	Ех, сини мої, сини мої , де ваші голови покладені?!	(Сини);
1.	Андрійку, та й ти, Іванку , йдїть тепер бийте, я ані	(ЛФ);

	<i>кинути.</i>	
1.	<i>Чуєш,Маріє,та й ти,Васильку,та й ти,Юрчику,тепер дедя 'ме у рантухових сорочках ходити та жидам води доносявати...</i>	(СК);
1.	<i>Аді,отепер чую,як та скрипка плакала,таки гезди плаче..."</i>	(Ли);
1.	<i>Суки,винесіть мене надвір,а самі лишайтеся в хаті</i>	(Ме);
1.	<i>Коби ти,брате Василю,і ви,мамо,аби-сте за мої діти дбали.</i>	(Ли);
1.	<i>Коханий мій брате Василю і ви,мамо!</i>	(Ли);
1.	<i>Клоніюси дотебе,брате,та й до вас,мамо,та й до дітий моїх. Федір</i>	(Ли);
1.	<i>Або приходи хоть ти,коханко,без дитини,та на твої шії я вздрю его руки,а на твоїх губах зачервоніють его губи,а з твоїх очий,як з глибокої кирниці,я віловлю его очі і сховаю їх в моє серце,як у коробку</i>	(Сини);
1.	<i>Коханко,приходи і ратуй старого</i>	(Сини);
1.	<i>Ходи,невісточко,ходи до тата,нам попа не треба!</i>	(Сини);
1.	<i>Де,де,дітоньки,моя смерть забула за мене</i>	(О);
1.	<i>Що ви? Подуріли,дівки,з своїм голосінем?</i>	(Пі);
1.	<i>Мой,Іване,аби я тебе не виділа більше на лаві</i>	(Ли);
1.	<i>Аді,чуєш,шо дедя каже,аби-с баби слухав,аби-с не пустував</i>	(Ли);
1.	<i>Ти не страхайся,жінко,бо тепер вони від мене відвернулися геть,мені тепер так легко,якби-м на світ народився</i>	(Б);
1.	<i>— Жінко,я виджу,що ти боїси,та ти собі піди до мами,переночуй собі,а завтра прийдеши</i>	(Зл);
1.	<i>То,стара,так є,що моя голова напереді,а твоя зараз</i>	(Ан);

	<i>за моєв.</i>	
1.	<i>Ти зійшов, старигане, на діточий розум, та лиши дитину в супокою, не підкидай ним, як гарбузом</i>	(МС);
1.	<i>Та ти гадаєш, старий, що хтось за тебе нагадує?</i>	(Ан);
1.	<i>Вже-м ті, старий, поховала, як тазду?</i>	(Ан);
1.	<i>— Іди, старий, іди, не говори мені, бо я твоє дрантє що черваки на стриху переїли, кину в огонь.</i>	(Д);
1.	<i>Що ти, старий, говориш, та не гріши!</i>	(Ме);
1.	<i>Тьфу на тебе, старий</i>	(Мор);
1.	<i>Я, кажу, старий, щоби ся дивити на таке, і не винен тому, що ти з своїми внуками наново дівочиш</i>	(Р);
1.	<i>За него, старий, усі гріхи маєш мати прощені, за него одного. Бо за твою таздиню ти ласки в бога не доступиш</i>	(СВ);
1.	<i>Але-м, старий, п'яна, але-м помийниця!</i>	(СВ);
1.	<i>Ти йди, небоже, до кременалу відразу, до хати не приходи, бо я з дітьми геть піду.</i>	(Суд);
1.	<i>Перевертайтеси в гробі, небожєта, бо-м лайдак</i>	(СК);
1.	<i>А-га, то ти баба, чоловіче, то ти не жартуєш, то тобі легко нести ганьбу своєї жінки.</i>	(ГДСХ);
1.	<i>Най тебе, чоловіче, бог піб'є, де ти нам вік пустив марне і діти осиротив!</i>	(ЛФ);
1.	<i>Чоловіче, та подивиси на людей, та на село, та на ліс, та спамнєтайси!</i>	(Суд);
1.	<i>А тепер мене, чоловіче, пси з усіх селів знають, а я їх твоєв паличков відгоню</i>	(СВ);
1.	<i>Так, суко, будеш покутувати гріх!</i>	(ГДСХ);
1.	<i>Ти, суко, поналіплювала-с їх, та поначинювала, та ще гавкаєш за ними?</i>	(О);
1.	<i>Ти, марнотрате, — каже, — ти що видиш та до</i>	(УК);

	<i>коршими теєнеш, та ще мене хоч збиткувати?!</i>	
1.	<i>А ти, мерзо', знов хочеш робити веймір на всі люди!</i>	(ЛФ);
1.	<i>Гьоргію, що ти хочеш з ним робити?</i>	(Зл);
1.	<i>Ідім, Даниле, додому, ідім</i>	(ВЗ);
1.	<i>Ой Катеринко, я ще не встиг добре з тобов наговоритиси а ти огніваласи та й пішла собі від мене</i>	(П);
1.	<i>Прости мені, Катеринко, приятелю мій добрий!</i>	(П);
1.	<i>Не кажи їм так, Михайле, не кажи, не кажи, але проси їх дуже, — казала жінка.</i>	(Суд);
1.	<i>Але як-сьми вішла, Михайлику, перший раз з торбов на дорогу, та й чула-м, що-с у гробі перевернувси, а мені від сонечка светого сором стало, та й вернула-м си до хати</i>	(СВ);
1.	<i>Уходить з комори та й каже: мой, старий, таже муки нема, лиш зо дві мисчині в міху</i>	(Підп);
1.	<i>Мой, старий, — каже, — але аби ти видів, який козак наш Тома, у сивій кучмі, у синіх гачах, а люди плещуть йому в долоні, а він так говорить, як у книжці, а сорочка горить на нім</i>	(Р);
1.	<i>Ой стара, тото-м діждалисци на сивий волос вінка!</i>	(Ст);
1.	<i>Моя пані, лихо вже знов наднесло якогось урядника в село, припрячте в покою та готуйте ліпший обід</i>	(ВШ);
1.	<i>Та, може би-с, дала ми що їсти, газдине моя.</i>	(О);
1.	<i>Ей, старий, старий, тото-с ні лишив, як коли би-с утік від слюбу.</i>	(Ан);
1.	<i>Кажуть: "Старий, старий, а встань-ко та подивиси на нашого Івана, який він газда?"</i>	(Майст);
1.	<i>Говори, дурна бабо, тут нема просьби, тут смерть</i>	(Суд);
1.	<i>Ти, стара лєрво, та ци ти здуріла?</i>	(ЛФ);

1.	<i>Аді,аді,баба вже умирають</i>	(О);
1.	<i>Ой Федоре,не пустю я твої хлопці попід чужі плоти,але навчу їх,як рідні,— вже Василь казав</i>	(Ли);
1.	<i>Прошу,панове братя.</i>	(ДМ);
1.	<i>Брате Семене,то ще ми заколядуємо твому хлопцеві.</i>	(ДМ);
1.	<i>А ти,брате Василю,дбай за мої хлопці.</i>	(Ли);
1.	<i>Роде мій чесний та величний! Тішуся тобою як не знати чим,що мене не забуваєси,що мене любиш і за моїм столом п'єш та файні слова говориш!</i>	(Б);
1.	<i>Здихайте,старі,бо вам шкода ложки страви</i>	(Ді);
1.	<i>Отак я з ним мінуточку побула — та й гай,бабо,забирайся.</i>	(ДБ);
1.	<i>Тепер,Федоре-небоже,встань та укрій собі гріночку хліба,але тоненьку,панцьку,бо-с,виджу,зголоднів</i>	(П);
1.	<i>Танаску,мой,а скинь капелюх,таже ти перший раз вішов цієї весни у поле — так годиться...</i>	(С);
1.	<i>Я в ясла,а ти мене за гирю,ти в шию,та буком:а марш,старий псе!</i>	(П);
1.	<i>Стид тобі,сивий волосе,стидайси,що приповідаєси та приспівуєси,як плаксива баба,бо нічо вже тобі на цім світі не допоможе...</i>	(Сини);
1.	<i>Ото,бідна головко,та й втратю царство небесне!</i>	(По);
1.	<i>Ти,Босаку,ти не є жаден кінь,ти пес,ти всі плечі мені обгриз,знак на знакові,скусав а скусав</i>	(Сини);
1.	<i>Гей,коні,ідім,ідім...</i>	(Сини);
1.	<i>Мой,мовчи,не гавкай над мойов головов;кому взєвси співати?</i>	(Сини);
1.	<i>Ой не коси,бузьку,сіна...</i>	(ВГ);
1.	<i>Як мій малий Іван вганяв за тобою,аби тебе</i>	(Сини);

	<i>ймити; як шукав твого гнізда по межах та грав на сопівці, то ти тогди, пташко, розумно робила, що-с співала, так треба було робити.</i>	
1.	<i>А з того корита ми брали колачі, а колачі стояли перед музиками, а молоді в квітках любилиси і шли до слюбу, і котиласи весна, як море, як потопа; та тогди, пташко, твій спів спливав у моє серце, як різка вода в новий збанок...</i>	(Сини);
1.	<i>— Іди ж собі, пташко, в ті краї, де ще колачів не забрали, а дітей не порізали</i>	(Сини);
1.	<i>Ти, пташку, ти ніц а ніц не розумієш</i>	(Сини);

Терлецька Оксана

Звертання у творах Василя Стефаника та їх вивчення у ЗЗСО**Анотація**

У дослідженні розглянуто погляди науковців на звертання як лінгвістичну категорію та на письменницький ідіостиль. Проаналізовано особливості звертань у творах Василя Стефаника як важливого складника ідіостилю письменника. Уперше здійснено комплексне дослідження звертань у творах В. Стефаника, визначено їхні структурні, морфологічні, семантичні та стилістичні характеристики, прагматичні та стилістичні функції, а також розглянуто методичні аспекти вивчення звертань у школі на матеріалі творів В. Стефаника.

Ключові слова: звертання; ідіостиль; новели В. Стефаника; структурно-морфологічні характеристики, лексико-семантичні характеристики; стилістичні функції; методика викладання; шкільна екскурсія.

Terletska Oksana

Forms of Address in Vasyl Stefanyk's Works and their study in the ZZSO**Summary**

The study presents the views of scholars on the forms of address as a linguistic category, as well as on the place of the forms of address in the writer's idiostyle. The peculiarities of the forms of address in Vasyl Stefanyk's works as an important component of the writer's idiostyle are analyzed. For the first time a comprehensive study of forms of address V. Stefanyk's works was carried out; their structural, morphological, semantic and stylistic characteristics, pragmatic and stylistic functions were determined, as well as methodological aspects of studying forms of address at school on the material of V. Stefanyk's works were considered.

Key words: the forms of address; idiostyle; short stories by Vasyl Stefanyk; structural and morphological characteristics, lexical and semantic characteristics; stylistic functions; teaching methods; school excursion.

 Дата

 Підпис

